

фото О. Кутляхметова

ПРИТЧА ПРО СІЯЧА

Вітаю вас, дорогі читачі "Слова Просвіти"!

Незабаром наша редакція отримає невеличкого офіційного листа, вся суть якого буде в зазначеній певним числом кількості наших передплатників. Зізнаюся, що чекаю того службового листа з душевним трепетом, — мені хочеться, аби кожен, хто отримав нинішнє число тижневика "Слово Просвіти", залишився з нами. Ніщо так не підтримує газету, як відчуття прихильності читачів. Саме суголосність ваших душ із нашими, національна переконаність та співпраця з редакцією поступово витворюють те, достатнє за міцністю, коло, яке можна буде назвати колом наших однодумців, колом існування газети.

Я не знаю тих чарівних слів, які б могли примусити вас, шановний співрозмовнику, зробити свій вибір на користь "Слова Просвіти". Це

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

ваш вільний особистий вибір, і вам видніше, як витратити свої кривні 11 гривень 38 копійок: на дві пляшки горілки, зо два кілограми полуниць, десяток хлібів, півкілограма більш-менш пристойної ковбаси чи на передплату двадцяти шести чисел тижневика на друге півріччя нинішнього року. Хтось із вас читає нашу газету від часу її заснування, хтось приєднався кілька місяців тому, — ото ж, повторюю — ваш вибір за вами, вам визначати, що чого варте.

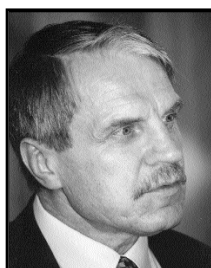
Але, добираючи ті, єдино можливі слова, які мусять переконати вас бути в нашому колі, в нашому соборі, я згадала євангельську притчу про сіяча. Бо тих, хто творить нашу газету, так можна порівняти з сіячами. Наші зерна — наші думки, наша мова, наші почуття. А все інше — в євангельській притчі в її Господньому тлу-

маченні. Я ж просто дозволю собі зацитувати цю притчу в своєму щоденнику:

"Ось вийшов сіяч, щоб посіяти. І як сів він зерна, упали одні край дороги, — і пташки налетіли, та їх повідзьобували. Другі ж упали на ґрунт кам'янистий, де не мали багато землі, — і негайно посохли, бо земля неглибока була, а як сонце зійшло, — то зів'яли, і коріння не мавши, — посохли. А інші попадали в терен, — і вигнався терен, і їх поглушив. Інші ж упали на добру землю — зродили; одне в сто раз, друге в шістдесят, а те втридцять. Хто має вуха, щоб слухати, нехай слухає!"

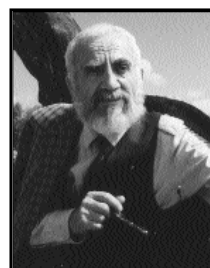
Ви, мої читачі, маєте вуха і маєте українські серця. Наш передплатний індекс — 30617. До зустрічі в "Слові Просвіти"!

Сьогодні в номері:

Сухарі для Лазаренка від Григорія Омельченка

стор. 3

Як створити портрет героя

стор. 12

Благословенний Богом і Церквою

стор. 13

Просвітяти на "Фольклорами"

стор. 14

НАШ ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС — 30617

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибить на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипалі і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючи щоразу несподіваними закрутками заглиблені у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопа-ли і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недосажним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадалися, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замряний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертали з зйомок. Співав, задумливо вдвигляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдював його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторів легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуса в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не заходили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було комфортно. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентів-композиторів несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потому був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного ґудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш ґудзики...

ПРЕЗИДЕНТ ЗАКРІПИВ СВОЮ АБСОЛЮТНУ ВЛАДУ

Попри одноманітну набридливість марафону “спікеріади”, хоч його термін і скоротився удвічі порівняно з минулою практикою, події під прозорим куполом сесійної зали Верховної Ради приковували до себе пильну увагу української – і не тільки української – громадськості. Адже багатьом було цікаво, як же розвиватиметься сюжет і чи візьме, нарешті, гору здоровий глузд у найвищому законодавчому органі держави.

Не взяв. Усупереч світовим демократичним стандартам, елементарній логіці і вимогам справедливості пропрезидентський блок “За ЄдУ!”, який, не гребуючи найбруднішими засобами, ледь набрав 11,77 відсотків голосів українського електорату, зумів за допомогою підкупу, залякувань, адміністративного тиску перетягнути на свій бік депутатів-самовисуванців із мажоритарних округів та з інших фракцій і створити найчисленнішу фракцію. Завдяки блокуванню із соціал-демократами Медведчука-Суркіса та названим вище методам перевагою в 1 голос (225+1=226) лідер блоку, колишній глава президентської канцелярії, званий в політикумі “сірим кардиналом”, Володимир Литвин був обраний (а фактично – призначений Президентом) Головою Верховної Ради. Таким чином, усі три крісла у президії Верховної Ради були захоплені виборчими суб'єктами, які в парламентських перегонах посіли третє і шосте місця, залишивши на узбіччі блок “Наша Україна”, за який проголосувало удвічі більше виборців, ніж за “єдунів”.

Прикру поразку на “спікеріаді”

блок В. Ющенка намагався, в ситуативній спілці з фракціями Юлії Тимошенко, соціалістів і комуністів, бодай частково компенсувати справедливою вимогою для четвірки портфелів усіх голів парламентських комітетів. “Єдуни”, маючи прецедентну більшість у 226 голосів під час “спікеріади”, нахабно пропонували ділити комітети пропорційно до кількісного складу фракцій, виносячи за дужки обрану вже президію. Інакше, залякували вони опонентів, у нас досить сил розділити комітети на двох – тобто, між блоком “За ЄдУ” та СДПУ(о). І тут опозиційні фракції виявили твердість: мовляв, діліть на двох комітети і заодно – повну відповідальність за долю країни. Саме це і не влаштувало “єдунів”: їм потрібні керівні портфелі, а не відповідальність. Зрештою, вони мусили поступитися, погодившись віддати опозиційній четвірці 20 з 25 портфелів, у тому числі й бюджетний комітет, на якому особливо наполягав В. Ющенко.

З приводу цього компромісу склалися різні думки як у самих внутріпарламентських блоках, які зіткнулися в протистоянні, так і в українському політикумі поза Верховною Радою. Одні вважають, що “єдуни” закріпили свою штучно створену перевагу на спікеріаді, другі вбачають перемогу блоку Ющенка та четвірки, оскільки за ними закріплена переважна більшість комітетів, треті переконані, що кращий вихід був би у переході “Нашої України” в жорстку опозицію до провладної більшості в парламенті і до режиму загалом, розраховуючи цим закласти основу перемоги на президентських виборах 2004 року. Насправді ж, ситуація не така прямолинійна і проста, як здається. Про це свідчить і поєднання голосування за компромісний поділ комітетів.

Найперше, у ньому не взяли участь соціалісти і тимошенківці, продемонструвавши зайвий раз ситуативний характер “союзу чотирьох”.

По-друге, блок “Наша Україна” віддав за компромісний пакет

тільки 51 голос із загальної кількості 111 мандатів, що засвідчує відсутність єдності та розбіжності всередині блоку.

По-третє, блок “За єдину Україну”, маючи 182 депутати, мобілізував тільки 89 голосів “за”, підтвердивши цим неоднаковість інтересів різних груп і кланів, що входять до його складу, і вірогідність його недалекого розпаду на кілька фракцій, ще менш координованих, ніж тепер.

По-четверте, – і це чи не найнегативніше – багато хто (непримиренні, які небезпідставно вважають, що на жодні угоди з діючою владою йти ніяк не можна) сприйняв компроміс між блоками “Наша Україна” та “За єдину Україну”, як мало не капітуляцію перед нинішнім режимом.

Все це ще більше заплуває ситуацію, і важко прогнозувати щось певне на найближче майбутнє. Є значна частка істини в тому, що блок Ющенка, перейшовши в жорстку опозицію до режиму, міг би розраховувати на консолідацію національно-патріотичних сил у країні, закладаючи таким чином підмурівки перемоги на наступних президентських виборах. Та не менше здорового глузду і в твердженнях тих, хто вважає, що компроміс дозволить краще використати парламентську трибуну для пропаганди своїх ідей та уникнути тиску, який міг би здійснюватися на опозицію з боку режиму.

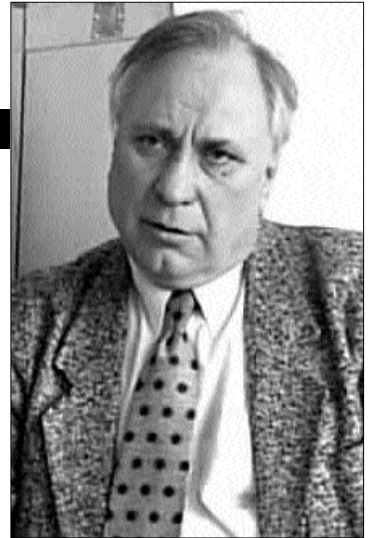
Звісно, у політиці прямолинійні дії та жорстка конфронтація не завжди можуть дати бажаний результат. Можливо, й справді варто використати всі можливі компроміси заради остаточної перемоги в майбутньому. Але і тут прихований ризик – чи вдасться скористатися внутрішніми суперечностями й колізіями у стані опонентів та притлумити свої власні розбіжності? Словом, з остаточним прогнозом варто зачекати – подальший розвиток подій може піднести найнесподіваніші сюрпризи.

Однак із результатів виборів

ПОГЛЯД ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

та наслідків внутріпарламентської боротьби вже тепер можна зробити певні висновки. Доки в українському політикумі велися дискусії, що нам більше підходить – президентсько-парламентська чи парламентсько-президентська республіка, – в країні встановлено абсолютну владу Президента Леоніда Кучми. І до цього наш Президент мав стільки і таких повноважень, скільки і яких не має жоден із президентів світу. І до цього гарант Конституції міг попірати той Основний Закон, дотримання якого зобов'язаний гарантувати. В його руках зосереджене керівництво всіма силовими структурами країни. Для нього створена вертикаль виконавчої влади, яку він сам признає. Його Адміністрація стала другим – і основним – Кабінетом міністрів, яка при цьому не несе жодної відповідальності за результати свого правління. Свободі слова в Україні затулено рота, засоби масової інформації у переважній більшості підім'яті владою та кланово-олігархічним оточенням Леоніда Кучми, а журналісти залякані репресіями (недарма Президент України світовими організаціями захисту журналістів вдруге оголошений ворогом преси). Судова влада за рідкісним винятком також тримається на короткому повідку телефонного права – пригадаймо, як із плівок майора Мельниченка голос, схожий на голос нашого гаранта, давав указівку підлеглим незговірливого суддю підвісити за я...ця.

Досі з усіх найвищих державних інституцій тільки Верховна Рада залишалася ще єдиним органом, який обирається народом і на який Президент не мав повного впливу – тому й скаржився при кожній нагоді і без неї, що Верховна Рада заважає йому керувати державою. Тепер же з призначенням на посаду спікера ставленника Президента, Леонід Данилович, повновладно керую-

чи виконавчою вертикаллю та контролюючи судову владу, фактично замкнув на себе ще й вищий виконавчий орган.

Якщо прикинути, які абсолютні повноваження має сьогодні Президент, яку практично необмежену владу зосередив у своїх руках, як ігнорує думку і настрої українського народу, то неважко зрозуміти, що нинішній режим не йде, а вже прийшов до абсолютизму, а Президент став фактичним самодержцем. Єдина, чого ще не досягнуто – династичності і переходу влади у спадок. Але й до цього недалеко. Принаймні, у щорічному посланні Президента, текст якого передано у Верховну Раду і з яким він має виступити перед депутатами, деякі політики і політологи побачили мотиви, спрямовані на обґрунтування ідеї про продовження президентських повноважень Леонідові Кучмі на третю каденцію.

Все це було б смішно, якби не було так сумно. Однак і тут є позитивне зерно: надмірне зосередження влади веде до її краху. Не може бути безкінечним терпіння навіть такого романтичного, вайлуватого і покірного народу, як український. Врешті-решт, приходить кінець будь-якому терпінню. Тому гратися з вогнем народного гніву небезпечно – можна у ньому згоріти.

10. 06. 2002

ФОТОПОГЛЯД:
“ОБІДНЯ ПЕРЕРВА НАРДЕПІВ”

... Ні, не лангусти і
вальдшнепи,
хоч воювали “За ЄдУ!” —
біля Верховної нардепи
вживають пиво на ходу.

Їм не Сивілла, а “мобіла”
нашіптує круті слова:
навік мобільник полюбила
обранця думна голова.

За що боролись —
те обрали, —
шануй, народе, свій базар!
Бо ми за них голосували:
за УмС і Київстар!

ХТО І КОЛИ СИДІТИМЕ З ЛАЗАРЕНКОМ?

Цю характеристику теледикторів вимовляли у кращому випадку іронічно. Іронія в коментарях з'явилася відтоді, як полковник СБУ углоб заговорив про результати своїх розслідувань, матеріали яких і досі лежать у Генпрокуратурі, а їхні "герої" почуваються спокійно. Бо в Україні, виходить, по-іншому неможливо?

"ЛАЗАРЕНКО МІГ БУТИ ЗАВЕРБОВАНИМ ЯКОЮСЬ ІЗ ЗАХІДНИХ СПЕЦСЛУЖБ"

— **Пане Григорію, Вас влаштовує образ "борця з мафією"?**

— Я ніколи не задумувався з приводу іміджу і спокійно ставлюся до будь-яких навішуваних мені ярликів. Можу відверто сказати, що як колишній працівник правоохоронних органів я — професіонал у сфері національної безпеки України.

Ще жодного разу ніхто не спростував у суді фактів зловживань чи інших злочинних дій посадових осіб, які я оприлюднював. З єдиної причини — це така ж правда, як і те, що ми з вами зараз розмовляємо.

— **Тим часом уся правду про экс-прем'єра Лазаренка сьогодні краще знають в Америці, ніж у нас.**

— 1994-го року я був головою парламентської комісії з питань боротьби з корупцією і організованою злочинністю і членом депутатської слідчої комісії у справі "Бласко". Із закордонного відрядження по цій справі я привіз копії фінансових і банківських документів, які підтверджували, що тогочасний народний депутат і голова Дніпропетровської обласної ради Павло Лазаренко має закордонні валютні рахунки і фірми, зареєстровані на підставних осіб. На ці рахунки переказувалися величезні суми від громадян України, серед них був і голова агрофірми "Наукова" Микола Агафонов. Я написав депутатське звернення, у грудні 1994-го разом з Анатолієм Єрмаком особисто вручив Президентові його і копії документів. Від Президента вимагалося дати доручення СБУ і провести розслідування.

У 1995-му з відрядження до США я привіз інформацію і документи, які підтверджували: Павло Лазаренко і мешканець Дніпропетровська Петро Кириченко є власниками низки комерційних структур і мають валютні рахунки в Сполучених Штатах, через них проходять десятки мільйонів доларів. Було написано чергове депутатське звернення на ім'я Л. Кучми, я легенько нагадав у ньому, що не отримав відповіді на перший запит.

У липні того ж року не повірив своїм вухам і очам, коли почув по телебаченню, що Павло Лазаренко Указом Президента призначений главою Дніпропетровської облдержадміністрації. Наступного ж дня ми з Єрмаком були у Л. Кучми. Добре, що тоді майор Мельниченко ще не вів своїх записів — у кабінеті звучала дуже міцна лексика; щоб не перейти від слова до діла — мене втримав лише стан здоров'я Кучми і мій рівень фізичної підготовки, все ж таки я був чемпіоном багатьох змагань з карате, колишній спецназівець. Мені черговий раз пообіцяли, що буде дано доручення провести розслідування.

— **Ще тоді у Вас не виникло думки, що Лазаренко і Кучма — це одна команда?**

— Це був 1995-й, Кучма перебував на своїй посаді лише рік. Вищої посади в Україні тоді не іс-

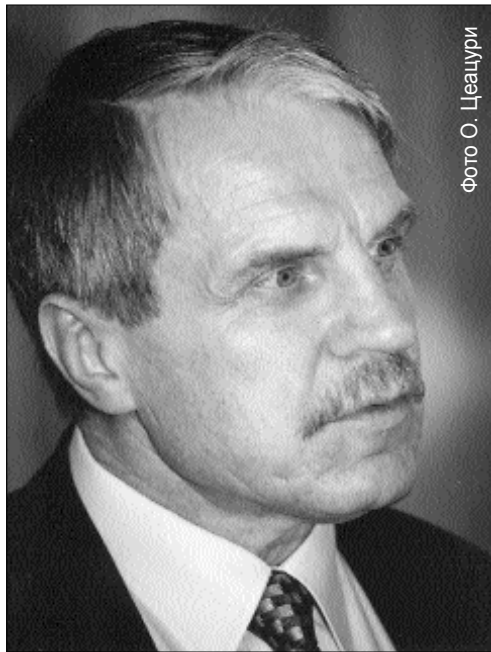

фото О. Цзеаури

нувало... Він обіцяв народові "покінчити з мафією".

У серпні святкували чергову річницю Незалежності, тоді я вже мав інформацію, що Лазаренка призначать віце-прем'єром. На фуршеті в Палаці "Україна" я підійшов до Президента: як же так? Той усе перевів на жарті: "Від тебе, Григорію, нічого не сховаєш. Зараз свято, давай пізніше поговоримо".

У вересні Лазаренко став першим віце-прем'єром з питань паливно-енергетичного комплексу. Знову дуже неприємна розмова з Кучмою.

У жовтні 1996-го Президент і СБУ отримали від мене і А. Єрмака інформацію про те, що Павло Лазаренко має панамський паспорт, який, по суті, дає йому можливість нелегально перебувати за кордоном і відкривати валютні рахунки, відмивати брудні гроші тощо.

Кучма поцікавився у мене: "На хрину йому саме панамський?" Довелося, враховуючи рівень освіченості Президента, пояснювати: панамський паспорт дає право безвізового в'їзду до майже 40 країн світу, які підписали з Панамою угоду про користування її каналом. Схема проста: скажімо, за стандартним закордонним паспортом Лазаренко виїжджає до Болгарії, де офіційно перебуває у будинку відпочинку. Хоча замість нього там могла бути зовсім інша людина. Далі з Болгарії з панамським паспортом можна літати до багатьох країн, де маєш фінансові інтереси. А в звичайному документі буде відмітка, що далі Болгарії не їздив. Кучма робив круглі очі і не вірив, що таке може бути.

У травні 1996 Марчука зняли з прем'єрської посади, перед призначенням на неї Лазаренка я мав

розмову з Кучмою у присутності тогочасного голови СБУ Радченка. Крім усього іншого, на той час було відомо, що Лазаренкові за кордоном робили операцію, яка коштувала великих грошей. Я запитав у голови СБУ: чи може він гарантувати, що ця людина не є завербованою однією зі спецслужб Заходу? Радченко відповів, що не може цього гарантувати на 100%. Кучма відповів буквально так: "Павло навчився набивати свої кишені, тепер буде наповнювати бюджет".

Коли Павла Івановича навіпередки вітали, ми з Анатолієм Єрмаком підійшли до ложі уряду. Можливо, це було хлоп'яцтвом, але я спокійно сказав Лазаренкові у вічі: "Все одно ти будеш сидіти — в Україні чи за кордоном. Обіцяю передати тобі сухарів". Слова я дотримав — минулого року під час однієї з поїздок до Америки передав Лазаренкові наших чорних сухарів. Але дуже несправедливо, що він там сидить сам. З ним мав бути державний голова мафії Леонід Данилович Кучма. І він буде сидіти.

УКРАЇНІ ШКІДЛИВІ ВІЗИТИ ЗАЛІЗНИХ ЛЕДІ З АМЕРИКИ

— **Даруйте за цинізм, але чому Ви досі живий після цих та інших розслідувань?**

— Ви не перша про це запитуйте. Я не хочу, щоб мене поховали з почестями, а потім моїм іменем називали пароплави — бо я професіонал. За період роботи начальника відділу військової контррозвідки, потім — народним депутатом, доводилося неодноразово вивозити сім'ю і переховувати її за межами Києва. Кілька разів я був під охороною, хоч усвідомлю-

У столиці і на околицях, як і в усьому світі, вже звикли — Україна — корумпована держава, це аксіома. Найвідоміший корупціонер Павло Лазаренко може відзначати з цього приводу чотирирічний ювілей — у тюрмі Сан-Франциско. Хоча за що конкретно він сидить, українська громадськість досі знає мало — ну, крав у особливо великих розмірах, а хто з великого начальства не краде? За що і чому саме в Штатах сидить Лазаренко, добре відомо Григорію Омельченку, народному депутатові (БЮТ) і голові Співки офіцерів, якому колись присвоїли звання "невтомного борця з мафією".

вати це як полковникові СБУ було трохи соромно. Були реальні розробки мого фізичного знищення, відповідні матеріали про це зберігаються в СБУ та в Генпрокуратурі. На плівках майора Мельниченка є розмова голови СБУ Деркача з Кучмою, Деркач доповідає про поїздку Єрмака до Ізраїлю, щоб отримати матеріали про валютні рахунки Пінчука. Кучма роздратовано кидає Деркачу, що мене і Єрмака "надо уничтожить". З цього приводу я розмовляв і з Кучмою, і з Деркачем. Запитайте в них, що сказав їм. У людей моєї професії справді ефективним є не вміння стріляти чи володіння прийомами рукопашного бою, а так звані профілактичні заходи. З Анатолієм Єрмаком ми вжили цих заходів. Тепер Кучма принаймні раз на тиждень молиться, щоб я випадково не посковзнувся на банановій шкуринці чи не підхопив нежить.

Немає кримінальної справи Павла Лазаренка — є кримінальна справа державної мафії України.

— **Яким же чином сучасні американо-українські стосунки пов'язані зі справою Лазаренка? Чи тут можна говорити про джентльменську угоду взаємного мовчання з певних питань?**

— Західні держави, приймаючи будь-яке зовнішньополітичне рішення, виходять з питань національної безпеки — у першу чергу. Мене ніхто не переконає, що ФБР і ЦРУ не "витрусили" з Павла Лазаренка все, що їм потрібно. Одна справа те, що Лазаренко офіційно заявив у суді, інша — яку інформацію він виказав правоохоронним органам США. Наприклад, американській фінансовій розвідці.

ражався Віктор Ющенко, на компрометацію якого есдеки добряче витратились, утримуючи зайжджх майстрів-піарщиків, — то нові сюжетні повороти у розвитку діалогу "Литвин — Медведчук" ще попереду.

Президент Леонід Кучма зробив свій вибір. Як він і говорив, адміністрацію очолив відомий політик. Та чи збігається політична орієнтація соціал-демократа Медведчука з політичним фарватером Президента, за яким все ще пливе густо населений адмінресурсом корабель з написом "За Єду!", ми ще побачимо, хоч і не дуже швидко. Однак вже й так зрозуміло, що акції кадрів з СДПУ(о) зростають, а всі інші — впадуть на кілька позицій

У жовтні 1998-го я повернувся з Великобританії, в "Голосі України" надрукував матеріал — "Сьогодні — хабарник, завтра — агент впливу". Після цієї публікації лише лінивий ЗМІ не поливав мене брудом. Хоча з позиції своєї професії можу переконано стверджувати: Україна — це прохідний двір, тут справжній оазис для роботи іноземних спецслужб. Було б просто незрозуміло, якби вони не скористалися ситуацією, створеною в державі Л. Кучмою. Агентуру вербують серед високих посадовців — це робиться давно. Це елементарна справа техніки. Наш урядовець чи народний депутат приїжджає за кордон, поселяється в готелі. Одного вечора в ресторані, де він харчується, до столика підійде ввічливий чоловік, що непогано володіє російською чи навіть українською. Після знайомства наш гість отримує теку. У ній — його валютні рахунки, відомості про нерухомість і ще багато чого іншого. А далі все просто.

Тому не дивуйтеся, коли в Україну кілька років тому приїжджала Мадлен Олбrait, а через кілька днів Україна була змушена відмовитись од вигідного контракту з Іраном. Новий президент Буш, інша жінка — Кондоліза Райс приїжджає до нас і теж розмовляє з Кучмою сам на сам. І Україна відмовляється від законного продажу зброї Югославії. Потім стає відомо, що атомний реактор в Ірані буде американська фірма, а зброю Югославії продають американці. Коли ж Кучма ще спілкувався з Клінтоном, то були присутні лише американські перекладачі, українських не було жодного. Я не виключаю, що Кучмі теж свого часу хтось показав відповідну папочку.

Тому Україну сьогодні можна лікувати не терапевтичними методами, а хірургічним втручанням без наркозу.

— **Та чому ніхто не наважиться взяти скальпель?**

— Наведу вам один приклад: на з'їзді Співки офіцерів, де був присутній заступник міністра оборони, делегати відверто говорили, що залишається тільки одне — розпочати партизанський рух. Була інша пропозиція — привести до Києва колону танків, або підняти в повітря бойові вертольоти. Так виглядає ситуація в офіцерському середовищі. А в парламенті наша фракція вже ініціювала процедуру імпичменту Президента, подано проект відповідної постанови.

Я розумію, чому Кучма майже не буває в Києві — ним керує тваринний страх, інстинкт самозбереження. Два роки тому, після обрання його на повторний президентський термін, у присутності свідків я подарував Кучмі відеокасету. З документальним фільмом американських режисерів про страту сім'ї румунського диктатора Чаушеску. Сказав ще тоді: "Леоніде Даниловичу, бодай раз на тиждень дивіться цю касету і просіть Бога, щоб ваша доля завершилась південнорейським варіантом, коли диктатора судив суд. Бо маєте шанси на румунський".

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

P.S. Усі ймовірні претензії до викладеного у цьому інтерв'ю Григорій Омельченко просить висловлювати особисто йому, а не редакції газети чи авторові матеріалу.

•

АДМІНКРАБЕЛЬ МІНЯЄ НАЗВУ

12 червня 2002 року Президент Леонід Кучма своїм Указом призначив Віктора Медведчука главою президентської адміністрації. Голова СДПУ(о), голова однойменної фракції у парламенті, доктор юридичних наук і володар почесних посад, яких він удостоєний як юрист, Віктор Медведчук добре відомий українцям завдяки широкій виборчій кампанії-2002, яку есдеки провели за всіма законами білого і чорного піларів. Перед нами творився образ лицаря червоної троянди, "мужика", спортивного і рішучого, юриста і соціал-демократа № 1. Вірогідно, все це інформаційно-показове шовінізм має перетворитися на могутню хвилю, яка винесе Віктора Медведчука на

простори президентських перегонів через два роки. Офіційно зареєстрований мільйонер і добродушний платник податків, Віктор Медведчук не лише володіє значними капіталами, а й має значний вплив на ЗМІ, отож можна сказати, що частина українського інформаційного простору належить йому.

Кваліфікований юрист і просто людина з гострим розумом, Віктор Медведчук, либонь, добре розуміє, що новий етап його політичної кар'єри має білі й чорні поля, на яких йому доведеться грати. І, якщо з опозиційними силами його стосунки визначені ще в передвиборних баталіях, — створення образу рішучого, ділового, неситного Медведчука йшло на антитезі, а його противагою зоб-

ражався Віктор Ющенко, на компрометацію якого есдеки добряче витратились, утримуючи зайжджх майстрів-піарщиків, — то нові сюжетні повороти у розвитку діалогу "Литвин — Медведчук" ще попереду.

•

Продовження. Початок
у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—
18, 20, 21, 23 (2002 р.)

СЛОВО, ПРОРОСЛЕ З ГЕНІВ

Починаючи від найперших фізичних вправ — потягушок, далі — через забавлянки та чукичалки дитя активно засвоює рідну мову: “Тра-та-та, тра-та-та, Сіла баба на kota, Поїхала в гості, Розсипала кості. — Стий, бабо, не біжи, Оддай мої пироги: з перцем-ерцем, з собачим серцем, з маком-таком, з мишиним смаком”.

І паралельні фізичні вправи, ритмічне гуцукування, наголошування з притиском на окремих словах та звуках роблять слово дохідливим. І воно, Слово, не зустрічає внутрішнього опору, навпаки, рідне Слово влягається в свідомість, входить у підсвідомість, як в рідну криївку, стаючи згодом надійним духовним опертям сформованої людини. Тому таке важливе для формування потужної енергетично забезпеченої і запрограмованої на творчість, а не на просту підпорядкованість та підлеглість виховання індивідууму рідним словом і першопочатків його життя. Саме тому я і звертався до життєпису Ісуса Христа, аби наголосити на його визначальній генетичній приналежності до роду царя Давида по материнській лінії, адже саме завдяки цьому він так легко опанував науку Старого Заповіту. Бо в ньому були знання на генетичному рівні.

Походження з роду Давидового тут ілюструє не царську природу Ісуса, а його генетичну причетність як до Святого Слова, так і до історії стосунків людини і Бога, починаючи від часів Авраама до самого Благовіщення. В зв'язку з цим не можна не процитувати великого нашого мовознавця О.Потєбню, який щільно пов'язував питання виховання рідною мовою з моральними категоріями. Цитую в оригіналі: “Вообще денационализация сводится на дурное воспитание (підкреслення О. Потєбні), на нравственную болезнь; на неполное пользование личными средствами восприятия, усвоения, воздействия, на ослабление энергии мысли; на мерзость запустения на месте витесенных, но ничем не замененных форм сознания, на ослабление связи подрастающих поколений со взрослыми, заменяемой лишь слабой связью с чужими; на деорганизацию общества, безнравственность, оподление”. Більше ста двадцяти п'яти років тому висловився Олександр Опанасович Потєбня з приводу руйнівних тенденцій русифікації, які мали місце в тодішньому житті України. Про дитяче виховання він так само мав чітку і недвозначну думку: “Здоровое изучение иностранных языков должно предприниматься для целей практических (как торговые сношения и пр.), или для расширения пределов мысли. В раннем детстве эти цели не существуют и иностранное слово, становясь рядом с отечественным, не прибавляет ничего к знанию, но как постороннее мертвое тело в организме замедляет и искажает действительность этого организма. Поэтому, я думаю, что когда психология доживает до лучшей поры, то в ней будет отдел: “болезнь мысли в детском и зрелом возрасте, происходящие от (неразумного) многоязычия”.

З приводу наслідків русифікації України я вже висловлювався не один раз. І тому, хто цікавиться хоч трохи цими проблемами, пропоную поглянути хоч побіжно на моральну мапу України, аби неозброєним оком побачити духовну руїну України в тих зонах, де вона

найбільше русифікована: Луганщина, Донецчина, Запоріжчина, Дніпропетровщина, Харківщина... Вибори останніх років показали всю “мерзость запустения”. Ці землі перетворилися на зони бездуховності, зони особливого криміналітету та олігархічності. Все підконтрольне, як і за радянської доби, все підпорядковане і знеосіблене. Людина тут віддалена од своїх витоків уже на відстані багатьох-багатьох років. І потрібні неабиякі зусилля, аби повернути її гідність, її моральність, її духовність... Отже, до витоків, до рідного слова, до рідної історії, до власної перспективи...

Яка це радість, яке це диво, яке зворушення — твоє знайомство з пташкою, з пташенятком, з Птахом... Спершу ти випадково набридаєш на гніздечко... Ні, спершу ти будь-що намагаєшся зазирнути в ластів'яче гніздечко, бородавчате, зліплене з оболонського мулу та коров'ячих волосинок, сірувате, опукувате гніздечко, що притулилося під сволоком завжди сутінкового хліва... Тобі так кортить взяти ті яєчка, рябенькі, теп-

ні... Згодом вони вб'ються в колодочки, і вже не будуть вимагати від тебе черв'ячка, а наполохано стежитимуть за твоїми порухами. І ти не наважешся брати їх до рук, а кажеш собі — нехай підростуть ще трохи...

Проте одного дня ти знайдеш гніздечко порожнім, а поруч, під кушиком, очі твої запримітять уламки шкаралупок, полишені для тебе пташками, що тепер вже виспівують цілим виводком тривожне і радісне пташине слово “ян-чук...” Пташине яєчко, яйце птаха... Яке ж ти диво з див... Ось щойно ти лежало на покладі, де поважно і віддано гніздилися квочка, а вже за лічені дні курчата цвінькають у ситі, згодом вони котяться м'ячиками по подвір'ю, і кумедно перехилитимуть голівки, придивляючись до незнайомого предмета...

Яйце — це життя. І таке ж нерозгадане, як і сам почин життєвий: а що було спершу: яйце чи курка?

І курка, і яйце... В почині було Слово. І Слово було Бог... Так, слово обожене, як і обожене яйце, яєчко, яйце-райце... Це з

Так, на глиняних глеках Трипілля... Це лінія безмежності, що оберізує обидві сферичні поверхні: вапняну шкаралупку і глиняну бокастість золінника. Є якісь підсвідомі стереотипи, що відтворюються і через тисячу років.

“На морі-океяні, на острові Буяні, стоїть зелений дуб, під тим дубом скриня, а в скрині — гусиня, а в гусині — яйце, а в яйці — голка, а в голці — смерть...” Пам'ятає? І пам'ятає чия смерть? Кошія... Життя, що приховане в серцевині яйця: смерть Смерті...

У давньоіндійському епосі “Махабхарата” оповідається про почин світу; коли у Всесвіті не було нічого, окрім вод, Бог перетворився в яйце та й почав плавати в тих водах. А потім яйце луснуло надвоє: одна шкаралупка була срібною, а інша — золотою. Срібна — це земля, а золота — небо.

В австралійських аборигенів журавель Бронта в небо викидає яйце: воно розбивається і жовток стає сонцем.

В давній Персії, задовго до появи християн, до Нового року,

ки, що всім сонним птицям пооб'їдали пір'я на крилах.

ЛАД — ПОНЯТТЯ КОСМОГОНІЧНЕ

Земля, небо та підземне царство — три складові Всесвіту. Вся нечисть під землею. Людина — на землі, а птиця — в небі. Смертельний герць поміж світом верхнім і нижнім тривав за участю людини доти, доки не подолано було людиною забуття. До цього вона перекидалася і в житті, і в дерево, і в рибу окунь, і гори розсувала, і русло річки змінювала, бо наділена була особливими знаннями. Але, пройшовши всі випробування, не витримала головного — випробовування пам'яттю.

Пригадує, герой казки, після трагічних випробовувань і довготривалих мандрів, повернувшись додому, з останнім поцілунком немовляти, втрачає пам'ять, а разом з нею і всі свої спроможності. Рефрен голуба, зліпленого з тіста, але одухотвореного, такий: забув, забув — є підсумком певному історичному минулому. Забуто про любов до своєї рятувальниці і по-радиції, забуто про свою могутність, про своє вміння перевтілюватися, про мову звірів та рослин.

Велика плата за любов до життя, за поцілунок дитини. У цій українській казці заховані такі потаємні змісти, така глибинна інформація, такі доісторичні знання, що можна їх розшифровувати поєпізодно.

Відокремлення Землі від Неба, щоб не тривала безнастанна війна пташок і мишей, високе почуття обов'язку людини перед птахом, коли їй офірується вся домашня худоба, і — у свою чергу — відданість птаха людині, коли віддаровується їй світове яйце, яйце-райце...

Ось воно на долоні, мережа-павутиння. Тим часом іно пи-мена, ннення вибуху робто-ер-ли в-ор-оз-а-

а-щурів світ ладу, а не хаосу, світ символів і знаків, які збережені у такому різноманітті й такій виразності лише в Україні. Прототипи цих послань у Вічність ми маємо з неолітичної доби, в так званих “кам'яних”, “дряпанках”, а також “скробанках” бронзової доби та з Княжої доби — у глиняних писанках.

Але археологи поряд з цими підмінниками знаходять у всіх похованнях і залишки від справжніх писанок з курячих яєць, де нитка життя, так звана лінія, “кривулька”, присутня всюди, так само, як і “безконечник”, поряд з яким сусідить гачковий хрестик або тригвер, — своєрідна свастика, що була знаком сонця.

Далі буде.

Фото О. Кутляхметова

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

ленькі до рук, але заказано: все обличчя буде в ластовинні. Тому з ясел, на які ти зіп'явся, ти тільки й можеш зазирнути до гнізда.

А ось, коли з-під твого носа спурхнула пташка, ти миттєво занурюєш долоньку в тепле гніздечко і, взявши до рук крапчасте, зеленкувате яєчко, можеш потримати, незважаючи на переполоні спурхування і пташиний леммент.

Ян-чук, ян-чук, ян-чук, — вимовляє двоскладове слово пташка-мати. І ти змилюєшся і покладеш яєчко на місце, і підеш слідом за пташкою, що буде прикидатися калікуватою, з опущеним віяльцем одного крила, але ти знаєш, що це — її хитрощі, відволікання твоєї уваги від гніздечка... Але із цього дня те гніздечко — твоє... Твоя велика таємниця, якою ти можеш поділитися хіба що з братом або ж з сестрою... Здається, і пташка зникає до твоїх навідувань, уже не припадає на крило, а, відлетівши осторонь, буде одним оком стежити за твоїми руками, а другим позирати на шлях... І вже за який час ти познайомився з іще одним дивом: жовтодзьобими, волохатими пущівірниками, що при твоєму наближенні втягнуть дзьобики в шию, та за якусь мить вони розпуцяться, як горохові стручечки, і ти побачиш рожеві квадратики з дрібненьким язичками посередині

нього постав увесь світ. Це прообраз Всесвіту. Це світ навиворіт: посередині сонце-жовток, далі — небесна сфера, а за тим — земна твердь... Шкаралупка в руках. Яка ж вона крихка! Вона огортає небесну далечинь, вона ж і замикає в собі серцевину — заплідок, жовток... Триєдність у своїй взаємодієв'язаності, у своїй нерозривності та взаємообумовленості: життя окремої особи, життя родо-

ве, життя загальнолюдське, життя як біологічний прояв, життя як прояв свідомості, життя в духові... Тепер мені зрозуміло, чому формула “все від яйця” — “аводон” є найпереконливішим доказом взаємоперетікання макро в мікро і навпаки... Космос над тобою і космос в тобі, але він же ось — у твоїй руці. Писанка, крашанка. Великодне диво. Воскресіння життя. Свято безсмертя. Проте водночас засторога: яке воно крихке, яке воно беззахисне, яке воно зворушливо досконале, — його можна розписати візерунками, його можна покотити з гірки, його можна розкрутити, його можна залити воском, але це буде мертве яйце, його можна виточити з дерева, але це буде підробка. У ньому немає життя... Беру писанку до рук і дивуюся з цієї геометрії почуттів, що відбилися на поверхні цього макросвіту: ось “кривулька”, а ось “безкінечник”, — ці елементи я вже зустрічав.

який, як і колись у нас, відзначався 22 березня, готували крашанки і билися ними навбитки...

Візантійський богослов Іван Дамаскін по-своєму витрактовує структуру Всесвіту: “небо і земля у всьому подібні до яйця — “скоролупа аки небо, плева аки облаци, білок аки вода, жовток же аки земля”...

Пам'ятаю, як мене колись вразила публікація в “Записках Тартуського університету” російського філолога В. Н. Топорова під назвою “До реконструкції міфу про світове яйце”, де вчений наводив безліч прикладів з давньоєгипетської, африканської, австралійської міфології, але чомусь уперто обминав українську... Щоразу, щороку, беручи до рук писанку або ж крашанку, я згадую передовсім “золоте” яєчко. Так, не простеньке, а золотеньке, яке ані дід не розбив, ані баба, а маленька мишка доторком хвостика зробила те, що не під силу людям. А згадуване мною яйце-райце вражає своєю всемістимістю: скільки в ньому було худоби, що розповзалася і розповзалася по всій землі... І лише змія спромоглася ту худобу знову увібати в те яйце-райце і завоцяти тріщини на ньому.

Миша і гадюка... Дивовижні персонажі, але це з ними небесні птахи ведуть смертельну боротьбу, в якій беруть участь і мураш-

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна округа мала командира військової округи, політичного референта і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військове з'єднання, що за кількістю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня-листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи діяло кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для нанесення відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30-40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3-5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівлегальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

лі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали.

Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєтов) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребів", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечужими звірствами проти мирного населення західних областей України.

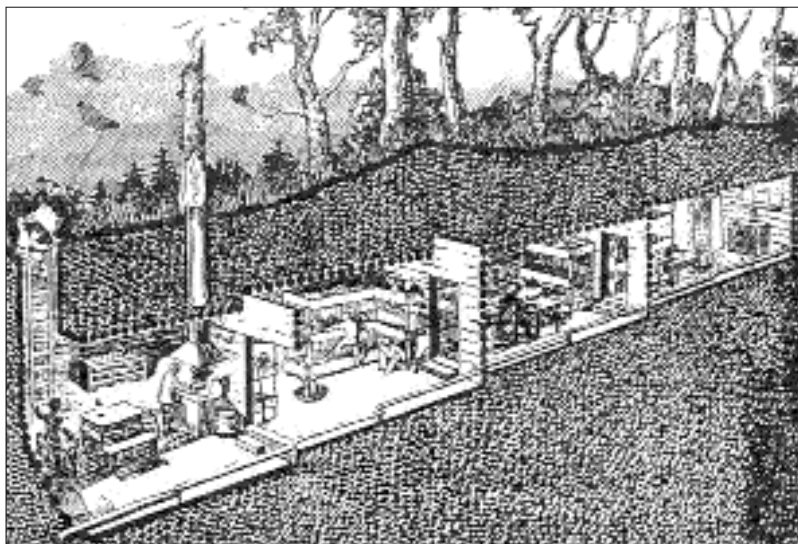
До будь-якого села, хутора, оселі, запліт дозрівалих у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястреби" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти московсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпечальності становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає цих визначень, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

А шкода, бо цей досвід, чого доброго, може ще стати у нагоді в Україні, так само, як був широко ви-

РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА СХРОНУ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів.

Якщо **криївка** (від слів *укритися, сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то **схрон** мав знаходитися під поверхнею землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. **Схрони** — це свідчення і форма боротьби титульної Нації проти чужоземних загарбників, окупантів. **Схрони** — це, значною мірою, символ Нації, переконливий до-

каз її нескореності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах ОУН-УПА.

Невеликі **схрони** (найчастіше — для бойок, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них, як до новаків, був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортурами не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівництві бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишідніше (...). Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128—131.

собою одноповерхові приміщення на 5-6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі неглибокого заглиблення на кільканадцять осіб.

Протягом 1945-1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, з підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогonom і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, в Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душатин на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо, бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (димів від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації — усе це вимагає не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав

сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в рядах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, варту гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема **схрону**, очевидно, не тільки не втратила своєї актуальності, а й стає дедалі важливішою на порядку денному існування Української Держави.

Бо від того, що Москва веде "мирну", а не відкрити війну проти України, вона не перестала бути війною; загарбання, яке відбувається на наших очах, не перестало бути загарбанням, а окупаційні війська на території України не змінили своєї антиукраїнської доктрини.

Зрештою, очевидні антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно вивирали його просянкуту кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! **ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!**

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА
загону "02" — групи "Озеро" в районах Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

...Стан Червоної Армії. Совітська армія здеморалізована, голодна, обдєрта до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інші виряд. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жажливий спосіб поведуться з рядовиками, що бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а тепер довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы испулить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постійно забирають усе, говорять: "Ми воюемо, нам усе можна".

*** Літопис УПА**, Нова серія, Том 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577-579, 650-652.

«ПРЕС-ТОЛОЧИЛИСЯ» ЮНІ ЖУРНАЛІСТИ

Перед літніми канікулами столичні школярі та студенти перших курсів різних навчальних закладів, котрі мають уже певні амбіції у журналістиці й тусуються в агентстві «Юн-прес», традиційно «толочилися» на Прес-толоці «Перші журналістські кроки у третьому тисячолітті». Вперше, між тим, вони «фестивалились» «Прес-весною на Дніпрових схилах». А там — журналістські конкурси різних номінацій, концерт, зустрічі із «профі» в журналістиці, зрештою — нові враження і друзі...

Агенство «Юн-прес» — уже достатньо відоме серед юних журналістів (принаймні вони себе такими вважають). 12 років юності агентства, прес-центр, 22 групи із власним викладачем-куратором кожна, Школа основ журналістики (де, окрім журналістики, викладають мову й комп'ютерні ази), до десяти спецгруп (газетна, теле-, радіо-, фотожурналістика, редакційна робота...), Прес-клуб із діловими іграми, власною валютою (журики), що оцінює рівень творчості конкурсістів (щорічно — майже 300 чоловік)...

Ваги Прес-толоці надавали «державні дія-

Юлія Солодюк

чі з міської адміністрації (Б. Жебровський, начальник Головного Управління освіти і науки, О. Кулик — Управління у справах сім'ї та молоді тощо), редактори та журналісти зі столичних видань, телеканалів та інформагентств. Саме ці «хед-лайнери» працювали в журі разом із керівниками «Юн-прес» і Київського палацу дітей та юнацтва визначали долю конкурсантів прес-проектів «Школа XXI століття» (вирішення проблем сучасної школи) та «Киянин у третьому тисячолітті», фотоконкурсу «Звичайна мить — чарівна мить», те-

леконкурсу «Місто мого дитинства — місто мого майбутнього»... У підсумку — 12 переможців плюс чотири заохочувальні премії. Оригінальність, актуальність, відвертість. А ще — майже матриархат (одна чоловіча перемога у фотоконкурсі й дві заохочувальні). Білик Оксана, Княжанська Дарина і Русакова Ганна — перші «кияни в третьому тисячолітті», Солодюк Юлія і Слісаренко Ольга — перші «школярі XXI століття», Бурковська Ольга — перша у «фотоміті», Мамаєва Ганна — в «телеміті». Найбільше, мабуть, пощастило відеосюжетникам: відразу ж повторять відеоміт на професійній техніці, з професійним оператором і монтажем, — і на ТРК «Київ» по гонорар. Усім, врешті — журики, призи і нагороди, від міської адміністрації ще й путівки на оздоровлення... Розмовляємо з «першою школяркою XXI століття» Юлією СОЛОДЮК.

— Я навчаюся в журналістському агентстві «Юн-прес» ось уже рік. Друзі привели, познайомилися із колективом, навчання — безкоштовне, журналістська практика, — тобто нормальний вибір.

Працюємо у шаленому темпі. Дається тема і три-чотири дні на матеріал. А це — збір інформації, робота в середовищі, пошук оригінальної ідеї, форми... Матеріал, до того ж, можуть забракувати: стилістична, жанрова чи мовна невідповідність тощо. Якщо тебе за півроку чи рік помічають, постійно береш участь у конкурсах, різних заходах, нормально виконуєш завдання — маєш шанс працювати в молодіжних, навіть «дорослих» ЗМІ.

Щодо фестивалю юнацьких ЗМІ «Прес-весна на Дніпрових схилах», то я здобула перше місце в конкурсі «Школа XXI століття» випадково, не очікувала такого. Думаю навіть, що деякі роботи колег були кращими. Але журі віддало перевагу мені, і я їм вдячна. Просто хотіла щиро відповісти на запитання: хто сьогодні в нашій школі хазяїн?

Взагалі фестиваль дуже цікавий. У перший день знайомимося із журі, організаторами, колегами-учасниками, сценарієм й усіма умовами заходів. Кожного року приїжджає до нас багато журналістів-професіоналів, цього разу були представники «Столиці», молодіжного журналу «Екстрім», «Ліцею» (де чимало випускників і членів «Юн-прес» друкується), «Хрещатика», «Вечірнього Києва», ТРК «Київ»... Далі — створення молодіжних команд, робота за обраною спеціалізацією й жанрами, вірпрограма (круглі столи, дискусійні клуби...) Усе це в програмі Прес-толоки «Перші журна-

лістські кроки в новому тисячолітті», там же — прес-марафон, де команди юних журналістів працюють як ціла редакція. Завдання команди — підготувати і випустити (дають змогу працювати на комп'ютерах) молодіжне видання, потім іде конкурс цих видань і визначаються переможці. Наша газета «Халепа» отримала тут третє місце... Другого дня було урочисте відкриття фестивалю, нагородження переможців і їх прогулянка Дніпром на пароплаві, третього — святкування учасників фестивалю із солодким столом і аукціоном. На аукціон виставляється різне журналістське знаряддя, ті ж солодоці, валюта у «Юн-прес» своя — журики (дають їх за перемоги у конкурсах, за хороші журналістські роботи). Мені, оскільки тільки рік навчаюся, перепала шоколадка.

Після трьох-чотирьох років навчання сподіваюся отримати випускний диплом «Юн-прес», і з ним уже пропонувати свої послуги професійному журналістському виданню. Хоча навчатися планую на якомусь лінгвістичному відділенні, не прив'язуючись професійно до журналістики.

— Чим є журналістика для тебе?

— Вмінням оригінально, актуально і практично відобразити життя... Взагалі я пишу з десяти років: спершу — якусь романтичну прозу, потім — вірші (довго писала), далі з «Юн-прес» творче бачення поєдную з інформацією...

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

ОРГАНІЗАЦІЇ

«МОЛОДА ПРОСВІТА» ЗАХИЩАЄ

Вплітаючись у контекст Міжнародного Дня захисту дітей, 4 червня Всеукраїнська громадська молодіжна організація «Молода Просвіта» організувала «круглий стіл» «Діти — майбутнє України». Представники молодіжної організації спільно з Київським міським об'єднанням ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка (її відповідальний секретар Галина Калмикова вела «круглий стіл»), посадовці міської та районної влади, студенти, учні, викладачі столичних шкіл і вузів обговорювали сучасний стан захисту дитячих прав. Голова «Молодої Просвіти» Віталій Мороз виклав студентам Техніку електронних приладів, що вперше масово потрапили на просвітнянський захід, найважливіші аспекти діяльності «Молодої Просвіти» у молодіжній та сфері захисту прав дітей. Так, створена 24 березня 2002 року молодіжна громадська структура організовує передусім творчу патріотичну молодь столиці й регіонів у всіляких діях, проектах, конкурсах, займається питанням дотримання у столичних навчальних закладах законодавства в аспекті викладання державною мовою, опрацьовує різноманітні актуальні тенденції молоді (їх втілення), проводить навчальні семінари за участю фахівців...

Голова Координаційної Ради по роботі з навчальними закладами 1—2 рівня акредитації з мовних питань при міській адміністрації Борис Лавринюк, у свою чергу, позитивно відзначив співпрацю «Молодої Просвіти» зі столичними вузами. Зокрема йшлося про міську науково-практичну конференцію «Молодь і державна мова», 10-денну Шевченківську міжвузівську конференцію (де пан Лавринюк був координатором).

Про перспективу співпраці «Молодої Просвіти» з владою і столичною молоддю говорили начальник відділу гуманітарної політики Солом'янської райдержадміністрації, голова Солом'янського осередку «Просвіти» Зоя Голота та директор телестудії «Просвіта» Дмитро Ломачук, творчу ремінісценцію подарували народна артистка України Галина Яблонська, режисер Тетяна Ковальчук і знавець народних звичаїв і традицій Тетяна Негрій, яка заспівала молоді веснянку.

Насамкінець «Молода Просвіта» вирішила підготувати Резолюцію до мера міста Олександра Омельченка з проханням організаційно та фінансово підтримати молодіжну просвітницьку формування у її заходах. Зокрема у міжвузівській науково-практичній конференції «Українській столиці — українську мову», у проведенні «круглих столів», навчально-практичних семінарів, запланованих на наступний рік, а також в організації у серпні цього року навчально-оздоровчого молодіжного табору «Київ — Львів. Духовна вісь»...

Олександр СОЛОНЕЦЬ

«ФОЛЬКЛОРАМА» — СВЯТО БЕЗ КОРДОНІВ

Цього разу «Фольклораму» святкували вдруде. На відміну од минулорічного дійства, яке відбувалося у Музеї народної архітектури та побуту в Пирогові, його організатори головною сценою обрали майданчик біля арки Дружби народів. Дещо змінився склад учасників: вперше на «Фольклорамі» про себе заявили естонці, поляки, вірмени, народи фіно-пермського угруповання. Однак запал і бажання показати усе найкраще, що є предметом особливої гордості кожного народу, був не меншим. Його не загасив навіть дощ, який час від часу припускав над фестивальною сценою. Традиційно яскравими були виступи литовського, польського, кримськотатарського, грецького, німецького культурних товариств, хоча й інші не втратили можливості показати свої традиції на сцені. Адже подібні свята трапляються не так часто. Однієї сцени виявилось замало, тому паралельно в Маріїнському парку пройшов Міжнародний фестиваль литовської культури та фестиваль татарської пісні Сабантуй. А в ма-

Традиційне свято національних культур «Фольклорама» минулих вихідних відбулося у Києві. Понад десяток культурних товариств народів, що населяють Україну, презентували на святі своє мистецтво, вироби народних майстрів, традиції, звичаї — усе те, що протягом тисячоліть зберігається і передається поколіннями. І варто було справді повчитися того, з якою любов'ю і гордістю розповідали про своє минуле і звичаї предків литовці, греки, татари, поляки, німці та представники інших національностей, для яких Україна

лому залі Національної філармонії своїх друзів збирало «Русское собрание».

Господарів свята — українців — на «Фольклорамі» репрезентувала Всеукраїнська громадська молодіжна організація «Молода Просвіта». До «Українського містечка», де свою експозицію — вироби народних майстрів, вишивку та традиційний народний одяг — демонструвала майстриня Ірина Садова, увага була особлива. Своєю діяльністю представили і молоді просвітняни. Гості свята мали нагоду отримати останній номер «Слова Просвіти».

Взагалі, на цьому святі «Просвіта» мала свою окрему місію. Саме молодим просвітнянам: дуєту бандуристів братів Морозів та Театру «S» моди і дизайну Валентини Сазонової — випала честь відкривати концертну програму. Українська тема у багатьох стереотипно асоціюється з шароварами, традиційними вишиванками, червоними чоботями та троїстими музиками. А тут на сцену вийшли дівчата у шифонових сукнях, прикрашених ручною вишивкою, із колекції, яку Валентина Сазонова назвала «Мальовнича

Україна». За ними — схожі на мавок дівчатка-підлітки у лляних сукнях, і зовсім малюта у костюмах, теж прикрашених народною вишивкою.

— Ми хочемо, щоб такі свята стали доброю традицією, — поділився планами заступник начальника Головного управління у справах національностей та міграції Київської міської державної адміністрації Володимир Горовий. — Де ще представники різних народів та національностей можуть зустріти своїх земляків, познайомитися, налагодити співпрацю? А українці — вкотре продемонструвати свою гостинність.

Завершилося свято традиційним підбиттям підсумків та нагородженням переможців. Почесну відзнаку організаторів «Фольклорамі» отримала і «Молода Просвіта». Але головним підсумком свята стала можливість для кожного народу іще раз пригадати для себе «хто ми, що ми, і чії ми діти». А про це нагадувати ніколи не зайве.

Наталка ПОЗНЯК

У місті Дрогобичі, що на Львівщині, народився і досі проживає той, кого з літа 2001-го року знає і слухає весь світ. Так сталося, що ще малим Тарас мріяв стати або священиком, або співаком. Ходив до церкви і співав у церковному хорі син лікаря та вчительки математи-

Співала душа талановитого богообраного сина, який заявив про себе голосно лише на Першому фестивалі "Червона рута" у Чернівцях. Лауреат Першої премії фестивалю поділив тоді лаври з Андрієм Миколайчуком (лисисим і босим). Обидва лауреати першої нагороди не стали учасниками солодкого туру по Канаді та Америці, яким нагороджували всіх переможців.

Але хлопці не пропали. Лисий і босий Миколайчук обступав усю Україну з концертами. Працював, не оминаючи ні села, ні хутора, бо став по праву народним улюбленцем. Тарас зник надовго, але якось неспілкував з'явився у Києві і показав плоди своєї праці. Це була касетка, що мала кумедну назву "Давай! Давай!" Назва стала майже гімном футбольних турнірів вже чи не за півроку, бо дуже пасувала до настрою футбольних уболівальників під час матчів, а Тарас став постійним учасником концертних програм, що розважали футбольних фанатів у перервах. Пісні, записані на касеті, — зворушливо ліричні чи танцювально-ритмічні до нестями. Тарас Курчик впевнено почав завойовувати симпа-

тій дискотечної публіки. Кліп "Давай! Давай!" відразу підхопили кращі телеканали. Згодом на пісню "Більше ніхто..." кращі серед кліпмейкерів створили другий. А сам Тарас Курчик став чи не кумиром номер один серед столичної молодіжної публіки.

Стильний, впевнений у собі і надзвичайно духовний, що обрамлює його природну вроду особливим ореолом. Головне в його суті — це глибока релігійність, що вирізняє його з натовпу

ГІМН ТАРАСА КУРЧИКА

зірок та зірочок естради.

І не думаю, що все, що сталося потім, є випадковістю у його житті. Скоріше закономірністю можна вважати той історичний факт, що саме Тарас Курчик переміг у конкурсі на кращий Гімн до приїзду Папи Івана Павла II. Як це сталося, розповів сам Тарас, завітавши до нас у редакцію газети "Слово Просвіти".

— **Отже, що це було?**

— Напрошується, знаєш що?... Але це не НЛО, а моє однозначне поклоніння Господу за все, що я мав, маю і хочу мати. Я хо-

тів стати співаком, довго йшов до цього і мав визнання на той час, коли випав шанс послужити Богові. Зрозумів, що для України значить цей приїзд, і ризикнув створити пісню своєї душі. На превеликий подив, я дізнався, що серед десятків гімнів, які були створені композиторами, поетами і співаками не останнього рівня, переміг саме мій. Тобто гімн Тараса Курчика. Я й дізнався про конкурс не відразу, і не першим показав пісню.

— **Мабуть, молився, пишучи і співаючи?**

— Не без цього. Але я завжди, і в житті, і у творчості звертаюся за порадою і розрадою до Бога.

— **Що було після написання і з тобою взагалі?**

— Коли згадую момент благословення Папою мене особисто і мого твору, який уже виконується по всіх українських церквах світу і в Україні — на самоті плачу і дякую Богові. Продовжую писати духовну музику, але не традиційну, а таку, що була б ближчою до смаків сучасної молодіжної аудиторії. Такого у

нас ще ніхто досі не робив. Я хочу наблизити молоді душі до Божої молитви. Але що було після того... Шквал пропозицій щодо участі в концертах і в Україні, і по Європі, шквал привітань з усього, без перебільшення, світу. Ось тільки повернувся з гастролей по Італії. Разом із Павлом Дворським та Оксаною Білозір вперше за роки еміграції ми дали для наших співвітчизників, що там працюють, концерти. Про це можна сказати лише так: "Ми привезли разом із собою частинку України."

Якими вдячними були їх очі, що світилися, плакали, але були близькими нам, бо ми, як ніхто, співали для них наше".

— **Що найбільше запам'яталося з поїздки до Італії?**

— Сама Італія. Вона є якоюсь близькою нам, хоча я відзначив, що наші міста чистіші, а дівчата та жінки красивіші і, головне, рафінованіші ззовні. Повір, таких, як у нас, дівчат немає ніде. З італійської кухні найбільше сподобалася піцца. Уяви, на вугіллі спечена і заправлена молюсками, яких я досі не їв, бо це щось не наше. А італійські страви з молюсками мені сподобались. Спагетті — ні, бо я просто не люблю лапші. А вино сухе в Італії якесь особливе. Я раніше такого не куштував.

— **А з музичного матеріалу що новенького?**

— Касета "Поверни мені надію", яку активно взявся рекламувати той-таки телеканал "Інтер" та й інші. Але я маю ще пропозицію стосовно контракту з Анджело Коста спільно з фірмою "Вестерн юніон" і невдовзі його підпишу. Там, в Італії, я планую записати наступний компакт і касету. Мені, можна сказати, просто пощастило. Але я так не думаю, бо йшов до цього все життя.

Розмову вела
Леся САМІЛЕНКО

На фото: благословляє
Тараса Курчика Папа Іван
Павло II.

«ПРОСТО ЖИТТЄРАДІСНІ ЛЮДИ – «ПІККАРДІЙСЬКА ТЕРЦІЯ»

Популярне майже невідоме ставлення до фольку та традиційна перенасиченість совкофольклором української естради породила і негатив у ставленні до всього, що стосується одного з базових жанрів і основи всіх світових хітів. Українська народна пісня отримала сучасне обрамлення у виконанні львівського сикстету "Пікардійська терція", що пішла іншим шляхом, поставивши "фольк" з ніг на голову, співаючи народні пісні на мелодії розкручених західних хітів. Саме співаючи — акапельно, бездоганно-академічними голосами (статус вихованців Львівської консерваторії зобов'язує), до того ж, створюючи в слухача ілюзію інструментального супроводу — знову ж таки за рахунок співу. До і після них так не втнув ніхто. Як людство вижило тому, що зміялося, так і "пікардійці" вже десятиріччя на сцені, бо люблять жарту в музиці.

Перемоги на серйозних європейських фестивалях, гастролі (майже постійно) на Заході і вдячний, переважно інтелектуальний, глядач — це вже не жарту. Попри молодий вік учасників формации, на їхні концерти ходять поколіннями.

У "Пікардійської терції" вистачило популярності, щоб майже повністю абстрагуватися од вітчизняного шоу-бізнесу. Хлопці залишаються відомими в себе вдома, хоча навідується сюди доволі рідко. Зате вони були першими у Східній Європі, кого три роки тому запросили на міжнародний фестиваль "Wokal Total" у Німеччині. Зайве говорити, що тоді ж вокальна формація опинилася серед пе-

реможців фестивалю.

Вже сьомий рік її учасники — свої люди в Польщі: щомісяця там відбувається щонайменше п'ять їхніх концертів. Гастрольний маршрут "Пікардійської терції" пролягає і через Канаду.

А що в Україні? **Володимир Якимець**, якого група завжди делегує для спілкування з журналістами, каже, що звідси бракує пропозицій:

— Якби їх було більше, ми обов'язково знайшли б можливість приїхати і виступити.

— **Тутешній слухач цінує витонченість ваших музичних жартів, а закордонний хоч-не-хоч зустріне мовний бар'єр. Як вдалося його подолати?**

— У нас є багато різноманітної музики. Коли вперше виступали за кордоном, намагалися показати увесь обсяг того, що ми робимо у півторагодинній програмі. Вже потім зрозуміли, що якісь західні стандарти німцям чи полякам

просто нецікаві, а цікаве те, чого вони ще не чули. Ми ж знайшли своє музичне обличчя давно, тож більше представляємо таку музику, яку самі ж робимо. Ми всі — музиканти, хорові диригенти за фахом, ми просто мусили відрізнитися не тільки назвою. До того ж всі ми — життєрадісні люди.

— **Колись хтось із "Бітлз" на серйозне запитання про те, як вони створюють свою музику, відповів жартом: що ви, яка музика, мовляв, то все іграшки. Ви могли б підписатися під цією відповіддю?**

— Залежить від матеріалу, а якщо коротко: музика — це наше основне місце діяльності. Це і професія, і хобі — тобто справа, що приносить нам задоволення. За 10 років існування "Пікардійська терція" перетворилася в настільки злагоджений механізм, що "збити з ритму" його просто неможливо, хоч ми мали певний спад у 1996–1997 роках. Усе нап-

рацьоване до того часу треба було розробляти заново. У 1996-му до нас прийшов новий бас — Андрій Шалава.

— **Доки, на вашу думку, українським професіоналам доведеться частіше виступати на закордонних сценах?**

— Потрібен час, щоб люди "перетравили" те, що їм пропонують як музику, і обрали те, що їм потрібно.

На жаль, у нас найбільше популярна попса, — хоч і самі ми працюємо у жанрі поп-музики. Добре, скажу так: у нас більше бізнесу, ніж шоу-бізнесу — 70%. Продюсери і виконавці викидають на ринок те, що продається одразу, але це не означає, що така музика буде вічною. Її час — якийсь рік, не більше. Якщо робитимуть так, як у всьому світі — створюючи річ, розраховану на 5–7 років, — тоді, можливо, щось зміниться.

— **Хто займається вашим бізнесом? Ви "приписані" до якоїсь агенції?**

— Ми самі займаємося усіма бізнесовими справами. До нас надходять пропозиції, ми самі їх робимо на світовому ринку. "Пікардійська терція" займається суто "Пікардійською терцією".

— **Вам, напевно, не звикає до компліментів. Який із них найдорожчий?**

— Перед тригодинним концертом у Торонто ми дуже хвилювалися — прийшла не тільки молодь, а й старші представники діаспори. До програми включили і фольк, і класику, і естрадні речі — все, що найкраще в нашому репертуарі. Після концерту підійшли до старости хору "Бурлаки" — ста-

рий такий українець, майже 80-річний, раніше був зв'язаний з УПА: "Як Ви нас сприйняли?"

— Ви знаєте, то є щось цілком нове. Бо як з України приїжджають, то все: "гармати били" і "гармати били".

Це було дуже приємно почути, бо засвідчувало, що маємо публіку і серед дітей, і серед людей похилого віку.

— **А що відомо про реакцію Ірини Білик на вашу версію її пісні "Вона мені сьогодні подзвонила"?**

— Цій версії вже багато років. Не знаю, чи сама вона чула цей жарт, була певна реакція її продюсера Юрія Нікітіна. Він подзвонив до нашого адміністратора Романа Коморського: "Можна було хоча б попередити".

— **Колись Ви зауважили, що шанувальниці "Пікардійської терції" мають шанси, бо всі музиканти — неодружені.**

— Неодруженим залишився тільки я. А дружини "Пікардійської терції" знали, за кого виходять заміж, тож вони розуміють, чому чоловіки частіше у роз'їздах, ніж удома. Ніхто з формации не є одруженим з фанаткою "Пікардійської терції".

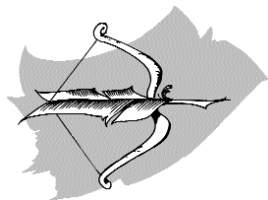
Хоч від прихильників і прихильниць ми ніколи не ховаємося — спокійно гуляємо по Львову, коли повертаємося туди. Охорони у нас немає і ніколи не буде.

Спілкувалася
Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Фото О. Кутлахметова

Пісня на Різдво у Національній опері

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

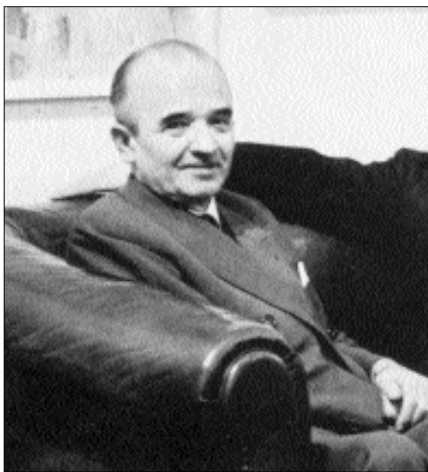
Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: «Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй». Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Користувалися у побуті українською мовою й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Близьке дійство Контрактів ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилась непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу «картину» він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком їздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заарештували за активну прос-

ВІКТОР ЦИМБАЛ — НЕВІДКРИТИЙ ТАЛАНТ

вітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневіряння, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський епархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україна, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишила пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були активними організаторами й учас-

никами створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна «Доісторичний період», «Первісна людина» високо оцінюють фахівці, а дипломну картину «Адам і Єва, що вигнані з раю», преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві «Світ дитини». Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довшими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

У жовтні 1928 року він емігрує до Аргентини.

Цієї весни минуло сто років з дня народження видатного художника ХХ сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих читачам газети спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетяною заснував в Аргентині «Просвіту» (30-ті

вчинок можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдушних людей біля неї не було.

Відомо, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше морального, проте він кричав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

Так склалося, що понад 33 роки, переважну більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідома у широких мистецьких колах світу. А у Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

Люц Феррандо

У кінці 50-х років зі зміною політичного клімату в Аргентині багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці.

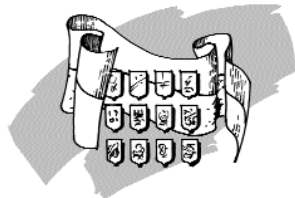
І у США Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати «для себе». Та, на жаль, тяжка недуга не дозволила здійснитися його планам. 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Брук. На його могилі стоїть простий козацький хрест з граніту, зроблений за проектом самого митця.

Тетяна ЦИМБАЛ

•

1933 рік (Голод)

Коли говорять про Україну, частіше за все звертають увагу на велич Карпат, безмежжя степів Херсонщини чи унікальність кримського клімату. І рідко хто згадує українське Полісся, хіба що у зв'язку із наслідками Чорнобильської катастрофи. А дарма. Для тих, хто вмів відчувати серцем непоказну красу поліської природи, тисячолітніх лісів, таємничих боліт та лісових озер, хто слухав солов'їв у травневих верболах — Полісся відкриває свої skarби і щедро ділиться ними.

Дубровицький район губився серед лісів, озер боліт, яких іще не торкнулася меліорація, на північній межі Рівненщини, на самісінькому кордоні з Білоруссю. Та віддалення протягом тисячолітнього часу від головних торгових шляхів сприяло збереженню самобутньої культури. А виток її сягають глибокої давнини: про це не тільки свідчать знайдені археологами на території Дубровиці крем'яні сокири й ножи, наконечники стріл, скам'янілі дерев'яні човни. Не менш промовистими є і назви сіл району: Мочулиці (від мочули — давня назва боліт), Сварищівці (від Сварога — язичницького бога сонця) Оряниці (чи від Ора, чи давньоруська трансформація прадавнього "рови"), а також інші топонімічні назви: Бережки, Берестя, Залужжя, Засулччя, Висоцьк, Лютинськ, Лісове, Селець, Ясинець, Крупове, Переброди, Кураш, Озерськ, Великі Озери тощо.

Тут і досі збереглися колядки та щедрівки, у яких чується відгомін тисячолітньої давнини. На Івана Купала щороку в усіх селах виходять і молодь, і дорослі на берег Горині чи озер, яких у районі чимало, щоб заспівати народні пісні, пострибати через багаття чи покотити з гори вогняне колесо. Щоправда, частенько таке святкування завершується традиційним застіллям, але то вже прикмети сучасності. У селі Сварищівці зберігся звичай "водити куста" — прадавній язичницький обряд, що символізує прихід літа. А весілля і в селі, і в місті перетворюється на справжній народний театр із викупом молоді, перевдяганням, пошуком черевичка та "величанням" теці і свекрухи. І, що не кажіть, а, як і по всій Україні, уміють тут і працювати, і співати від душі.

ІЗ ГЛИБИНИ СТОЛІТЬ

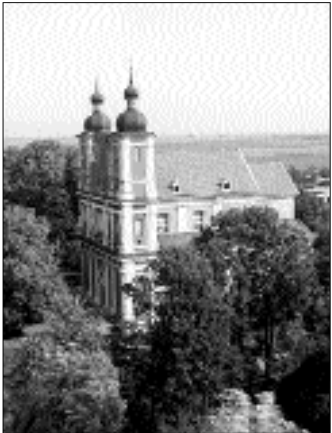
Дубровиця не завжди була маленьким районним центром. Перша писемна згадка про місто — столицю удільного князівства — датується 1005 роком, коли Володимир Великий заснував єпископську кафедру в Турові. У переліку міст, які мали б належати до єпископії, є і Дубровиця. "...Третіє богомоліє єпископію постави(хъ) въ Турове въ лѣто 6513 (1005) і придахъ къ ней городиъ сь погосиъ въ послушание и священіе, и благословеніе держати себѣ туровской єпископіи: Пинськ, Новгородъ, Городень, Берестье, Волковийськ, Здитовъ, Неблестепенъ, Дубровица, Висьсочко, Случеск, Копись, Ляховъ, Городокъ, Смижданъ, і поставихъ перваго єпископа Фѡму, і придахъ села, виноградіе, зьмли, бортниѣ, волости со всеми придатки... святому Спасу и святѣмъ Богородицѣ" — зустрічаємо ми у книзі "Творение старого отца нашего Кирилла, єпископа Туровского", виданій у друкарні Києво-Печерської лаври у 1880 році. Є й інші

ДУБРОВИЦЯ — ВЕЛИКА СТОЛИЦЯ

літописні згадки про це місто: у 1883 році дубровицький князь Гліб Юрійович брав участь у переможному поході князів Святослава та Рюрика на половців. А Густинський літопис згадує про іншого дубровицького князя, Олександра, який у 1224 році разом з тисячами русичів прийняв смерть у бою на річці Калці.

Кожне містечко має свою легенду. Дубровицькі легенди пов'язані передусім з династією нащадків легендарного литовського князівського роду Довспрунгів князів Гольшанських, які протягом століть були удільними князями цих земель. Тут вам обов'язково повідають про святу дівицю — княжну Ульянію Гольшанську, яка преставилася у 1540 році у 16-річному віці, а потім її нетлінні мощі знайшли у І половині 17 ст. ценці Печерського монастиря, які копали могили біля церкви Успіння Пресвятої Богородиці. Перекази свідчать, що Ульянія "лежала, немов жива". Труну з мощами Ульянії Гольшанської було перенесено до Печерської церкви і згодом канонізовано з ініціативи Петра Могили, якому свята явилася в чудесному видінні.

А останнім часом стали відомими цікаві факти з життя ще однієї представниці роду Гольшанських — світлої княгині Анастасії Юрійівни, рідної сестри Ульянії. У 1556 році, після смерті свого

чоловіка Кузьми Івановича Заславського із роду князів Острозьких, вона стає ігуменею Свято-Троїцького монастиря в Заславлі (Ізяслав) і благословляє та фінансує переклад Євангелія на "мову народу нашого". Це було славнозвісне Пересопницьке Євангеліє, на якому сьогодні Президенти присягають на вірність народу України. Підтвердження цьому знаходимо в самому Євангелії, у підписі, де значиться: "...Євангелія ся писана накладом благовірної і христолюбивої княгині, жінки Кузьми Івановича Заславського Параскеви, іначе Анастасії Юрійівни. Уродженої княжни Гольшанської... частково при

Пересопницькому Різдва-Богородичному монастирі, а частково — в дівичому монастирі Заславському..."

ДОРОГОЮ ДО ХРАМУ

Сьогодні величними свідками славного минулого Дубровиці є два храми, які внесено до державного реєстру пам'яток історії і культури України: костел Іоана Хрестителя (1695–1702 рр.) і церква Різдва Богородиці (1861 р.). За часи "воєнного атеїзму" обидві будівлі серйозно постраждали. Особливо — церква, яку перетворили на склад солі. Існував навіть план підірвати цю величну споруду, були викликані мінери з Луцька, привезено вибухівку. Але щось зупинило тодішнього начальника райвідділу міліції Д. С. Башинського, який все-таки не погодився з тим, щоб мінери підірвали храм. Можливо, те, що храм піднімався над приміщенням самого райвідділу. А, може, сама Богородиця, на честь якої названо цей храм, заступилася.

На початку 90-х обидва храми було відреставровано, але далі доля їхня складалася по-різному. Церкву Різдва Богородиці було передано місцевій громаді УАПЦ, і за 10 років на пожертви громадян тут спромоглися повністю відновити іконостас, відтворити розпис, позолотити бані. До речі, у церкві є дві покровительки: головний престол названий на честь Різдва Богородиці, а придільний — на честь святої праведної діви Ульянії Гольшанської-Дубровицької. Є рака з частиною мощів святої праведної діви Ульянії.

Тому традиційно тут щорічно вшановують два храмові свята. Перше — відпуст на честь відняття мощів праведної діви Ульянії (святкується 19 липня), а друге — найбільш величне — на честь Різдва Пресвятої Богородиці (святкується 21 вересня).

Що ж до костелу, то доля його складалася не так щасливо. Після реставрації довго точилися суперечки, кому передати святині. Планували зробити там обрядовий палац, зал класичної музики, музей, передати польській католицькій громаді. Але остаточного рішення досі так і не прийнято. Костел досі закритий і ним можна помилуватися тільки ззовні. Та й після 10 років такого "стояння" костел знову потребує ремонту, а коштів на це в місцевому бюджеті поки що не передбачено. І невідомо, чи будуть вони найближчим часом.

НАЗУСТРІЧ 1000-ЛІТТЮ

Сьогодні ж Дубровиця мало чим відрізняється від ти-

сяч маленьких райцентрів, щедро розкиданих по периферії. Такі ж проблеми, таке ж безробіття, така ж безперспективність. Більшість розраховують лише на власний город, інші опановують професією торговців. Головною подією і, як тут жартують, "престольним празником", є базари, які раз на тиждень збираються у райцентрах. Вони та ще митниця, яка з'єднує Україну з Білоруссю, на сьогодні є головним джерелом надходжень до бюджету і перспективою працевлаштування. Кілька років тому з'явилася надія на розробку унікальних бурштинових родовищ, знайдених на території району, але все взяло під контроль державне підприємство "Укрбурштин", і ажіотаж навколо камінців потроху вщух. І все ж віковічна любов полішуків до життя, їхнє вміння у будь-якій ситуації не опускати руки, не скаржитися, а поклатися лише на власні сили, допомагає виживати в будь-якій ситуації.

Зараз Дубровиця готується зустріти своє 1000-ліття. Місцеві краєзнавці Василь Попенко та Олександр Бруяк відкривають невідомі сторінки історії, готують до випуску книгу, розшукують людей, чії долі пов'язані з цим древнім містом на березі Горині. Хочеться вірити, що до цього часу відродиться місцевий краєзнавчий музей, де колись школярі отримували перші уроки з історії рідного краю, а нині він уже кілька років на замку. Можливо, на святкування приїде із Франції лауреат нобелівської премії, відомий фізик Григорій Храпак, який народився в Дубровиці, чи керівник славнозвісної капели бандуристів із Торонто Віктор Мішалов, мама якого до війни проживала тут. Дізнаються про своє коріння й інші дубровичани. І знову гордо зазвучить назва прадавнього князівського міста над Горинню. Адже недарма тут люблять повторювати, згадуючи минуле, без будь-якої іронії і з неповторним поліським акцентом: "Дубровица — велика столица".

НАТАЛКА ПОЗНЯК

На фото: 1. Місто Дубровиця. Вид зверху;
2. Костел Іоана Хрестителя (1695–1702 рр.) Фото А. Кібука.

ІСАЙКІВСЬКЕ ДИВО

Ісайківська земля... Від цих двох слів, написаних з великої літери, так і віє таємницею. Де ж розташовується ця загадкова земля? Ні, не у якійсь землі Єгипетській, а в нас, в Україні: село Ісайки — у районі славного міста Богуслав.

За твердженнями жителів, "Ісайківська природа і багата, і щедра, земля родить дорідну пшеницю, гарними ростуть сади та городина, бо працюють тут випускники нашої школи, люди з роботязкими руками". А ось іще одна таємниця: про яку школу йде мова? Так, тут не може бути жодного сумніву: мова йде про Ісайківську ЗОШ І-ІІІ ступенів, яка шістнадцятого

сто со- досить тинство, ачимо у 116

Школа пройшла нелегкий і довгий шлях, але ніколи не згانیла своє ім'я. Її вихованці завжди намагалися бути у перших лавах у навчанні, праці, мистецтві та спорті. У третьому тисячолітті вона виховує майбутніх громадян України, даючи їм ґрунтовні знання, і вірить, що колись школярки виростуть і своєю діяльністю змінюватимуть на краще нашу молоді державу.

Зупинюся докладніше на історії школи. Народна освіта в Ісайках бере свій початок з 1862 року — тоді було відкрито початкове народне училище. На той час у школі викладали закон Божий, священну і церковну історію, російську мову, арифметику, правопис.

У 1863 році Ісайківська школа стає найбільшою в Україні — нараховує 96 хлопчиків, у 1952-му здобуває статус середньої, і сьогодні святкує 50 років середньої освіти.

Милосердя, доброта і чуйність, співпереживання і щиросердність, уміння розділити чужий біль, вчасно підтримати у важку хвилину — усе це в характері випускників Ісайківської ЗОШ. Саме таким був безкорисливий порив її випускників, котрі прийшли на допомогу після аварії на Чорнобильській АЕС. Окрім цього, Ісайківська земля має ще одну гордість: ансамбль козаків, який уславив край не лише в Україні, а й за кордоном.

Так, сьогоднішній день — велике свято для ісайківців. Але найбільше воно радує тих, хто доклав і

продовжує докладати зусилля для зміцнення і вдосконалення школи. Такою людиною є пані директорка, що люб'язно погодилася відповісти на декілька наших запитань:

— Коли, на ваш погляд, школа переживала найважчі часи?

— Безумовно, у воєнний та повоєнний період (зазначу, що святкування не обійшлося без хвилини мовчання, під час якої поклали квіти до підніжжя пам'ятника учням-односельцям, котрі загинули на війні, і воїнам, які визволяли село Ісайки).

— Кажуть, у ваших ідальнях учні харчуються безкоштовно?

— Так, Чорнобильський фонд надав їм таку можливість. Усі наші діти мають статус чорнобильців — четверту категорію.

— Які ще фонди підтримують школу?

— "Всеукраїнський фонд добра і надії". З нагоди 140-річчя школи він подарував нам спортивний інвентар на тисячу гривень. Кольоровий телевізор — од відділу освіти, розмаїття подарунків для учнів.

— Який же день народження без подарунків?

— До того ж іменинниці — цілих сто сорок років! Що ж, залишається приєднатися до веселої спільноти святкуючих і зробити свій скромний внесок до подарунків — статтю "Ісайківське диво".

Анастасія БЕЗПАЛЬЧА

НЕ ХОЧЕМО СПІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА!

ПРО ЦЕ ГОВОРЯТЬ

11 червня о 14 годині Молодий Рух, ряд інших громадських організацій та представники Вищих навчальних закладів Києва провели пікетування Кабінету Міністрів України. Представники молоді вимагали роз'яснень з приводу домовленості віце-прем'єрів України та Росії В. Семиноженка й В. Матвієнко про потребу в "узгодженні" підручників.

"За нашими даними під час запланованої у Харкові зустрічі українського та російського прем'єрів серед інших документів планується підписати Угоду, яка буде закріплювати попередню домовленість віце-прем'єрів про корегування або погодження тексту підручників з історії", — заявив голова Молодого Руху В'ячеслав Кириленко. За словами народного депутата "у разі, якщо урядовці не відмовляться од цієї ганебної угоди, буде ініційовано створення Оргкомітету по підготовці всеукраїнської акції "Україні — українські підручники". Нам доведеться їхати до Харкова, щоб 21 червня продемонструвати уже там своє ставлення до "перепишувачів історії".

Учасники пікету підготували невеликий подарунок для нинішнього віце-прем'єра — старі підручники з історії УРСР та історії СРСР було передано в Кабмін для Семиноженка, аби він мав можливість читати книги "улюбленого" жанру.

КОМЕНТАР МІНІСТРА ВАСИЛЯ КРЕМЕНЯ

Редакція "Слова Просвіти" звернулася до міністра освіти і науки Василя Кременя з проханням прояснити ситуацію навколо одіозної ідеї спільного підручника. Слово міністру:

— Я хотів би запевнити загал, що Міністерство освіти і науки не збирається ні з ким із зарубіжних учених створювати підручники з іс-

торії. І взагалі — будь-які підручники. Хоч я не виключаю, що, скажімо, підручник про трактор для профосвіти може бути створений із зарубіжними ученими, якщо є гарні наробки. Але щодо підручників і взагалі програм з історії в шкільній освіті, то Міністерство не має наміру створювати їх спільно з ученими з інших країн. У нас кваліфіковані вчені, які цілком спроможні поліпшити ті підручники з історії, які є, або створити нові зусиллями вітчизняних учених.

Добре відомо, що в Україні, як і в будь-якій іншій країні, особливо з сусідами, є спірні точки зору щодо трактування тих чи інших подій минулого. Скажімо, це стосується наших відносин з Польщею, з Росією, з іншими сусідами, коли ті чи інші події, явища в ті чи інші роки трактуються істориками різних країн на свій лад. І це цілком зрозуміло. Тому одним із завдань нашої історичної науки є те, щоб дискутувати з колегами з інших країн, знаходити більш об'єктивне трактування історичного минулого, знаходити порозуміння. Я хочу сказати, що декілька років тому створено спільну українсько-польську комісію, яка час від часу збирається і обговорює у вільному режимі проблеми минулого. Я вважаю, що подібні зустрічі потрібні українським та російським історикам, щоб теж, на науковому рівні, обговорювати різні сторінки історії, що трактуються по-різному. Це зовсім не передбачає, що висновки цієї комісії будуть однозначно перенесені до підручників. Це — крок до порозуміння не лише істориків, а й народів, для того, щоб не було білих плям у минулому, щоб пам'ять подій, які трактуються по-різному, не впливала негативно на сьогодення і на майбутнє народів.

ПЕРШЕ СЛОВО — ПРО СКОВОРОДУ

...в його ювілейний рік сказали діти. І сталося це в санаторній школі-інтернаті № 19 м. Києва на сколіоз, директор якої п. Ніна Обертас відчула, що тільки однієї лекції-концерту замало, аби поглибити засвоєння програмного матеріалу та наблизити дітей до творчості Григорія Сковороди, і тому миттєво відгукулася на цікаву ідею кобзаря і барда Петра Приступова.

І от ми в залі, де на сцені школярі грають Сковороду. Оживають персонажі його збірки "Байки харківські". Глядачі вслухаються в афоризми філософа XVIII сторіччя, які так природно промовляють п'ятнадцятирічні Євген Шевченко і Руслан Косаренко (Сковорода та його учень). Вони сприймаються юними прагматиками, і зал захоплено аплодує своїм одноліткам. А ті зі щирим, безпосереднім захопленням грають, не помічаючи, що одночасно і вчать-

ся, і вчать інших вічним Моралі і Мудрості, які не можуть не прорости в їхніх душах і озватися у вчинках, ставленні до життя, до людей.

Дія на сцені розгорталася енергійно і жваво. Одні герої байок змінювалися іншими. Режисером були продумані всі мізансцени і навіть оригінальні виходи учасників вистави на поклон. І хоч Майстер був поруч на сцені, він вже ніким і нічим не керував, а тільки віддавав співу своїх давно відомих пісень на вірші "Саду пісень" Григорія Ско-

ВИТОКИ

вороди в дуеті з восьмикласницею Марією Кулак. Разом з ними співали хором всі учасники. Органічно в це дійство вплітався проникливий голос ведучої Оксани Переварухи. І не відчували навантаження "артисти", які виконували по дві ролі: Марія Рудкова (Сова, Друге Колесо годинника), Володя Мотишин (Дід і Старий Жайворон), Марія Кулак (Черепаша і Перше Колесо годинника). Всі виконавці заслуговували на похвалу, а це, крім згаданих, Олександр Савченко (Орел), Ніна Суботенко (Баба), Сашко Джима (Дроздик), Євген Гуменюк (Перший пес), Євген Штонда (Другий пес), Катя Морехова, Маріна Криворучко, Євгенія Гайдасенко (Жайворонки).

Постановка одноактної п'єси "Всяк є там, де серцем сам" (автор і режисер Петро Приступов), яка базується на використанні байок, пісень, фрагментів епістолярної та філософської спадщини Григорія Сковороди, доволі важкої для сприймання сучасними школярами, вирішує багато проблем (навчальних, виховних, етичних). І не випадково, засвоївши уроки Сковороди, на запитання, що їм дав великий український філософ, відповіли, не задумуючись, устами Євгена Шевченка: "Ліпше в одного розумного бути в любові і шані, ніж у тисячі дурнів".

Олена ЛЕОНТОВИЧ

ДОСВІД

— Пані Світлано, то яким був перший профільний клас у Вашій школі?

— Першим був медичний клас у 1990 році. А відкриття медичного профілю було реформаторським зрушенням у педагогічному процесі школи. Завдяки самоцінності праці вчителів, висококваліфікованому викладацькому складу Буковинської державної Академії — протягом останніх 8 років 70–90 % наших випускників вступили до медичних закладів та біологічного і хімічного факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

— Чи обмежувалася лише фаховою допомогою викладачів співпраця академії зі школою?

— Звичайно, ні! На підставі угоди медичні класи мають можливість користуватися лабораторіями академії: хімічною, фізичною, гістологічною, а також анатомічного відділення з вивчення людини, кафедрами анатомії, музеями кафедр панатомії та анатомії. Наші випускники вміють надавати невідкладну допомогу потерпілим. Знають ази санітарії та гігієни, можуть, навчаючись ще в школі, працювати санітарами та патронажними сестрами, що в сучасних умовах дуже важливо.

— На сьогодні елітним у Вашій школі вважається юридично-міліцейський клас. Коли він був створений, і хто сприяв Вам у його роботі?

— Юридично-міліцейський клас від дня його створення, з 1992 року, є складовою частиною системи освіти в Чернівецькій області і спрямований на поглиблене оволодіння учнів юридичними знаннями, формування і розвиток у них гуманістичного світогляду, глибокого розуміння суспільних процесів і юридичних закономірностей у розбудові незалежної Української держави. Матеріальна база для цих класів створюється за сприяння УМВС України в Чернівецькій області.

Зміни, що відбулися у державному устрої України в 1991 році, вже тоді вимагали адекватного реагування всіх суспільних сфер і, передусім, освітньої. Оскільки нові умови породили як нові завдання у розвитку особистості й духовного світу, так і нові потреби суспільства на ринку праці.

І перед школою ще 11 років тому постала проблема: на що орієнтувати учнів у визначенні їхньої подальшої долі, як забезпечити їх мінімумом знань і навичок, необхідних у повсякденному житті у часи ринкової економіки і стрімких змін у суспільстві, як зорієнтувати їх на вибір май-

бутньої професії.

Незважаючи на те, що низка чернівецьких шкіл уже в перші роки незалежності реформувалися у школи нового типу — гімназії, ліцеї і т. ін., педагогічний колектив середньої загальноосвітньої школи № 5 зупинився на диференційованому підході: визначили на підставі вивчення нахилів та уподобань учнів, починаючи з початкової школи, шлях у своїй педагогічній роботі. І вже з 10 класу, коли у дітей сформувалося професійне самовизначення, ввели профільне навчання. Про переваги профільної освіти і процес становлення школи веде розмову з дирек-

ПРОФІЛЬНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ

Керівництво УМВС допомагає школі у придбанні меблів, технічних засобів для навчання (телевізори, комп'ютери, магнітофони). Хорошим подарунком школі стало оформлення кабінету права управлінням УМВС у Чернівецькій області. Наші учні мають можливість використовувати літературу, яка дає їм змогу вивчати правову і вузькоміліцейську справу. Для занять учнів цього класу використовуються спортивний зал, тир, музей та слідчий ізолятор УМВС. Упродовж років з нами співпрацюють прекрасні фахівці міліцейської справи — куратори і викладачі-офіцери УМВС. Учні юридично-міліцейського класу поглиблено вивчають правознавчі дисципліни, культуру поведінки офіцера, знайомляться з криміногенною ситуацією у місті та області, вносять свої пропозиції щодо її оздоровлення. Успіху навчального процесу сприяє й те, що до викладацької роботи, згідно з укладеною угодою, залучені не тільки найбільш підготовлені і досвідчені офіцери управління, а й викладачі національного університету. Наслідком такої співпраці є те, що близько 90 % випускників продовжують навчатись у вищих і спеціальних закладах мережі УМВС України.

— Окрім цих профільних класів, у Вашій школі започатковані й інші цікаві форми роботи. Кілька слів про це.

— Протягом останніх п'яти років у школі ведеться ще одна цікава форма роботи. У нас створено правовий клуб "Норма", яким керує наш випускник, золотий медаліст 1985 року випуску, а нині майор міліції, — Олександр Довбуш. У програмі його роботи — цікаві зустрічі, екскурсії (зокрема, і до слідчого ізолятора). Засідання клубу досить часто проводяться і в музеях УМВС. Плідно в цьому напрямку працює і рада з профілактики правопорушень, до складу якої входять як висококваліфіковані фахівці міліцейської справи, так і кращі педагоги школи, а також батьки. Велику допомогу учням надає Мала міліцейська академія області, яка працює на базі нашої школи і основу якої складають учні нашого юридично-міліцейського класу.

— Чи мають належну увагу у Вашій школі ті діти, які заохані у слово, музику?..

— Так! З 1994 року ми маємо музично-хоровий клас, працюють Мала академія мистецтв, хор учнів та

вчителів, драматичний і танцювальний, вокальні та оперні колективи, які сьогодні добре відомі в місті та за його межами.

25 років хоровими та вокальними колективами керує енергійний, глибоко компетентний, ініціативний вчитель нашої школи Анатолій Кушнір та хормейстер Г. М. Дехтаренко. Середня школа № 5 сьогодні є базовою з музики та співів для педагогічної практики музичного відділу педагогічного факультету національного університету, педагогічного училища та училища Мистецтв ім. С. Воробкевича. На базі школи працює також міський спортивно-танцювальний клуб "Ритм" під керівництвом Сергія Савченка, колишнього випускника нашої школи. Відродження національної культури, глибоке вивчення рідної мови, історії рідного краю і свого народу, побуту, традицій, звичаїв, фольклору сприяє залученню дітей до витоку нашої духовності, будить потяг до вітчизняної культури, звичаїв та обрядів батьків і прадідів.

— Чи обмежитесь Ви в майбутньому цими трьома профільними напрямками у своїй роботі?

— Тримавши руку на пульсі вимог часу, вивчивши

запити наших випускників 9 класів, ми, наприклад, побажили, що переважна їх кількість визначилася у виборі ще однієї майбутньої професії і прагнуть стати статистами економічної та бухгалтерської справи, чого, до речі, раніше не спостерігалось. Ідучи назустріч цій категорії учнів, наша школа нині уклала угоди з Київським торговельно-економічним університетом, бухгалтерською школою, згідно з якими наші учні протягом навчання в 10–11 класах вивчатимуть ще й спеціальні дисципліни з цього фаху. А отримавши разом з атестатами дипломи, матимуть можливість вступити до зазначених учбових закладів за результатами співбесіди, без вступних іспитів. Для дітей загальноосвітнього класу організоване навчання за певним фахом і по закінченні нашої школи вони матимуть також професію. І вже цього року вперше на урочистій лінійці під час останнього дзвоника їм було вручено права водіїв, бо паралельно вони навчалися в автошколі.

— Сьогодні про актуальність профільної освіти говорять той факт, що вона є однією зі складових Національної доктрини розвитку освіти

України у XXI столітті. Чи легко було Вам 10 років тому запроваджувати у школі це реформаторське починання?

— Тоді прихильників профільної освіти було не так багато, і мені доводилося, як кажуть, пробиватися через терни до зірок і доводити противникам цієї ідеї, що "тільки майстер може підготувати майстра, дослідник — дослідника, творча особистість — обдаровану людину". Всупереч вимогам МУО, існуючій сітці планового навчання, доводилося змінювати на міністерському рівні усталений — основний — компонент шкільної програми і вводити необхідну кількість годин із предметів для профільного навчання дітей.

Про переваги профільної освіти свідчить і той факт, що впродовж 10 років існування цих класів у нашій школі набір учнів у них здійснюється на конкурсній основі, — і не лише з числа дітей, які мешкають у нашій області. На відміну од інших шкіл, де цього навчального року змушені були, через відсутність учнів, закрити старші класи, — кількість бажаючих навчатися в нашій школі зростає.

Сьогодні, нарешті, зміни, що відбулися за десятирічний державницький період, змусили прореагувати на нові суспільно-політичні та економічні вимоги часу і освітню галузь. Вони поставили перед освітянами і державними мужами, відповідно до потреб часу, нові завдання у формуванні і розвитку особистості, її духовності, світогляду, інтелекту, — щоб освіта України в XXI столітті стала визначальним фактором української економіки, науки, культури. І мені хочеться, щоб і надалі робота педагогічного і батьківського колективів нашої школи була згуртованою та натхненною в напрямку профілізації освіти в інтересах (і відповідно до потреб та побажань) наших дітей, яким розбудовувати нашу державу і жити в Україні в новому тисячолітті.

Упродовж останніх років українська фольклористика збагатила цікавими дослідженнями народної прози (монографії Лідії Дунаєвської, Петра Будівського, Віктора Давидюка, Василя Сокола, Федора Кейди); з'явилися друком збірники казок, легенд, переказів, загадок, прислів'їв та приказок, прикмет. Задля справедливості слід відзначити: публікація першоджерельних фольклорних матеріалів не була інтенсивною, спостерігаються тенденції до нехтування традиційними творами, згортання процесу оприлюднення зразків народної пам'яті. Загалом публікацій усної народної творчості в Україні — однієї із найбагатших фольклорних країн світу — катастрофічно мало. На фольклор багато хто в добу глобалізації дивиться як на старе, віджиле, непотрібне; вбачають у ньому ворога тих стратегій, що зденаціоналізовують, збаналізують і зомбують людину технологіями манкуртства; приписують українцям то "саломістство", то "шароварність", то "хатокрайність", то "двомовність"... Роль мови і фольклору в державотворчому і націєтворчому процесах визначальна, основоположна, а тому замах на мову і творчість народу — шлях до його знищення.

Саме такі роздуми навіює загрозлива ситуація з українською мовою та станом культурної (зокрема, фольклорної) спадщини в Україні.

А тому публікація великого за обсягом фольклорного збірника за нинішніх умов — оаза українства (ще й досі "на нашій, не своїй землі"?), скарбниця духу, мудрості, пам'яті, свідчення унікальності й таланту.

Доктор філології, письменник, професор Віктор Чабаненко має вагомий доробок у мовознавстві, фольклористиці, педагогіці, літературній творчості. Зокрема, він — автор ряду надзвичайно цінних словників: чотири томного "Словника говірок Нижньої Наддніпрянщини" (1992), історико-топонімічного словника "Великий Луг Запорозький" (1999), "Фразеологічного словника говірок Нижньої Наддніпрянщини" (2001), поетичних книг: "В гостях у юності моєї" (1999), "У вічному двобої" (2000), "Оратанія" (2001), зібрав та впорядкував "Мудре слово: прислів'я та приказки Нижньої Наддніпрянщини" (1992).

Збірник "Січова скарбниця" вміщує легенди та перекази, записані на території теперішніх Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської та частково Донецької областей, починаючи з двадцятих років XIX ст. аж до кінця XX ст. Серед збирачів — такі відомі письменники, вчені, діячі культури, як Олекса Стороженко, Олександр Афанасьєв-Чужбинський, Яків Новицький, Іван Манжура, Дмитро Яворницький, Георгій Булашев, Яр Славутич, Микола Киценко, Петро Ребро та ін.

"Січова скарбниця", — так влучно назвав упорядник Віктор Чабаненко фундаментальну книгу легенд та переказів Нижньої Наддніпрянщини, що видана невеликим накладом (тисяча примірників) у Запорізькому державному університеті.

Нагадаю, що увагу до цих матеріалів Віктор Чабаненко виявив давно; 1990 року у видавництві "Дніпро" побачив світ масовим тиражем у сто п'ятдесят тисяч збірник "Са-

Чимало записів належать лінійним знанням, умінням, навичкам, а не тільки п'яти століттям тому. Йо-

вур-могила". Славний Олесь Гончар тоді високо оцінив працю упорядника: "Видання цікаве і потрібне, адже народні перлини Нижньої Наддніпрянщини ще раз засвідчують, кому належить цей козацький край (на жаль, і сьогодні дехто піддає сумніву права незалежної України...)" (Див.: Кирилюк Вітольд. "Прямуймо, браття, сонцеві навстріч..." //Літ. Україна, 2001 р., 20 грудня).

арені п'ять століть тому. Йо-

СІЧОВА СКАРБНИЦЯ

упоряднику. Майже сорок літ послідовної праці записувача й дослідника мовних та фольклорних скарбів — це справжній науковий і письменницький подвиг вірного сина України Віктора Антоновича Чабаненка.

У "Передньому слові" зазначено: "Нижня Наддніпрянщина — споконвіку слов'янська, українська земля. Кожна її крихта полита кров'ю і потом нашого народу, народу хоробрих воїнів-оборонців і невтомних сіячів-ратаїв. Вітри героїчної історії пронеслися над нею і назавжди лишилися в степових могилах, хортицьких дубах, у пам'яті

чок, загалом уявлень про світ і Всесвіт. Писемні пам'ятки, давні літописи частково зафіксували усні твори цих жанрів ("Повість минулих літ", "Київський літопис", "Галицько-Волинський літопис", "Літопис Самовидця" та ін.); основну ж частину їх зберегла художньо-історична пам'ять народу.

Збірник "Січова скарбниця" впорядковано за тематичним принципом. Десять розділів досить вичерпно відображають видатні історичні події, народний побут від давнини до сучасності.

"ІЗ ПРАДАВНИХ КРИНИЦЬ"

— назва першої — чи не найбільшої — групи творів космогонічних, антропоморфних, зоогонічних, апокрифів та матеріалів із народної демонології. Вони відобразили уявлення наших пращурів про світобудову: про землю, небо, сонце, місяць, зорі, воду, про різноманітні явища природи, про походження рослин, тварин, птахів, про чудодійні перетворення одних видів живої природи на інші. Подано матеріали про те, з чого взяли гори, річки, долини, могили, чай, тютюн і горілка, звідки ведмеді повелися, через що зайці стали куці, звідки виникли пісні, чому чорти чорні тощо. Чимало інформації про відьом, знахарів, домовиків, упирів, вовкулак, лісовиків. Вміщено чимало творів апокрифічного характеру, пов'язаних із біблійними сюжетами та образами, життєвими святами, перебуванням Господа та апостолів на землі тощо. Ці апокрифічні зразки, розказані "дуже цікаво, не раз поетично і драматично", на думку Івана Франка, "сильно вдарили на фантазію".

Основна частина вміщена у книзі легенд і переказів присвячена безпосередньо запорозькому козацтву. Розділи "Ой Січ — мати", "Великий Луг — батько", "Славні лицарі", "Хто на Кубань, хто за Дунай" яскраво висвітлюють ідеальний образ героя-запорожця — оборонця та визволителя рідної землі. Як відомо, запорозьке козацтво з'явилося на історичній

го появу спричинило люте горе українського народу, заподіяне запеклими ворогами зусібіч — із заходу, півночі, сходу і півдня. Прагнення волі, незалежності, щасливого життя із "тихими водами, ясними зорями, краєм веселим і миром хресним" гуртувало українців, кликало до збройної боротьби. До лав козацтва вступали найвідважніші, наймужніші люди, готові "битись до загибелі за рідну Україну". За влучним висловом Олександра Довженка, український народ бився за свою свободу, як лев.

"СЛАВНІ ЛИЦАРІ"

У легендах і переказах про козаків-запорожців говориться: "То був народ розумний і войовничий", "знаючи", "характерники", "на своїй землі їх ніхто не міг узяти". Саме за волелюбності, організований опір народ героїзував запорожців, зображав їх непереможними, мудрими лицарями, патріотами рідної землі. Чарівництво, характерництво — надприродні гіпнотичні здібності козаків, можливість впливати на оточення та на себе самих, а відтак — вигравати битви, з полону визволяти побратимів чи й багатотисячний ясар. Багато зразків народної прози розкривають саме такий світлий образ: "Люди браві й чепурні", "Куля їх не брала", "Погоні вони не боялися", "Як запорожці ману напускали", "Прикинувся вовком", "Характерник у бою за Хортицю", "Як запорожці побива-

ли орду", "Як запорожці перехитрили царицю Катерину", "Визволителі бранців" та ін.

Особливо овіяні гіперболічно-легендарною романтикою героїзму козацьких ватажків. У розділі "Славні лицарі" дізнаємося про подвиги та діяння Богдана

ЧУМАЦКИМ"

Сім творів цього розділу висвітлюють побут українських промисловців-вільнолюбів, їхні дружні стосунки з козаками ("Запорожці, було, ніколи не зачіпають чумака, а скоріш стають у пригоді від усякої напасти в степу". — С. 279).

Логічним продовженням добрих справ славних лицарів-запорожців стали в Україні герої Гайдамачини, народні месники, захисники трудящого люду: Олекса Довбуш у Прикарпатті та в Карпатах, Устим Кармалюк на Поділлі, Лук'ян Кобилиця на Буковині. Були свої герої і в степах України, на Нижній Наддніпрянщині. Пам'ять народу зберегла чимало творів про відважних ватажків, стихійних бунтарів, вишкolenих отаманів. У розділі "Оборонці покритвджених" вміщено декілька зразків про Тараса Шевченка, а найбільше — про Нестора Махна, постать неоднозначну, суперечливу в оцінках істориків, але загального народного улюбленця в українських степах. Ці матеріали разом із тими, що ввійшли до розділу "На нашій — не своїй землі" (про колонізацію краю, голодомори), здебільшого публікуються вперше.

Великий розділ присвячено фольклорній топоніміці: "Отак і називали". Тут подано твори про походження назв міст, містечок, сіл, річок, озер, острівів, урочищ, скель, криниць, могіл... Усно "задокументована" історія Нижньої Наддніпрянщини — свідчення глибокої любові та поваги народу до свого минулого, до всього того, що не тільки має історичне значення для нащадків, а й актуалізується нинішнім станом патріотичного виховання, проблемами екології, моральними цінностями.

Отже, збірник легенд і переказів Нижньої Наддніпрянщини "Січова скарбниця" в упорядкуванні Віктора Чабаненка — велика фольклорна енциклопедія, яскраве свідчення мовного багатства, художньої талановитості й правдолюбства українців, унікальний пам'ятник національної самосвідомості, нашої винятковості та неповторності в "народів вільних колі".

Окрему тематичну групу склали твори про закляті (переважно запорожцями) скарби. Тут ідеться про те, які саме скарби закопувалися в землю, в могили, яким чином вони дають про себе знати, як їх можна здобути і не втратити. Є щось символічне в тих захованих предках скарбах:

то не тільки матеріальні блага закопано, а й духовний заповіт: надію на волю і щастя народу. Для того, щоб здобути повноцінну свободу й незалежність, досягти процвітання, ще треба й треба знімати закляття з козацьких скарбів...

"ПОНАД ШЛЯХОМ"

Микола ДМИТРЕНКО, фольклорист, письменник, головний редактор часопису "Народознавство"

МИ ВАМ ДОПОМОЖЕМО БУТИ НЕЗАЛЕЖНИМИ!

Це не політичне гасло і не реклама, а конкретна пропозиція *Інституту нетрадиційної енергетики*, в якому розроблено прості і практичні засоби для самозабезпечення домашніх господарств водою, теплом і електричним струмом.

ВОДУ НАГРІВАЄ СОНЦЕ

Умільці вже давно застосовують пофарбовані у чорний колір ємкості для нагріву води сонячним промінням на 5—10 градусів вище температури повітря. Такої температури вистачить, щоб прийняти душ улітку. Проте не висити, щоб добре помити посуд або випрати білизну. Тим більше, що вода в таких ємкостях швидко охолджується.

Цього недоліку не мають сонячні водонагрівачі парникового типу, в яких воду можна нагріти до 70 градусів за Цельсієм і утримувати високу температуру впродовж 10-12 годин.

В Інституті нетрадиційної енергетики Мінпаливенерго розроблено конструкцію сонячних водонагрівачів нестационарного і стационарного типів ємністю до 100 літрів. Причому, нестационарні сонячні нагрівачі ємністю 36 л дають можливість протягом світлового дня здійснити до 5—7 циклів нагріву води шляхом постійної оптимальної орієнтації на прямі сонячні промені.

Оптова ціна нестационарного водонагрівача не перевищує 250 грн., стационарного — 260 доларів США. Перевага останнього — у можливості одноразового нагріву 80—100 л води до температури 60 градусів протягом двох годин.

ВІТЕР — ВОДОПОСТАЧАЛЬНИК

Тихохідні вітрові водопідійомні установки (ВВПУ) механічного типу, з багатолопатеvim вітроко-

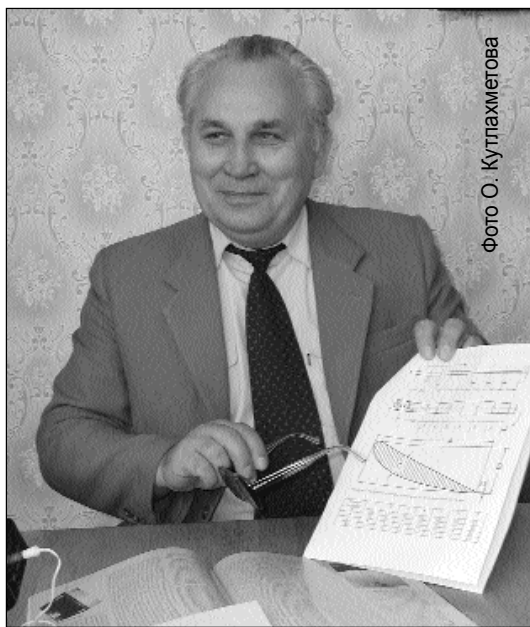

Фото О. Кутлякметова

Борис Коробко

сом діаметром до 3 метрів за умов швидкості вітру 4—5 метрів за секунду здатні піднімати стовп води висотою до 60 метрів з продуктивністю до 1,5 кубічних метрів води за годину.

Вони пристосовані до практично безперервної роботи в умовах низького вітропотенціалу і починають продуктивно функціонувати за швидкості вітру 1,5 метра за секунду. Обслуговування: заміна раз на рік оливи в редукторі та шкіряних манжет поршневого насоса.

Термін служби ВВПУ — 30 років, вартість з вітроколесом діаметром 2,4 метра — 10 тис. грн. Далеко не кожна сім'я здатна придбати таке диво самостійно, проте, якщо врахувати, що одна ВВПУ піднімає не менше 20 кубічних метрів води за добу, то, за добової норми споживання питної води 50 л на одну людину, однією установкою можуть користу-

ватися не менше 400 осіб або приблизно 120 сімей. У цьому випадку витрати на пайове придбання ВВПУ, в середньому, можуть становити до 100 грн. на сім'ю.

Саме таким шляхом у Данії було започатковано розвиток сучасної промислової вітроенергетики, і до цього часу пайовими власниками 75% "вітроферм" у Данії є окремі фермери, кооперативи та інші приватні господарства і малі підприємства. Звідси й назва — "вітроферма".

Існують також ВВПУ з мембранним насосом продуктивністю до 200 літрів на годину і ціною 300—500 грн., однак вони забезпечують водопідйом лише на 8 метрів.

Взагалі-то, водопідйом за допомогою ВВПУ можна здійснювати з будь-якої глибини водного горизонту.

ЕЛЕКТРИКА З ВІТРУ

Потреби одного двору в електроенергії цілком пристойно забезпечує вітроенергетична установка (ВЕУ) потужністю всього лише 750 ватів, розроблена конструкторами НТУУ "ХАІ". Інвертор, контролер та акумуляторна батарея, що входять до комплексу, забезпечують необхідне освітлення та експлуатацію побутової електротехніки однієї сім'ї (без витрат на тепло) в обсязі 1,5—3,2 тис. кВт. год на рік. Вартість змонтованої ВЕУ — до 1400 у.о., що значно нижче від цін відповідних зарубіжних зразків, які нічим не кращі за вітчизняний аналог.

Нині на Заході дійшли висновку, що малопотужні ("балконні") ВЕУ, під'єднані до мережі загального користування, можуть бути

потужним засобом децентралізації генерування електроенергії та скорочення її втрат при транспортуванні та трансформації напруги. Це важливо не тільки для індивідуальних споживачів, а й для країни в цілому з погляду її енергетичної безпеки.

Нині завершено підготовку до серійного виробництва автономної ВЕУ потужністю 10 кВт, ціна якої становитиме до 9 тис. доларів США. Вона спроможна забезпечити електроенергією 16 сімей, а витрати кожної сім'ї на придбання цієї установки становитимуть до 560 доларів США.

Інститут нетрадиційної енергетики зараз розглядає варіанти залучення інвесторів, які зацікавлені вкласти кошти у налагодження виробництва ВЕУ потужністю 20 кВт. Така ВЕУ, в залежності від зони застосування (наприклад, у Приазов'ї вітри впродовж року дмуть, у середньому, 340 днів), здатна генерувати до 80 тис. кВт. год електроенергії на рік і може забезпечити потреби 50—60 сімей, кожна з яких вкладе в придбання цієї станції майже 250 доларів США. На сьогодні це, мабуть, найбільш прийнятний варіант енергетичної незалежності на місцевому рівні.

З огляду на деградацію націо-

нальної енергосистеми, катастрофічне прискорення якої може настати за 2—3 роки, широке запровадження пропонованих рішень є реальним шляхом вирішення проблеми енергозабезпечення не лише в сільській місцевості. За оцінками Асоціації фермерів України, лише для задоволення потреб фермерів необхідно 25—35 тис. шт. таких ВЕУ.

Борис КОРОБКО,
директор Державного науково-дослідного інституту нетрадиційної енергетики

P.S. З огляду на важливість розглянутої проблеми, ми плануємо в наступних числах нашої газети розповісти читачам-умільцям, як самостійно виготовити деякі з пристроїв енергетичного самозабезпечення.

У КИЇВ, ПО СПРАВЕДЛИВІСТЬ

ПРОШУ ДОПОМОГИ

ТРОЄ НА ОДНОГО

У сірому потертому костюмі і стоптаних чорних черевиках, спираючись на старий костур, він стояв біля білосніжної Верховної Ради, і сльози розпачу наверталися йому на очі.

— Приїхав до депутатів, щоб допомогли, але не пускають туди, — він показав порепаним пальцем у бік парламенту. — Кажуть, що нікого нема...

— **А що сталося?**

— Ой, біда! Родом я з Чернівецької області: Сокирянський район, село Романківці. Інвалід другої групи, пенсіонер. Кілька разів позичав гроші односельцям. Небагато, десь гривень по 50, але для села то гроші. І якась недобра душа пустила чутку, нібито у мене є великі гроші. Буцімто я знайшов скарб та приховав його. А ще казали, що я назбирав за кілька років велику суму. В нашому селі чимало розбишак і

"...Вони утрюх накинули мені на голову мішок, затягли в сарай і почали бити, вимагаючи п'ять тисяч гривень. Коли відпустили, я пішов зі скаргою у райвідділ міліції, але мене ніхто не захистив", — розповів нашому кореспондентові 68-річний інвалід другої групи Іван Сергійович Ак-

п'яниць, які тільки і вміють, що красти та грабувати. І от 17 січня після обіду узяв я два відра та й пішов до криниці по воду, щоб тепла напоїти. Раптом вибігають із хати зять сусіда та два його сини. Я й зойкнути не встиг — вони накиннули мені на голову мішка, загнули в рота ганчірку, щоб не кричав, штовхнули мене на санчата і повезли до сараю. А там мене роздягли і почали катувати. І били, і запальничками смалили, і льодом обкладали.

— Давай п'ять тисяч гривень, а то вб'ємо тебе і закопаємо на смітнику, мов собаку! — погрозували вони.

— Де в мене ті гроші?! Я ж пенсіонер! Ледве-ледве на хліб вистачає.

— Не бреші! Ми знаємо, що в

тебе у сховку є гроші. Неси п'ять тисяч, якщо хочеш жити!

Били вони мене, били, знущалися, як хотіли. Не витримав я і кажу їм: "Не вбивайте! Відпустіть! Принесу..." Коли відпустили, почовгав я до хати, оговтався і пішов зі скаргою у райвідділ міліції. Але там ніхто мене не схотів захистити. А один міліціонер за те, що я сказав зайве, вдарив мене гумовим кийком у живіт. Не вірите? Ось подивіться! — Іван Сергійович задирає сорочку і показує пухлину на животі. — Скільки я ходив по різних інстанціях, скільки скаржився — нікому ми, бідні люди, не потрібні! А щоб заткнути мені рот, по селу пустили чутку, нібито я божевільний. Довелося їхати до психіатра по довідку, що я нормальний. Ось почитайте! —

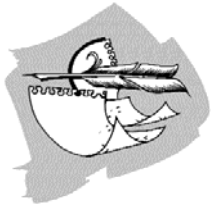
Іван Сергійович показує довідку з Чернівецької обласної клінічної психоневрологічної лікарні, де написано, що психічних хвороб у нього нема. — І тепер я приїхав у Київ шукати справедливості, бо у нас там її не доб'єшся...

...Спираючись на костур, він сумно стояв біля Верховної Ради. Повз нього проносились "тойоти" і "джипи", "мерседеси" і "вольво". Потім рух перекирили, і невдовзі по вулиці ґрушевського стрімко пролетів ґрушевський кортеж. Іван Сергійович змахнув із вій сльозу, провів поглядом чорний президентський автомобіль, і щось прошепотіли його пошерхлі губи — чи то молитву, чи прокляття? Мабуть, прокляття...

Олег ГУМЕНЮК

P.S. Редакція просить депутатів Верховної Ради від Чернівецької області та прокурора Чернівецької області розглянути скаргу Івана Сергійовича Аксентія та захистити пенсіонера.

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіс та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевілля і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцеві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортурями і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузьколобі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має межі, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,
Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки
І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

*ки
І виростають ваші вороги.
Тут на думку спливають ряд-
ки великого поета Олександра
Олеса, написані ним у 1909 році:
Ми останні вже весла лама-
ли
І далекі були береги...*

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.*

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуні-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користюльцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і хопуїв ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,
Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.
З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти*

віз.

("Курдському братові")
Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисує ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу*

*Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

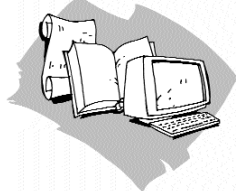
Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву киде під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -
лах*

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

ГОСТІ РЕДАКЦІЇ

Олександр Скоп: — Мешкаю я у Сан-Дієго, Каліфорнія. Презентую Фундацію Івана Павловича Багряного (наразі — голова) — установу, яка збірними силами української діаспори у Штатах (що віддає частину своїх прибутків) підтримує різні корисні заповнювання в Україні. У системі освіти, науки, в заходах відтворення історичної пам'яті... Великою мірою це видання праць нашого лідера Івана Багряного, з яким українці на Батьківщині ще мало знайомі. Так, ми видали майже всі його твори, фактично повернувши його на Батьківщину. Підтримуємо людей і установи, що працюють на відродження національної спадщини в Україні, серед них — Всеукраїнське товариство «Просвіта».

Анатолій Лисий: — Взагалі Фундація створена у 1972 році в місті Чикаго. На початках її завданням було поширювати інформацію про Україну й українців у вільному світі. Першим Головою була пані Галина Воскобіїник, потім з 1978 по 2000 рр. — я, сьогодні ж ним є пан Олександр Скоп. Ми діємо, спираючись на праці Івана Багряного, накопичуємо власний досвід. Багато його послідовників, як і сам Багрянний, належать до письменників і діячів Розстріляного відродження, які вийшли на еміграцію під час війни.

Ось уже півстоліття, як я залишив рідний Конотоп і мешкаю в Міннеаполісі (штат Міннесота). З самого початку працювали з Олександром Захаровичем в

ФУНДАЦІЯ БАГРЯНОГО ЗІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ: 30 РОКІВ ДОБРОЧИНСТВА

Громадяни Сполучених Штатів Америки, українські емігранти Олександр Скоп та Анатолій Лисий традиційно щороку відвідують Україну й ВУТ «Просвіта»

імені Тараса Шевченка. Провідні діячі Фундації Івана Багряного завітали до редакції «Слово Просвіти» і люб'язно відповіли на запитання кореспондента.

організації, створеній на еміграції самим Іваном Багрянним — в Українській Революційній Демократичній Партії. Це була своєрідна ідеологічна підготовка до теперішньої праці у Фундації. Починаючи з 1990 року, ми переважно діємо тут, в Україні. Основне завдання — видання і поширення книжок українських письменників, які тут були заборонені. Зокрема, видали Григорія Костюка «Сталінізм в Україні», «Спогади» генерала Григоренка, Багряного, звичайно — «Сад Гетсиманський», «Тигролови», «Буйний вітер», «Людина біжить над прірвою»... Не так давно в Україні ми видали Миколу Зерова, одного з розстріляних письменників, пан Олександр Скоп упорядкував книжку про трагедію у Вінниці, де радянська влада розстріляла майже 10 тисяч наших селян, видали також Василя Гришка «Український голокост» українською та англійською мовами (розповсюдили по всіх університетах Штатів)... Бо, бачите, досі багато американців не знають про Україну нічого. І ми прагнемо ліквідувати цю

невідомість, наші діти теж несуть українську культуру й імідж, заповнюючи наукові заклади, університети, бізнесові структури, кола інтелігенції...

— **Книжки розповсюджуєте безкоштовно?**

Олександр Скоп: — Так, Фундація — благодійна, неприбуткова структура, що фінансується членськими внесками українських діаспорян (майже 250 чоловік). Відповідно, ми звільнені за американським законодавством від податків. З іншого боку, на надто великі накладі теж не можемо розраховувати — від двох до дванадцяти тисяч. Так, востаннє ми видали «Хрестоматию» для середніх шкіл тиражем саме 12 тисяч із рекомендацією Міністерства освіти України, це — друге видання (перше — 5 тисяч), розіслали по Україні, але ж і це, очевидно, замало, попиту дуже великий.

— **З чим в Україну цього разу?**

Анатолій Лисий: Взагалі маємо традицію кожного року приїздити в Україну: підтримуємо зв'язки, встановлюємо нові, отримуємо інформацію про кра-

їну, спостерігаємо за зрушеннями в політиці, економіці...

Олександр Скоп: — До того ж приїхали на презентацію нашої останньої книжки «Розстріляне відродження», що видана у видавництві «Смолоскип» цього року. Це є друге видання, — перше побачило світ у польському видавництві «Культура» в Парижі й було розповсюджене як в Європі, так і в Штатах, Канаді, Австралії. Попит на таку книжку в Україні змусив нас перевидати її тут.

— **Дайте, будь ласка, невеличку рецензію книзі.**

Анатолій Лисий: — Ідея «Розстріляного відродження» належить Юрію Лавріненку, що пройшов сталінські концтабори й під час війни опинився на Заході. Належно зібрана й оцінена творчість сорока авторів-українців — антологія усіх письменників і поетів 30–40-х років, що були тут переслідувані або знищені. Починаючи з Хвильового, навіть Рильського, Миколи Зерова, Осьмачки, Драї-Хмари, Косинки... Юрій Лавріненко (літературне псевдо — Дивнич)

Фото О. Кутлахметова

Олександр Скоп (ліворуч) та Анатолій Лисий (праворуч) — гості редакції

особисто знав багатьох з них, і слава Богові, що йому пощастило вижити. «Розстріляне відродження» вийшло накладом 3 тисячі примірників й було презентоване 7 червня в Будинку вчених. Сфера розповсюдження — бібліотеки, навчальні та наукові заклади.

— **Чи маєте досвід співпраці із «Просвітою»?**

Анатолій Лисий: — Так, ще з 90-х ми маємо зв'язки із цією громадською організацією в Україні. Зрештою, це ми вважаємо нашим обов'язком — сприяти національному відродженню в Україні, і якісь позитиви вже бачимо. Це робить «Просвіта». Книга «Розстріляне відродження» надрукована і у видавничому центрі «Просвіти».

РОЗВІДНИК УПА З ПОДНІПРОВ'Я

В Українській Повстанській Армії боролося за Незалежну Україну чимало українців зі Східної України, але мемуари залишив, здається, тільки один Володимир Забігай.

Ці сподини, написані в 1988—1989 роках у місті Вільно-гірську на Дніпропетровщині, нещодавно видала Севастопольська «Просвіта». Книга називається «Зустріч з Україною». У передмові до неї Микола Руденко зазначає: «Що ж незвичайного в книзі В. Забігай? Насамперед ось що. Симнадиричний юнак з Подніпров'я, сформований радянською школою та комсомолом, у пошуках рятівного хліба потрапляє туди, де люди ще й досі живуть заповідями предків. Вони несуть у своїх душах високі національні святині, які було винищено на Великій Україні спершу російським царством, а відтак московськими націонал-більшовиками. Саме ці святині й надихають їх на нерівну боротьбу з берізьсько-сталінськими окупантами».

Володимир Забігай у голодний 1947 рік подався на заробітки в Західну Україну, щоб урятувати свою родину від голодної смерті. Там і став розвідником УПА.

Володимир Забігай розповідає: «До 1939 року в кожному селі існували бібліотеки-читальні «Просвіти». Багато галичан передплачували видання «Просвіти». Виходили цікаві журнали і календарі: «Криниця», «Сільський господар», «Життя і знання» та інші. Дитячий часопис «Дзвіночок» пропагував народне, християнське виховання. «Дзвіночок» був улюбленою книжечкою дітей і дорослих. У ньому вдало поєднувалися народна й передова наукова педагогіка, християнська й світська мораль. Глибоко переконаний: діти, котрих виховував «Дзвіночок», не ставали злодіями, пияками, нечестними й жорстокими до батьків та старших.

У брошурах «Просвіти» із серії для селян викладалася якнайповніша інформація з агрономії, тваринництва, птахівництва, садівництва, городництва, ветеринарії, медицини; комерційні, юридичні й побутові поради, про виховання дітей і таке інше. Вражала повна об'єктивна, нетенденційна інформація про всі країни світу, їх політичний і державний устрій, позитивна й негативна діяльність урядів, партій та різних організацій світу».

Володимир Забігай зробив висновок: «Вірю, що у Львові та інших культурних центрах України стоятимуть величні пам'ятники-монументи «Просвіти» та багатьом видатним патріотам України».

Власне діяльність «Просвіти» підготувала героїчну відчайдушну боротьбу за Незалежність. В. Забігай із захопленням згадував: «Та найбільше враження справив на мене всенародний патріотизм, любов, опіка й турбота галичан про вояків Української Повстанської Армії. Такого патріотичного руху не бачив і не чув до сьогодні. Був свідком численних подій вияву всенародного патріотичного руху, одностайності, відданості справі, свідомого ризику й самопожертви. Гасла: «За Україну, за волю, за народ!», «Добудеш Українську державу, або згинеш у боротьбі за неї», — були лейтмотивом політичного й духовного життя галичан».

Мемуари В. Забігай містять також правдиву інформацію про життя селян на Подніпров'ї в 30—40-і роки.

Свої сподини «Зустріч з Україною» автор завершує словами: «Я зустрів, побачив, зрозумів і полюбив синівською любов'ю багаторадальну, розп'яту неньку-Україну, очистився від ідеологічної радянської скверни і вдруге народився українцем».

Того ж побажаємо і читачам цього надзвичайно цінного зразка української мемуаристики.

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,

м. Ірпінь

УТОЧНЕННЯ

У 23-му числі (7—13 червня 2002 р.) у статті «Мазепинці, 370 років по тому» науковий співробітник Інституту українознавства Олександр Федо-

ренко був названий Олексієм. Просимо пробачення у пана Олександра Федоренка та наших читачів. Автор статті Леся САМІЙЛЕНКО.

«ДО ЧИСТИХ ДЖЕРЕЛ»

Фото О. Кутлахметова

ДОВКІЛЛЯ

кого конкурсу «До чистих джерел», мета якого — об'єднання зусиль, спрямованих на поліпшення в м. Києві стану джерел, водойм і річок, раціональне використання водних ресурсів, формування у населення бережливого ставлення до них, їх охорони і відтворення». Серед організаторів — ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Нагороджують народний депутат Павло Мовчан і заступник голови міської організації Українського товариства охорони природи Ольга Гречко. Переможці в номінації «районна державна адміністрація Києва» — Оболонська (1-е місце, премія 8 тисяч гривень), Дарницька (2-е місце, премія 6 тисяч гривень), Печерська й Шевченківська адміністрації (3-е місце, премія 4 тисячі гривень).

Серед колективів землекористувачів, установ і підприємств перше місце і 8 тисяч гривень здобуло Державне комунальне підприємство «Плесо», друге і три тисячі — міжнародний аеропорт «Жуляни». За тим нагороджують екологічні товариства і гуртки загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних закладів: перше місце в Молодіжного екологічного центру Дніпровського району (1200 гривень), друге — у ЗОШ № 66 і № 3 Дарницького району (тисяча гривень), третє — у ЗОШ № 179 Голосіївського району та в Київського педагогічного коледжу імені Ушинського (800 гривень).

Автори публікацій, зокрема БАТ «Київводоканал» та товариство «Лікар-інформ», отримали відповідно призіві місця, 1500 і 500 гривень, Петро Мележик, крім того, нагороджений премією у 200 гривень як індивідуальний учасник.

«Довкілля може бути співмірним тільки з внутрішнім, — наголосив у післямові Павло Мовчан. — Необхідна гармонія внутрішній для гармонії зовнішньої. Якщо є така — усе буде добре, наші наступні покоління матимуть відповідне життя і місце у світі...»

Олександр СОЛОНЕЦЬ

У Всесвітній День охорони навколишнього середовища (5 червня) представники міської адміністрації, Міської та Верховної Ради, громадських та державних екологічних структур відзначали на літній естраді Центрального парку відпочинку свої екологічні досягнення.

30 років тому Ліна Василівна Костенко з притаманною їй пристрастю написала такі рядки: «Відкам'янійте, статуї античні, Відкам'янійте і кричіть на гвалт! В Лос-Анджелесі пальми синтетичні уже вросли коренем в асфальт. Там смог навис, там сонце важко гріє, Потім машин тісніший черед, і алігатор міста Алергія виходить із асфальтів як з води». Слова київської поетеси були почуті в Організації Об'єднаних Націй, і в червні 1972 року в Стокгольмі Міжнародна конференція затвердила Всесвітній День захисту навколишнього середовища.

Розпочалося відзначення. Урочисто запустили в столичне небо спортивно-поштових голубів. Заступник голови міської держадміністрації Іван Данькевич побачив символіку в такому зборі екологів просто неба — «тре-

ба продовжити традицію надалі». Він, як і міністр екології та природних ресурсів Сергій Курикін, начальник Державного управління екології та природних ресурсів у м. Києві Микола Мовчан відзначають столицю у системі охорони навколишнього середовища України. «За вагомий внесок в охорону довкілля міста Києва та з нагоди відзначення Всесвітнього Дня охорони навколишнього середовища» нагороджуються грамотами, подяками, подарунками від Міністерства, міського голови й постійної комісії Київради з питань екологічної політики столичні фахівці: Микола Мовчан, Зоя Безрук, Олена Чудотова, Галина Довгаль, Тетяна Васильєва, Наталія Клочко, Василь Герасименко... Серед нагороджених — видатний радіобіолог Дмитро Гродзінський, член-кореспондент НАН України Ігор Акімов.

Пан Гродзінський нагадав песимістичний прогноз: нестача кисню, тотальне забруднення, техногенні зміни ландшафту, нездорові потяги і вчинки людини. «Протистояти цьому — основне завдання».

Далі — підсумки щорічного місь-

ШИЙ ГОЛІАФІВ ПОЗА ГАРДЕРОБАМИ БУРЖУАЗІЇ...

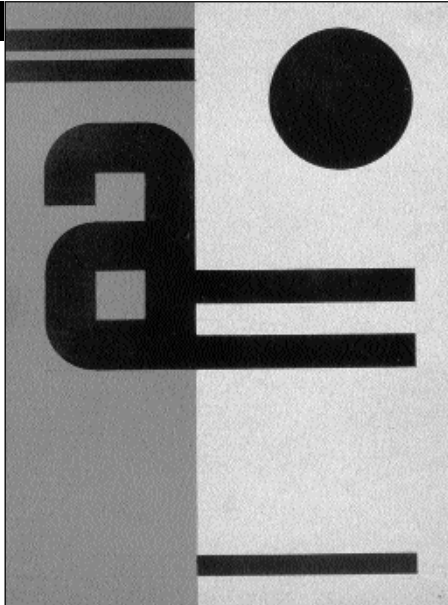
АВАНГАРД

У Національному художньому музеї України триває виставка «Феномен українського авангарду». Кубофутуризм, супрематичні композиції плюс індустріалізація диктатури пролетарів.

«Сьогодні цим маніфестом ми закладаємо основи футуризму. Час позбавити Італію цієї зарази — істориків, археологів, мистецтвознавців, антикварів... Наші предки прославляли нерухомість глибокого профіля, ми будемо прославляти удар кулака. Автомобіль, що мчить, прекрасніший за будь-яку картину...» (Марінеті, 1-й Маніфест футуризму)

Написані вже томи здогадок, гіпотез, «гіпотетичних» аксіом про те, яким штибом дух Марінеті, дух футуризму завібував на розпанаханих трупах імперій, як оживляв їх, наповнював кров'ю, м'язами, м'ясом, силою. Після лубочних лебедів на стінах хат, пасторальних пейзажів, античних мармурових статуй, торнадним жахом став насуватися чорний «локомотив». Його залізне рило зі свистом розтиналило простір у перших кадрах першого кіно. «Прекрасний» образ майбутньої чавильні. «Мистецтво в маси», «Надсон — лайно». Властивістю утопії є хоча б на короткий час перетворюватися на плавильню далеко не утопічних ідей.

Початок ХХ століття. Розкішний хаос інтелігентської філософії. Потреба «сталевих гребенів», волювої ініціативи. Починалося з дитячих забавок на кшталт: «Нашим шиям Голіафів праці нема підходящих номерів у гардеробі комірців буржуазії». Це Маяковський і його «толерантне розуміння» на тему «нефутуристів». Згодом «сталевий гребінь» «скосить» цих романтиків революцій-

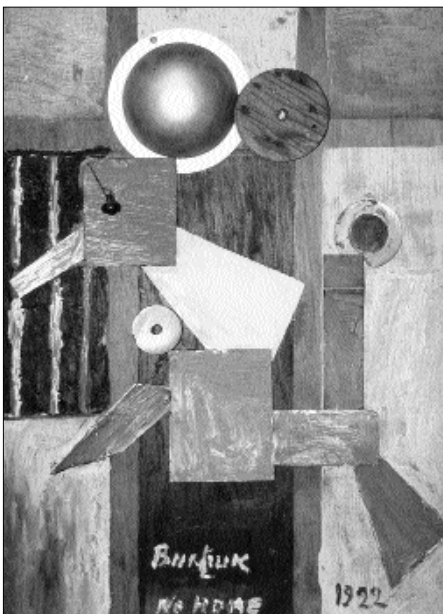

В. Єрмілов. Авангард (макет журнальної обкладинки)

ного смерчу. Залишаться фаворити: футуристи-халтурники, вбивці... Диктатура «шкірянки і маузера» буде трохи згодом. Наразі творча співвібрація з європейським футуризмом. Триватиме якесь десятиліття, допоки в Україні не виникне феноменальне мистецьке явище, котре увійде в історію світового авангарду як «кубофутуризм». Бурлюк, Богомазов, Екстер, Малевич, Кандінський, Пальмов, Єрмілов, Архипенко, Татлін... Спільний погляд на розуміння мистецтва. «Мистецькі образи — це кільця, які з'єднують різноманітні джерела». Краса не у побаченому, а в чуттєвому переживанні. Немає предмета, немає речі, а є щось інше, приховане. Світ взаємних стосунків, впливів, ліній, барв. Але то неправда, що до цього чуттєвого світу «ліній і барв» було зась «академістам», «передвижникам» та іншим «нефутуристам». «Усі напрямки мають бути представлені на своєрідно-

му конкурсі сердець, приречених на красу». Золоті слова Давида Бурлюка.

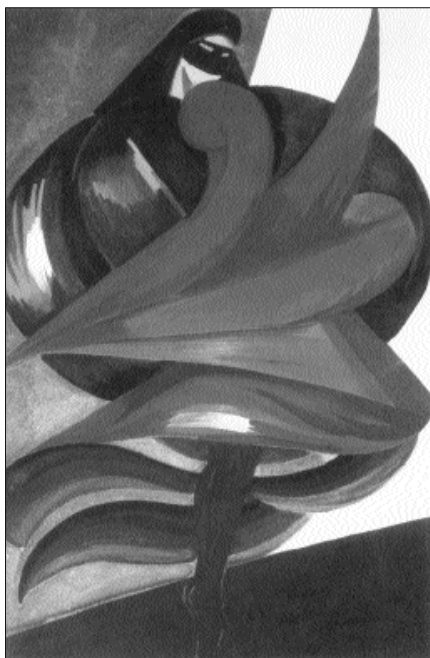
Хотілося б згадати і всесвітньо відомого скульптора Олександра Архипенка і Олександру Екстер. Карнавальний хаос її «Вене-

Д. Бурлюк. Нема хати

ції». Пристрасть і полум'я. Маска Арлекіна і маска Смерті. Віктора Пальмова. «Змагання» кольорів на його полотнах. Родченка, «бойчуків». Всі вони відчули отруйний сап «локомотива» диктатури. «Сталевий гребінь» маніакальних нездар. Дещо побачити і відчути можна на виставці «Феномен українського авангарду», що триває у Національному художньому музеї. Дещо. Експозиція займає три виставкові зали, але важко назвати її багатою. Можливо, тому, що у світове мистецтво «український авангард» увійшов під «лейблом» «російський». Звідси «розтікання» по чужих музейних залах і запасниках. Такий ось феномен?...

Уляна ГЛІБЧУК

О. Екстер. Ескіз. Жіноча маска

ШЕВЧЕНКІАНА

«...І БУДУТЬ ЛЮДЕ НА ЗЕМЛІ»

Ще за життя Шевченко став легендою. Його бачили на білому коні на Подолі, по селах поширювалися оповідання про велику мудрість Тараса Григоровича. Згодом на його могилу приходили зцілюватись і отримувати благословення. Народ уявляв свого генія всемогутнім і всюдисущим. Із впевненістю можна казати, що якби навіть і не було такої історичної особи як Тарас Шевченко, то його породила б народна уява і мрія. Нинішня виставка у Національному музеї Тараса Шевченка не лише розкриває перед глядачем двері доволі оригінальної експозиції, але й розгортає багатовимірний простір легенди. Цим ми завдячуємо Олексі Долі, ініціатору цієї мистецької події, та художнику Василю Корчинському, який знайшов гармонійне естетичне вирішення для такого доволі різноманітного матеріалу.

Виставкою охоплено практично весь спектр народного мистецтва: різьблення, кераміка, ткацтво, вишивка, витинанка, стінопис, малярство у часових межах від кінця XIX до кінця XX століття. Представлено речі з фондів Національного музею Тараса Шевченка, Державного музею народної архітектури та побуту України, Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара», Яготинської картинної галереї та приватної збірки Володимира Яцюка.

Найдавніший пласт представлено картинами невідомих народних малярів. Їх можна умовно поділити на дві групи — портрети і сюжетні роботи, де шевченківська поетика переплітається із образотворчим фольклором. Портретипарсуни Кобзаря, подібні до представлених в експозиції, ще не так давно можна було побачити чи не в кожній селянській хаті на чільному місці під рушниками поруч з іконами. У цих роботах поєдналися ремінісценції професійних художників-класиків, відомих на той час фотографічних портретів Шевченка з народною міфотворчістю. Постає Шевченка близька до іконографічної, він наділяється рисами Пророка і Культурного героя, які приніс своєму народу дар Слова і Правди. Поет зображається з книгою — адже відомо, що «Кобзар» у багатьох українських родинах стояв поруч із Біблією. Кольорова гама народних картин стримана і гармонійна, репрезентує автентичну народну естетику і світогляд.

Особливо слід виділити уні-

кальний експонат виставки — народну картинку невідомого майстра початку ХХ століття, де Шевченко зображений у вигляді святого Тарасія як «Апостол правди і науки».

Образ великого Кобзаря має оригінальний вираз і в керамічній та дерев'яній пластиці малої форми. Серед інших багатою фантазією, винахідливістю і тонким гумором виділяється антропоморфний кухоль «Будеш, Батьку, панувати» гончара Сімановича у вигляді погруддя поета.

Косівські майстри-керамісти тяжіють до монументальних узагальнених образів Кобзаря, вкомпоновуючи їх у свої традиційні декоративні тарелі і керамічні пласти. Опішнянські майстри, поруч із подібними композиціями, залюбки звертаються до образів і сюжетів Шевченкової поезії: кобзарі з поводирями, хата, Катерина.

Із вишитих речей ряд реліквій виставки складають: рушник Прохорівської «Просвіти» на Полтавщині 1919 року, рушники, вишиті родичами Шевченка (один із них прикрашає образ святого Тарасія).

Традиційною тема Шевченка стала для малювальниць зі славнозвісної Петриківки, що на Дніпропетровщині (в експозиції представлено роботи Г. Прудникової — «На панщині пшеницю жала» та «Катерина»). Поєднання рослинних мотивів петриківського розпису і народної Шевченкової іконографії здійснив у своїх роботах відомий петриківський майстер Федір Панко.

Дивлячись на роботи таких видатних майстрів українського малярства як Марія Приймаченко і Катерина Білокур, ми сміливо можемо вести мову не лише про певні мистецькі канони зображення Шевченка, а й про живу духовну традицію Шевченка у мистецтві. Як до свого Вчителя і Батька зверталася Катря Білокур до Кобзаря на Чернечій горі у Каневі, бажаючи його дати їй сили залишитися вірною «святотому малюванню».

«І буде син, і буде мати, і будуть люди на землі», — ці рядки Шевченкової поезії, що покладені Іваном Скороздрою в основу картини на склі «На оновленій землі» є своєрідною квінтесенцією народного розуміння Великого Кобзаря. І саме цей дух людяності, неминущі цінності Краси, Істини і Добра можуть бути для нас сьогодні мірилом осягнення Шевченка і національного характеру українців.

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук, Олег Бесський.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Закінчення. Початок на с. 9

всій довжині рівчак обережно знімався верхній шар землі до глибини, де віднаходилися перші сліди захованого тут матеріалу. Тоді всі робітники спускалися на дно рівчак і починали розбирати наявну перед ними стінку землі, маючи можливість бачити її зверху, збоку і таким чином не могли пропустити жодного викопного предмету, а я, вибравши зручне для спостереження місце, дивився за ними і керував роботою, зауважуючи і замальовуючи усе необхідне. Якщо визначена для роботи сторона майданчика

ного, було можливим розміркувати, в якому напрямку повинна просуватися робота. Нарешті, пройшовши весь майданчик по довжині, можна було судити про його величину і частини про те, який розмір він мав до руйнування.

Інструменти, якими користувався при розкопках, також були не дуже складними; обходилися найнеобхіднішим: два шули, лопати для робітників, маленька лопатка з коротким держачком, на зразок саперної, два-три ножі у вигляді кинджала і стільки ж совків, компас, рулетка, зошит для малювання і, нарешті, фотографічний апарат, яким, між

ґрунті нашої місцевості, я віднайшов можливість зліквідувати його змиванням: відразу після того, як виїняли черепки із землі, опускали у відро з водою, в ній вони лежали певний час і після цього промивалися, просушувалися в тіні.

Повертаючись до народу, який жив у нашій місцевості в епоху існування описуваної культури, скажу кілька думок про спосіб його життя, наскільки можна судити про його життя за наявними даними.

Як відомо, землянки відзначаються переважним вмістом великої кількості харчових відходів, основна роль в яких належить черепашкам, але було б помилково думати, що молоски з них, в поєднанні з м'ясом деяких тварин, слугували єдиною їжею для неолітичної людини. Це важко допустити ще й через те, що їх ловлять тільки у певну пору року, а, наприклад, зимою добувати їх неможливо, як і не можна уявити, аби їх заготовляли про запас. Маємо ще позитивні дані про їжу, яку вживали тодішні жителі Придніпров'я разом із м'ясом молосків та чотириногих і по всій вірогідності могли бути додатком до останнього або взагалі заміняти його взимку, а можливо, і взагалі відігравали першорядну роль серед харчів. Як ми вже бачили, в землянках та майданчиках, особливо в перших, доволі часто зустрічалися кам'яні плити-зернотерки і розтирачі до них; у глиняній обмазці стін завжди зауважували домішки просіяної пшеничної половини, і, нарешті, на двох майданчиках моїх попередніх розкопок достатньо знайдено обпаленого зерна великої пшениці і якоїсь зонтичної рослини, можливо, анісу чи кропу.

Все це доводить, що прадавні жителі нашого краю вже займалися хліборобством і що культура злакових рослин була досить різноманітною. Із них, вірогідно, і готували різну їжу, яка майже незмінно збереглася до цього часу у своєму первісному вигляді в культурного і некультурного людства — різні ви-

Верем'я, V тис.

ди каш, соломаха і, нарешті, хліб. Рештки рослинної їжі надібуваються й у викопаних у землянках посудинах. Соломо могли по-різному застосовувати в господарстві, а полова і тепер вживається в селянських будівлях.

Обробляли землю, можна гадати, за допомогою дерев'яних знарядь у вигляді лопат і мотиг; проте людині могли допомагати і деякі тварини — воли чи коні, кістки яких також траплялися в землянках. На жнивах користувалися крем'яними серпами (на одному із майданчиків я кілька років тому знайшов їх повний горщик), або ж стебла просто висмикували із ґрунту. Отримане зерно згодом розтиралось на каміннях і з нього пекли оладки і готували інші страви. Можливо також, що крім всього цього, харчувалися молоком тварин і виготовляли з нього сир...

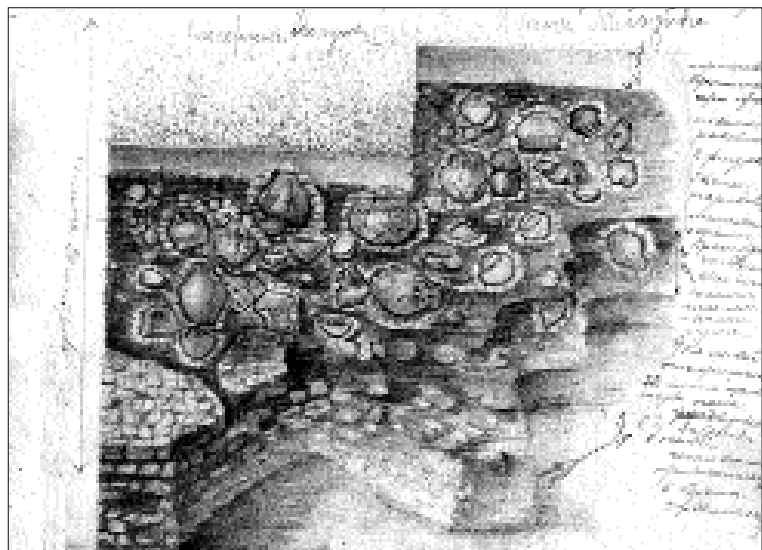
При неодноразових описах розкопок окремих землянок ми бачили, що кожна з них є певної величини продовгуватий чотирикутник, дещо заглиблений у землю, і складається з двох різновеликих частин; верхня, трохи вища, була житловою, а нижня, яка закінчувалася входом у яму,

використовувалася для приготування їжі, бо в ній завжди знаходилося вогнище і цілі купи харчових відходів. Земляні виступи, подібні до тих, які виявлені в землянці поблизу м. Ржищева, могли використовуватися для сидіння або заміняти стіл; опріч цього, як можна припускати, використовувалися і переносні меблі, коли судити про це по глиняному стільчику на чотирьох ніжках із прогнутим сидінням, на якому була знайдена мною сидяча глиняна статуетка. Нема нічого дивного, що предмети такі виготовлялися із дерева і не збереглися до нашого часу, так само, як і інші дерев'яні знаряддя, використання яких не підлягає сумніву через відсутність рівнозначних їм кам'яних чи кістяних предметів. Нарешті, цілком природно, що жителі нашої віддавна лісистій місцевості найчастіше користувалися таким матеріалом, наявність і легкість обробки якого дозволяла його застосувати в найширших обсягах.

Таким чином ми бачимо, що народ, який жив у нашій місцевості з неолітичної пори, був не кочовим і не мисливським, а мирним осілим хліборобським племенем, він з початку свого існування носив зародок тієї сприятливої для розвитку гуртових і сімейних засад культури, яку ми послідовно бачимо і в подальшому, і в пізнішому, і навіть у сучасні нам періоди зовнішнього і внутрішнього життя.

Вікторій ХВОЙКА,
завідувач музею
Київського товариства
старожитностей та історії

● Примітка. Матеріал Вікторія Хвойки подаємо скорочено.
Редакція

Хвойка, щоденник 1897 р.

мала в довжину більше 10—15 метрів, то від основного рівчак проходило до нього перпендикулярно ще 2—3 паралельних, між якими залишався проміжок до 1 м в ширину. Одна група робітників, по 2—3 чоловіки на рівчак, бралася до розбирання матеріалу, а інша відгрібала землю і викидала її назовні. Цей спосіб мав ще ту перевагу, що, маючи перед очима розрізи прокопа-

іншим, випадало користуватися доволі зрідка. Згадаю ще про одну деталь. Спочатку розкопок я довго не знав, як запобігти черепкам від розписаних посудин, щоб вони при зіткненні з повітрям не вкривалися твердою сіруватою оболонкою, яка цілковито знищувала на них фарбу. Згодом переконавшись, що це відбувається від того, що вони просочені цементом, якого в достатку є у

«ДОБУ ЖОРСТОКУ, ЯК ВОВЧИЦЯ» ВІН ПЕРЕМІГ В ІМ'Я ВІТЧИЗНИ (АРХЕОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА-КАНДИБИ)

Становлення Олега Ольжича, сина уславленого Олександра Олеса, як ученого-археолога розпочалося, по суті, у "празький період", коли доля звела талановитого поета з уже всесвітньо відомим археологом Ярославом Пастернаком. Тодішній директор музею Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові запрошує О. Ольжича взяти участь у пошуках пам'яток мальованої кераміки, яка входила до великого середземноморського цивілізаційного кола, репрезентована в Україні пам'ятками трипільської культури (IV—III тис. до народження Христа), що є справжніми шедеврами українського праісторичного мистецтва. І хоча першу трипільську пам'ятку відкрив в Україні у 1897 р. В. Хвойка, через відсутність професійних археологів

ли можливість українському археологові нормалізувати свої фінансові проблеми, що завжди були перешкодою для продуктивної праці в еміграції. Письменник Улас Самчук згадує, що Олег Ольжич, окрилений успіхом, писав побратимові з Югославії: "Власе! Тепер ми живемо!" Він пояснив, що йому вдалося здобути в американців добру репутацію науковця і що йому пощастило дістати постійну наукову стипендію, якою він хотів би також допомогти і мені".

Для досконалого розуміння неолітичних пам'яток Європи археолог вивчає збірки в музеях Софії і Пловдива (Болгарія), Бухареста (Румунія), Белграда (Югославія). Археолог-поет ніби відчуває, що життя відвело йому не так багато часу для наукових досліджень. У 1936—1937 рр. Ольжич перебуває в Італії, працюючи в наукових

українського походження в Галичині вони практично були невідомі для науки. Заповнити цю прогалину і взявся випускник Карлового університету Олег Ольжич-Кандиба, провівши розвідку дослідження в селах Ланівці, Добрівляни, Козаччина, Стрілківці, Голіради, Касперівці, Новосілка Кастюкова, що на Тернопільщині. Появу в українській археології нової, потужної фігури засвідчили наукові статті вченого, надруковані в "Записках НТШ", чеських журналах "Праісторичний огляд" і "Археологічні пам'ятки", де автор досліджує кам'яну індустрію трипільських племен та їхню дивовижну кераміку.

Одночасно публікує низку праць у журналах різних європейських країн і США. 1939 р. у виданні Американського Інституту Археології з'явилася його стаття про С-спіральний мотив в орнаментіці дністрово-дунайської неолітичної кераміки. "Спіральний меандер, — узагальнював судження О. Ольжича його вчитель, археолог Я. Пастернак, — який обіграв безперервно трипільську посудину, мав, безумовно, вище, символічне значення. Він був для трипільського митця символом безупинного руху в природі, можливо, й вічного позаробового життя".

У цей час увагу вченого привернуло городище в Шипинцях на Буковині, досліджуване археологами наприкінці XIX ст., матеріали розкопок з якого зберігалися в музеях Чернівців, Відня, Львова, Кракова і Берліна.

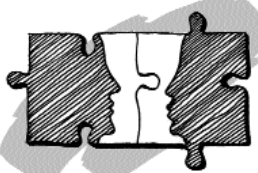
лившись сім основних форм, а з другого — простежив еволюцію її орнаментики, розшифрувавши два ступені розвитку: пам'ятки типу Незвиська та пам'ятки типу Шипинці-Залішки.

Оцінюючи археологічну діяльність сучасника, Я. Пастернак відзначав: "Головна його заслуга на полі археології України полягає в тому, що він, мабуть, найкращий аналітик, виявив тісне генетичне споріднення старших форм і орнаментів трипільської культури з такими ж в енеоліті Подунав'я... О. Кандиба причинився до опрокинення думки деяких раніших дослідників про азійське, не місцево автохтонне походження трипільських племен. І це є його тривким вкладом у досіди над етногенезом українського народу".

Доля відкривала перед Олегом Ольжичем фантастичні перспективи, в ретроспективі яких він міг споглядати себе в даліні тисячоліть, живучи "колись у простім курені над озером з ясними берегами". "Світлий спокій дорогих глибин прозорості і чистої науки" в "добу жорстоку, як вовчиця" змусив його вибрати іншу долю. Замислившись над історичним шляхом, який пройшла Його Нація — одна з найдревніших в Європі, Поет, Археолог, Патріот заповів собі Голгофу в ім'я будучості України:

*І в грізні дні залізної розплати
В шинелі сірій
вмерти від гранати.*

Ігор КОВАЛЬ

Не так уже й багато українців, чиї імена відомі усьому світові. Один із них — Микола Васильович Гоголь. Це до нього наш великий пророк Т. Г. Шевченко звертався: "Ти смієшся, а я плачу, мій великий друже..."

Народився М. В. Гоголь у селі Великі Сорочинці, на Полтавщині, в сім'ї, що мала давні козацькі традиції. Його батько, Василь Панасович, був українським письменником, організатором домашнього театру Д. П. Трошинського, мецената, нащадка старовинного козацького роду, далекого родича Гоголів-Яновських. Для цього театру В. П. Гоголь написав дві п'єси з тогочасного українського побуту. Свій родовід Гоголі (Яновські) вели від Остапа Гоголя, одного з оточення Богдана Хмельницького, що пізніше, уже після смерті засновника Козацької держави, певний час був гетьманом на Правобережжі України. Микола Васильович гордився своїми славними предками, і саме полковник Остап, як його часто називає Самійло Величко в своєму "Літописі", став прообразом величної постаті Тараса Бульби в однойменній повісті великого письменника. Старший син Тараса Бульби, Остап, не випадково одержав це ім'я від автора.

Дитинство майбутнього геніального письменника пройшло в селі Васиївці, недалеко від Миргорода. В 1818-19 рр. малий Микола навчався в Полтавському повітовому училищі, а в 1821—28 рр. — у Ніжинській гімназії вищих наук. Одночасно з ним у гімназії навчалися такі видатні діячі культури, як Н. В. Кукольник (1809—68; автор драматичних творів та повістей, на слова якого М. Глінка написав ряд музичних творів, у тому числі музику до драми "Князь хованський"), Е. П. Гребінка, В. М. Забіла, поезії якого "Не щебечи, соловейку" та "Гуде вітер вельми в полі", покладені на музику тим же М. Глінкою, стали українськими народними піснями, художник А. М. Мокрицький та інші.

Ще в роки навчання збирав ук-

жинської гімназії вищих наук в 1828 році, і уже переконавшись у своєму літературному покликанні, він в одному з листів до матері писав: "...Маменька, буду писати на іноземному мові". Та і якою іншою мовою він міг писати, коли рідна була упосліджена і практично заборонена? Отже закономірно, що творчість М. В. Гоголя вивчається в наших школах як творчість класика української літератури, що писав російською мовою.

З малих літ під впливом сімейних переказів та легенд мав глибокий інтерес до історії своєї батьківщини. Це захоплення переросло в бажання написати велику працю з історії України. Цей задум Микола Васильович пов'язував з переїздом до Києва, де мріяв посісти кафедру історії в Університеті Святого Володимира. Ці плани не здійснилися також, однак 1834 року він став ад'юнктом-професором кафедри загальної історії Санкт-Петербурзького університету.

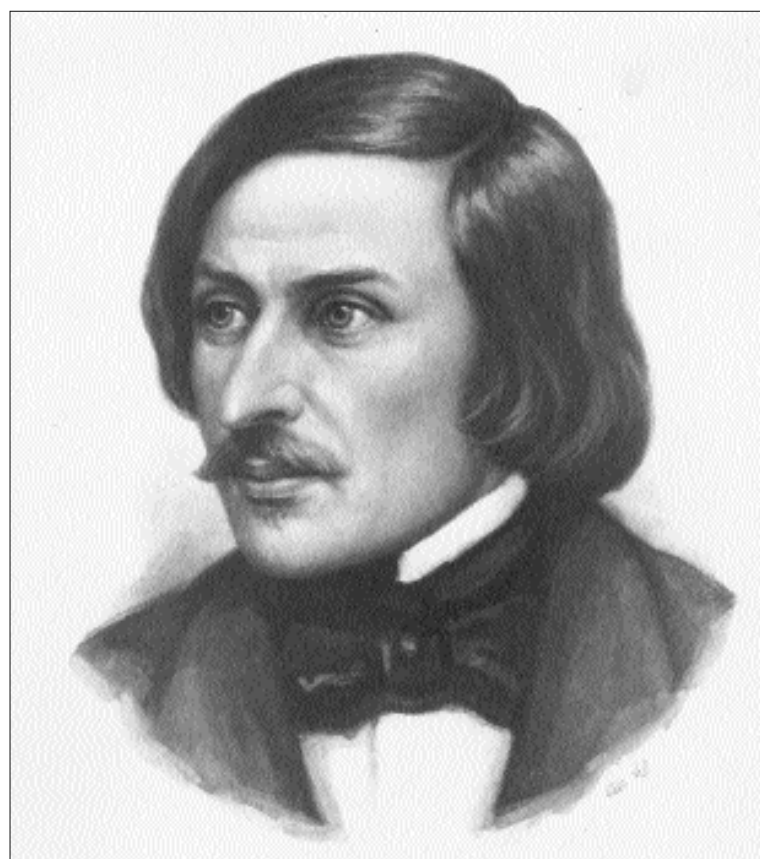
Доля тісно пов'язала М. В. Гоголя з Чернігівщиною. Тут, у стінах Ніжинської гімназії вищих наук, яка задумувалася її засновниками братами Безбородьками як універси-

його інтересі до вітчизняної історії, знайшов тут, крім гостинного прийому, багатющу колекцію українських старожитностей, що пізніше стали основою Київського і Чернігівського історичних музеїв. Саме тут він уперше читав для друзів і гостинних хазяїв свою комедію "Одруження".

Очевидно, не випадково є і та обставина, що перший в Росії пам'ятник великому письменнику було споруджено саме в Ніжині ще 1880 року. Цей пам'ятник споруджували на громадські кошти під орудою спеціального комітету, до складу якого входили, крім місцевих діячів, відомий історик, один із засновників Кирило-Мефодіївського товариства М. Костомаров, письменники Л. Глібов, Д. Григорович, І. Тургенєв, драматург О. Островський, а також студенти Ніжинського історико-філологічного інституту, художники-передвижники на чолі з М. М. Ге.

Автором проекту був уродженець Чернігівщини, академік П. П. Забіла.

Іменем М. В. Гоголя названо вулиці, театри та інші об'єкти культури як на Чернігівщині, так і в ба-

М. В. ГОГОЛЬ І ЧЕРНІГІВЩИНА

(До 150-річчя від дня смерті письменника)

тет, сформувався в основному його світогляд, тут він одержав вищу освіту в галузі фізико-математичних, природничих і гуманітарних наук, тут укріпився його патріотизм. І пізніше письменник неодноразово відвідував її міста і села. В 1829 році М. В. Гоголь перебував у Чер-

гатьох інших регіонах країни та за її межами.

Творчість М. В. Гоголя справила величезний вплив на літератури багатьох народів світу, стала справді всепланетарним явищем. Його любили і поважали сучасники, не менший вплив справляла вона і на наступні покоління.

Т. Г. Шевченко називав його творчість безсмертною, а самого письменника — другим братом. На його твори писали музику, знімали кінофільми, їх переробляли для сцени. Героїко-патріотична опера М. Лисенка "Тарас Бульба" відома кожному. Однак однойменний кінофільм було знято за океаном ще в 60-ті роки XX століття, а в Радянському Союзі, а тепер і в Україні, екранізувати знамениту

твор.

І. С. Тургенєв залишив у своїх спогадах про М. В. Гоголя колоритний словесний портрет великого письменника: "Его белокурые волосы, которые от висков падали прямо, как обыкновенно у казаков, сохранили еще цвет молодости, но уже заметно поредели, от его покато гладкого, белого лба по прежнему так и веяло умом... Говорил на о, других для русского слуха менее любезных особенностей малороссийского говора я не заметил".

Сучасники залишили про М. В. Гоголя спогади, що з різних сторін характеризують цю геніальну людину, але, думаю, тут достатньо і цих свідчень.

1952 року світ відзначав 100-річчя від дня смерті великого письменника. Поштові відомства ряду країн вшанували його пам'ять випуском поштових марок. Так, пошта СРСР випустила серію багатокольорних поштових мініатюр, що складалася з трьох марок. На марці номіналом 40 копійок представлено портрет письменника роботи Ф. Меллера поряд з літературними персонажами з "Тараса Бульби". На марці в 60 копійок подано репродукцію малюнку Б. Лебедева "Гоголь і Белінський". Заклучна марка серії, номіналом в 1 карбованець, представляє Миколу Васильовича в товаристві кобзаря на тлі сільського краєвиду. 1959 року радянська пошта повторно звернулася до образу М. В. Гоголя і випустила марку номіналом у 40 копійок з портретом письменника та сценою з його геніальної комедії "Мертві душі".

Того ж 1952 року в Румунії було видано дві марки, присвячені цій же пам'ятній даті. На марці в 55 банів ми бачимо портрет письменника і сцену з повісті "Тарас Бульба", яку, до речі, такий всесвітньовідомий каталог, як "Міхель", називає

головним твором письменника. На марці в 1,75 лей зображено портрет письменника і розкрити книгу.

Польська пошта емітувала того ж 1952 року марку номіналом 25 грошів з портретом письменника.

Вшанувала пам'ять великого українця і пошта Німецької Демократичної Республіки. Тут також було видано марку з портретом М. В. Гоголя. Звичайно, в усіх цих випадках вшановували пам'ять "великого російського письменника", про Україну там ніхто і не згадував. Крім поштових марок, звичайно ж, випускалися конверти першого дня, штемпелі спецпогашень тощо.

Українська пошта марок, присвячених цьому великому сину України, ще не випускала. І хоча в березні 2002 року минуло 150 років від дня його смерті, однак у плані видань дирекції "Марка України" — імені Миколи Васильовича не видно. Говорять, що зроблено це з тієї причини, що Укрпошта взяла собі за правило не відзначати дати смерті видатних діячів. Традиції інших поштових адміністрацій світу для них, як бачимо, не указ. Думаю однак, що це саме той виняток, який є в кожному правилі. М. В. Гоголь — постать такого масштабу, яку варто вшанувати, і то якнайшвидше, незалежно від тієї чи іншої дати. І ця подія працюватиме на імідж України. Це тим більше можливо, що в згаданому документі передбачено видання незапланованих марок.

Втім, заради істини, слід сказати, що українська пошта, незважаючи на згадане самообмеження, все-таки пам'ятає про Миколу Васильовича і видала в 2000 році дві поштові марковані листівки, присвячені Сорочинському ярмарку. На одній із них бачимо молодого Гоголя в товаристві своїх літературних персонажів, автором малюнка є художник Володимир Лемзяков.

Говорячи про вшанування письменника засобами художньої мініатюри, якою є поштова марка, хотілось би побажати, щоб в основу одного з сюжетів було взято портрет М. В. Гоголя роботи іншого великого сина України — І. Ю. Рєпіна.

Б. КИРИЧОК,
історик, член Асоціації
філателістів України

Ніжин. Будинок колишньої гімназії, де вчився М. В. Гоголь

раїнські народні пісні та думи, а також матеріали до українсько-російського словника, частково використані пізніше в передмові до "Вечорів на хуторі близ Диканьки" в словничку, що складався з 74 позицій, так обґрунтувавши цю публікацію: "...на всякий випадок, щоб не спом'янули мене недобрим словом, випишу сюди в азбучному порядку ті слова, які в книжці цій не всякому зрозуміло".

Переїхавши до Санкт-Петербурга, тодішньої столиці імперії, що сталося після закінчення ним Ні-

нігові, проживаючи в готелі "Царград". Пам'ятаю, як в 1943 році, потрапивши в щойно визволене місто, я побачив на обгорілих стінах готелю чудом уцілілі меморіальні дошки з іменами М. В. Гоголя, Т. Г. Шевченка, О. С. Пушкіна, що в різний час тут мешкали. Зараз на цьому місці Будинок ювелірних виробів, а де меморіальна дошка? А в Качанівці, в гостях у відомих меценатів Тарновських, він був частим і бажаним гостем (1835, 1837, 1848, 1850 рр.) Та й не дивно, адже Микола Васильович, при

ту повість не наважились, побоюючись, очевидно, негативної реакції з боку поляків. А шкода. Он польський режисер Єжи Гофман екранізував яскраво виражений антиукраїнський роман Г. Сенкевича "Вогнем і мечем" і фільм цей із задоволенням дивились і поляки, і українці. Суть проблеми, очевидно, не в тому, що екранізувати, а як це робити. Будемо сподіватися, що українське кіно, яке потроху відроджується, а може, й телебачення нарешті екранізують цей геніальний і високопатріотичний

Вікторіві МОРОЗУ

Дорога з Онуфріївського монастиря до села Плескачівки не близька. Поспішати не поспішав, але став накрапати дощик, і небо враз хмарами затягло і, видно, надовго. Дощ літній, теплий, але теж пробирає — краще перечекати. Зупинився під деревом, на околиці Чубівки, яку називають тут хуторами. Ще дві-три хати було у мене попереду, а далі — кілька кілометрів між селами, попід горою, луговим берегом річки, яка тече десь поміж зеленими заростями і відкривається тільки там, де перетинає її перехресний шлях з Плескачівки на Куликівку та Жаботин. Там, над річкою, зведено дерев'яний місток, і тільки під ним пробіскає плесо річки, назви якої ніхто з місцевих старожителів не знає: річка то й річка, ніяк не називається, не чули...

До містка проходили більше половини шляху, легко тут ідеться, але дощ не вгавав, навпаки, розходився, хмари заступали небо все густіше, і став я роззиратися навкруги, чи не перейти десь під дерево надійніше.

У вікні хатки, що була якраз навпроти мого прихистку, розсунулися фіранки, з'явилася допитливе обличчя. Хтось із того вікна мене роздивлявся. А за хвилину-другу вийшла з хати жінка, попростувала до хвіртки, здогадався — до мене. Дорогу-стежку не переходила, її вже розвезло під дощем. А говорити через неї — нешироку! — можна й тихо, не підвищуючи голосу. Стоїмо майже поруч.

— А я оце дивлюся, не наша людина під дощем мокне, то ви у хату заходьте, перечекайте. Дош, мабуть, надовго. Давно вже дощу не було, ми й у монастирі за дощ молилися... Заходьте-заходьте, у мене місця не пересидите, хто до старої тепер у гості ходить?..

Через сині та кухоньку з піччю провела до світлиці... Аж зупинився у дверях: не тільки рушники на стінах, а й фіранки, скатерка на столі, подушки на ліжку — все вишите! все — у квітах, червоних, синіх, голубих, жовтогарячих, фіолетових... Куди не глянь, — очей не відведеш!.. Звісно, рушники й на іконах — Божої Матері та Миколи Чудотворця, найпевніших захисників народних, отже, і цієї, наче розмальованої квітами хати, — теж заступників, і її єдиної (одразу видно!) мешканки, і всіх, зрозуміло, квітів, вишитих нею. Скільки років треба, щоб усе це вишити?!

— Ще й зараз вишиваєте?

— Вишивала, коли була молода та були очі. А зараз хіба що взимку, коли у хаті од снігу й сонця добре видно... Буває, коло вікна сяду та й вишию яку квітку. Прошлий год до нас, тутечки недалеко, де дачники хати купляють, художниця приїжджала, то я і у неї узор взяла, але немає вже тих очей, що були колись.

— Скільки ж Вам років, бабусю?

— Багато років, аж соромно казати, з п'ятнадцятого году я.

— Так це ж іще небагато, — спробував пожартувати.

— Небагато, кажете?.. Моя мама жила сто год...

Відчув, що у цій згадці має вона, старенька, свою втіху, а хіба можемо позбавлятися її у віці, з якого вже відкривається даль невідомо? Ця втіха, можливо, має таку ж силу, як і байдужість старої людини до того, що станеться із нею завтра, і прохання застереження на майбутнє у неї лише одне — аби не хворіти, не мучитись, і ближніх біля себе не мучити. Спокійна мудрість старості: настає час, і кожному з нею треба буде змиритися.

— Сто год? — зрадів і здивувався.

— Жили вони самі аж до старості, самі, там, вище, на горбах жили, у дідівській хаті, а я їх забрала до себе аж у дев'яносто п'ять год, коли вони вже поратяться стали нездужати. То мама у мене п'ять год були, й, знаєте, ні разу вони мені не надоїли. Роботи вже їм не давала ніякої, кажу: "Ви вже старенькі, сидіть, будете сторожем біля хати", то вони й сиділи під хатою, на лавочці — гуляли!.. А померли за один день — у суботу не вийшли з хати, у неділю зранку ще поснідали, ложок зо три взяли того сніданку, а в шість часов вечора й померли...

Згадавши матір, повернула думку й до свого власного довголіття:

куди не виходили. Бо ми тут породилися, поросли, отак живемо та й усе.

— А в Черкаси, Смілу їздили?

— Пішки ходили!.. З вечора як підемо, то на ранок — у Черкасах, якраз — на базар, і не тільки ходили, а й возики й клунки тягали, бо там і продавали, що могли, й купували там.

— Далеченько! Це ж туди чи туди, а кілометрів сорок шляху.

— Таж молоді були, це вже тепер я туди не дійду, і ходю тільки до сестри у Куликівку, вона там у крайній хаті живе, старша од мене, її, хай Господь милує, спаралізувало, то вона ходить не може.

— Давно були у Черкасах?..

— Год тридцять я там не була, бо вже стало мені туди дуже далеко... і у Смілу — далеко...

ПЕРЕЙТИ І ГОРЕ, І ПЕЧАЛЬ...

— Я ж, мабуть, до ста год не доживу, бо сильно робила. Мати моя не так щоб робили, як я. Бо вони у тридцятому годі руку зламали, то в колгосп не ходили. А я і косу тягла, і граблями волочила, і вилами махала, і лопати з рук не випускала... То, думаю, не доживу...

— Як мама дожила, то й ви доживете.

— Ой, не скажіть, батько мій молодий померли.

— ?..

— Вони, правда, не своєю смертю вмерли, а їх на чужій роботі вбило, на стройці... У 1924 году. А нашу хату — показала рукою на стіни, вікна — батько встигли поставити, то ми залишилися у новій хаті з мамою, шестеро було нас дітей: троє братів, троє сестер, і я — найменша. Оце тут ми з вами й сидимо, у цій хаті, на монастирській землі...

— Чому, бабусю, на монастирській?..

— Бо до революції була це монастирська земля. А вже у революцію, як стали тих монахів розганяти, то й землю у них одібрали, і на цій монастирській землі батько й вистроїв хату, і звідси ми вже ні-

літна — дерев'яна, а зимня — цегляна. Зимою служили у зимній церкві, а вже на Пасху, як дочитуються до Хреста, о дванадцятій ночі, переходили у літню. А в революцію все чисто розгромили, розбили, розтягли, і зробилася у монастирі пустка.

— А хто ж, бабусю, громив?..

— Та наші ж і громили, комуністи, діди й дядьки тутешні...

— Та хіба ж вони були комуністами?!

— А хто їх знає?.. Вже їх живих немає!.. А я кажу те, що було.

На мою допитливість відгукувалася з усією щирістю, намагалася згадати все, що знала.

— Тих монахів, що були у революцію, їх усіх розігнали, а у війну опинилася тут матушка Рафаїла з черницями. Вони впорядкували мо-

дбаємо, і все, що в городі росте. Слава Богу, можна тепер жити. А найгірше було у війну, страшно було, дуже страшно, якби ніхто не переживав такого, як ото було... А я ще двох дітей за собою носила і водила, синочків маленьких... Чоловіка в армію забрали ще до війни, у березні, в 41-ім році... Не вернувся він, а я діточок сама виходила, і гарні виросли діти. Як червоні почали наступати, то ми з ними й у лісі, у партизанів переходувалися, цілий місяць у Холодному Яру в землянках жили. Аби не ті партизани, а їх у лісі багато було, то, може б, і не спаслися, бо німці, коли відступали, сильно лютували. А ми з села — та у ліс, до партизанів... Там землянки покопали, і в кожній — чоловік по двадцять жили, і чоловіки, й жінки, і діти, і дружини, знаєте, всі люди були, хто що з дому приніс, то порівну ділили, і їли всі разом, зі спільного котла, аж поки те лихо не минуло... А як війна скінчилася, то так я і залишилася одна, отак п'ятдесят год сама й живу, і не згледілася, коли й ті діти повиростали, й годі мої молоді проминули, як у тій пісні співають, наче коні перебігли на кленовому мості...

...Години півтори сидів я між вікнами на гарній, нещодавно пофарбованій лаві, а співрозмовниця — навпроти, на табуретці, застеленій картатим, зшитим із клаптиків різноколірної матерії, ряденцем. За нею — ліжко з вишитими подушками, на стіні — портрети: її — молоді, і чоловіка — молодого!.. Два портрети, обійняті одним рушником. Портрети великі, тож і рушник довгий-довгий. Можливо, таким довгим мало б бути і їхнє спільне життя, якби не війна, якби не біда, якби воїн вернувся... І наче замість непрожитих разом років з краю до краю білого, як сніг, полотна послалися вишиті нею квіти — найкращі у всій хаті. Милувався і старенькою, і її квітами. Слухав.

— Таке горе, такі печалі я перейшла, а живу, і жити хочеться, тільки думаю, щоб ніхто на мене не ображався, що живу довго...

Дощ за вікном вже ледь накрапав. Глянув на годинника — давно вже пора рушати.

— Спасибі вам, бабуню, а мені вже й пора.

— А, може, перекусите, і борщ у мене є, і картопелька, тільки розігрію, — підхоплюється з табуретки, немовби поспішаючи надолужити таке обов'язкове, але втрачене за розмовою.

Ледь переконав, що не голодний, і що яблучок, сливок, чи, може, смородинки (навздогінці за обідом запропонованих!) не випадає мені брати, бо не в чужому краю мандрую, а навколо рідної хати, а там у мене — і тато, і мама, і сад у нас гарний, і все якраз уродило...

Краще б узав (!) хоч кілька яблук на дорогу, так вона засмутилася, що гість з її хати й двору виходить з порожніми руками.

Провела до хвіртки, і за хвіртку, і на дорогу.

— А вже й дощ перестав, і встигнєте, тут же недалечко, автобус із Плескачівки на Смілу ще ходить... Доїдете, а побалакали ж гарно...

Гарно!.. Не забуваю...

Скільки ж любові й добра треба було пронести людині крізь це тяжке життя, крізь горе і печаль, щоб рік за роком — і аж до старості!.. — знову й знову братися вишивати ту далеку й незбагненно прекрасну квітку. Назва якій, можливо, — щастя...

Анатолій СКРИПНИК

Фото автора

Знаменита печера Вертеба, коло села Білче Золото на Тисі, в ній знайдено перші в Україні пам'ятки неоліту. Це тут уперше 1822 року Хмільєвський виявив вогнище, надому мальовану кераміку, кістки тварин. Згодом 1884 року польські археологи Е. Павлович та Г. Осовський тут же, на землях Л. Сапіги, розкопали житлові майданчики із такими знахідками, що й у печері. Поблизу села Кукутени, що коло міста Ясси (Румунія), 1889 року Г. Буцуряну відкрив поселення з мальованою керамікою. У червні 1893 року учитель В. Арійчук у Шипинцях на Буковині також відкрив невідоме поселення. У вересні того року подібну пам'ятку в Києві виявив В. Хвойка. Історичну приналежність її довелося обґрунтувати пізніше.

Вікентій В'ячеславович, чех за національністю, за якимось невимовним покликом залишає Прагу і 1876 року перебирається до Києва. Учителював, займався сільським господарством, захоплювався старо-

ЕПОХАЛЬНЕ ВІДКРИТТЯ

виною, а відтак перейшов на археологію. Відкрив низку пам'яток палеоліту. Розкопуючи Кирилівську стоянку в Києві, він між 59-м та 61-м будинками виявив "кирилівські землянки" з мальованою керамікою, кістками тварин, рештками будівлі та стулками черепашок. Коли до нього надійшли виорані на полі поблизу села Трипілля, що неподалік Києва, черепки від посуду, зняряддя, В. Хвойка не забарився виїхати туди. Розкопки на землях сіл Верем'я, Халеп'я, Жуківці підтвердили, що на Україні відкрито "нову неолітичну культуру". Через рік В. Хвойка зібрав пристойну колекцію кераміки та знярядь хліборобів. Ці вияви культури він дослідив, інтерпретував і завіс в історичні скрижалі. На

них від часу проведення XI Археологічного з'їзду 1899 року вона записана як трипільська.

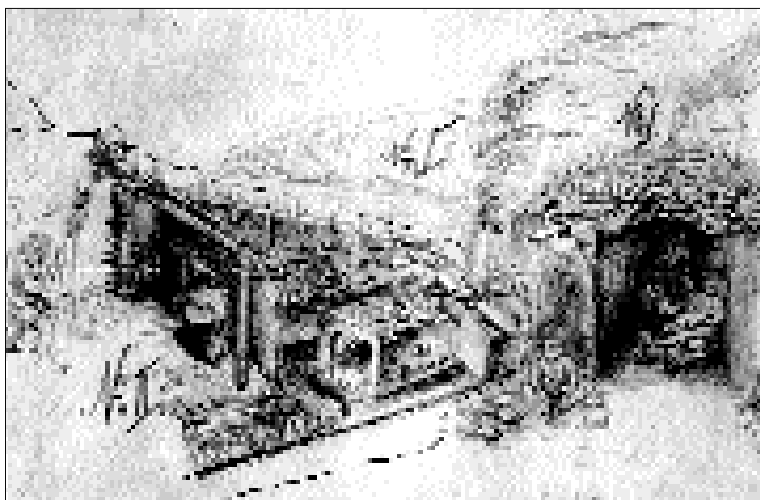
З доповідями про нововідкриту культуру В. Хвойка виступав на XIII, XIV археологічних з'їздах. На XII Міжнародному з'їзді доісторичної археології та антропології в Парижі, на конгресі у Флоренції (Італія) читалися про неї лекції. В секції Паризького антропологічного товариства в 1900 році Федір Вовк організував виставку речей трипільської культури, знайдених В. В. Хвойкою. Сам же автор відкриття продовжував її досліджувати, писати праці. Найосновніші з них: "Розкопки 1901 року в царині трипільської культури", "Розкопки в Київській губернії 1903

року" (Київ, 1903), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904), "Розкопки в Київській губернії 1903 року" (Київ, 1904).

Понад сто років працюють археологи у колі завдань, поставлених видатним українським археологом Вікентієм Хвойкою, розкриваючи хліборобську епоху трипільської цивілізації. Хоча від часу смерті його праці в Україні ще не передруковувалися.

Вадим МИЦИК

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Кирилівські висоти, трипільське поселення, рисунок Хвойки

З огляду на з'ясування різних сторін так званої трипільської культури я в 1901 р. поставив собі за завдання розкопати глиняні майданчики у віддалених одна від одної місцевостях. Змушений був обмежитися тільки двома пунктами — поблизу міст Ржищева і Канева.

Трипільська культура, при усьому своєму поступовому розвитку і довговіковому періоді існування, у всіх відношеннях передувала могильним насипам з похованнями скорочених окрашених скелетів, не кажучи вже про тих, котрі вважаються скифськими. Таким чином вона є першопочатковою і належить ще до неолітичної епохи кам'яного віку.

Як показує низка розкопок, ця культура завжди і всюди зустрічається у двох видах, у відмінних одна від однієї умовах. В одному випадкові незначна частина характерних для неї предметів зустрічається на невеликій глибині від поверхні, тоді коли основна їхня кількість, які утворюють інколи товстий шар суміші різноманітних предметів, завжди зосереджуються на значній глибині, на дні більш чи менш глибокої ями, яка створює або центр, або ж бокову частину певного заглиблення. Шар цей складається переважно із різноманітних харчових решток, якот: ступок річкових черепашок, кісток диких і домашніх тварин, у тому числі й кісток птахів і риб, перемішаних із попелом, вугликами та інколи із саженою; але все це змішане з великою кількістю череп'я розбитого посуду, і серед цієї маси підоб'ються один або кілька екземплярів крем'яних, кістяних і рогових знарядь. При цьому біля однієї зі стінок даної ями на самому дні трапляються рештки розваленої печі або вогнища із обпаленої глини, передня

частина яких була в ямі, а тильна заходила в стіну. Інколи в одній ямі рештки вогнищ траплялися у двох чи навіть трьох місцях, але тоді вони розміщувалися не на її дні, а на шарові раніше згадуваних харчових решток та інших предметів. Місця з подібним вмістом і знайденими там предметами безперечно належать до трипільської культури, бувають здебільшого зосереджені в значній кількості, на невеликій відстані один від одного на краях схилів, а інколи і на самому узвишші плато і навіть цілого їхнього ряду, як-от київські, котрі завжди знаходяться на верхній частині схилу.

Іншим видом умов, у яких зустрічається названа культура, є так звані майданчики, які, по облаштуванню і знайденому в них матеріалу, не мають нічого спільного з вищеописаними місцями. За винятком — інколи зустрічаються зуби, кістки чи роги якоїсь тварини і 3—7 ступок черепашок, тут немає масового скупчення харчових решток, вугілля і попелу, а також решток печей чи вогнищ, які є характерною рисою описаних вище місць. Зайнятий окремим майданчиком простір буває, на противагу попередньому, різної форми і величини. Здебільшого це продовговуватий чотирикутник, а інколи кілька до нього прилеглих і розміщених у різних напрямках. Від різноманітності форм здебільшого залежить і розмір самої території, яку займає кожний майданчик окремо.

За складом і облаштуванням майданчики мають ґрунтовні відмінності. Головним чином, вони складаються із різної величини уламків обпалених глиняних стін, на яких видніються відбитки прутів, кілків і тесаних колод, але частіше всього одна або обидві сторони бувають

гладенькими, інколи пофарбовані у червоний чи сіро-білуватий кольори: фарби часом чергуються одна з одною. Пласти, куски і грудки обпаленої глини трапляються на різній (від 10-ти см до 1 м) глибині від поверхні землі і, поширено чергуючись, доходять у глибину до двох і більше метрів. У більшості випадків вони розміщені горизонтально.

Переходячи від землянок до майданчиків, я мушу сказати, що, досліджуючи їх у зв'язку із незвичним, надто різноманітним і багатим матеріалом, я довго затруднявся визначити їхнє первісне призначення і не мав можливості дати відповідь на питання, чим саме є досліджувані мною місця. Спостерігаючи за ходом робіт і розбиранням викопного матеріалу, я бачив тільки, що маю перед собою рештки зруйнованих глиняних стін і долівок, які свого часу піддалися дії сильного вогню, і що вони, очевидно, належать до якихось споруд із залишками тієї ж культури, з якою я зустрічався при розкопках землянок на київських узгір'ях. Тільки пізніше, внаслідок тривалих розкопок і систематичного дослідження місцевості, де були відкриті майданчики, питання про їх загадкове облаштування і розміщення ставало ясним.

Вивчаючи у всіх деталях кожний майданчик окремішньо, я, нарешті, зміг скласти точний план їхнього розміщення. Розкопуючи групу майданчиків, часто наближених один до одного, я став помічати, що чим різноманітніше облаштування майданчиків за формою і величиною, тим більше різніть склад самих предметів між майданчиками того чи іншого узвишся.

Якщо предмети, які знаходяться в одній групі майданчиків, ще належать виключно до епохи кам'яного віку, то на майданчиках другої групи вже знайдено вироби із чистої міді, як свідчення перших ознак появи металу у нашій місцевості. Скажу про вирішення найважливішого питання — про ціль і призначення майданчиків. Оскільки майданчики не мають ніяких ознак людських осель, то вважати їх такими не має ніяких підстав; з іншого боку, беручи до уваги наявність цілих та зруйнованих поховань зі спалюванням, глиняних стовпів у вигляді п'єдесталів, своєрідної кераміки, а також все оточення знайденого, можемо зробити висновок, що майданчики виявляють рештки давніх обрядових споруд, здебільшого поховальних. Виходячи з того, що землянки і майданчики розкинуті на такому значному просторі (смуга їхнього

поширення починається від Дніпра, доходить до р. Дністра і Карпат, а може і далі, до р. Вісли) і що подібна в них культура відтворює різноманітні стадії розвитку, від найпримітивнішої аж до тієї, котру ми бачили на початку віку металу, я можу тільки повторити висловлене мною ще раніше міркування, що народ, який їх залишив, був мирним, осілим хліборобським племенем, безперечно орієнтованим на землеробство, в якому можна вбачати тільки наших предків праслов'ян, котрі передували і пережили на нашій місцевості всі до сьогодні відомі переселення і набіги інших іноземних племен, і нащадки яких утримали у своєму володінні край предків до цього часу. Всі докази і факти, які спонукали мене до цього висновку, я полишаю для майбутньої, ґрунтовної праці, над якою щиро хочу потрудитися і виконання якої буде залежати головним чином від часу і наявності уже готового матеріалу.

Описувана мною культура, яку я вважаю можливим назвати давньоросійською, а точніше, протослов'янською, котра поширена на великих просторах, уже згаданих мною раніше, власне починаючи із Київського, Васильківського, Канівського, Чигиринського, Звенигородського, Уманського і Липовецького повітів Київської губернії, до північної частини Херсонської і у всій північній частині Подільської губернії, до самої границі Галичини і далі, а також по лівому березі р. Десни, в Остерському повіті Чернігівської губернії. При таких обширах зайнятих районів, на неї, вірогідно, натраплять багато дослідників. Не знаю, чи вдасться мені ще попрацювати на розкопках майданчиків і землянок, які належать до згадуваної

З розкопок Хвойки, IV тис.

культури, і над опрацюванням її проблем, але я вважаю за необхідне повідомити деякі дані щодо пошуку придатних для розкопування місць.

Наявність майданчиків і землянок проглядається виключно на горбистій місцевості, пересіченій в різні боки більш чи менш глибокими ярами. Над ними тягнуться безперервно низкою гористі місця. Дивлячись на таку місцевість з якоїсь висоти після недавньої оранки, легко можна помітити на схилах, берегах і на плато цих узвиш багато темно-сірих чи коричневих плям, виразно виділених на загальному фоні чорнозему і розміщених на певній відстані одна від одної. У першому випадку можна з упевненістю сказати, що ми надбали рештки землянок, а в другому можна розраховувати на наявність майданчиків.

Щоб запобігти зайвій втраті часу та іншим незручностям, я застосовував для досліджень тонкий круглий шуп, виточений із литої сталі, довжиною 1—1,5 м. Відшукавши за допомогою цього знаряддя кілька неподалік розташованих місць, я брався за розкопування. Головною моєю турботою було розставити робітників так, щоб кожний з них міг упродовж роботи постійно дивитися за тим, що знаходиться перед його очима на відведеній йому лінії і поступово рухатися вперед, не ризикуючи розбити чи зруйнувати предмети: я ж сам ставав так, аби мати можливість спостерігати за всіма одночасно і, побачивши той чи інший предмет, міг би вчасно зупинити кого потрібно і взагалі керувати всім ходом роботи. Для цього я, визначивши за допомогою шупа приблизні межі того чи іншого схованого під землею предмета і позначивши його на поверхні, проводив на певній відстані паралельну до нього лінію, впродовж якої копався рівчак на три і більше метрів завширшки і глибиною трохи більше, ніж залягання культурного шару. По

Халеп'я, IV тис.

Закінчення на с. 10

чення великих розділів програми слід робити шляхом тестування. У Росії, наприклад, вже вісім років іде подібний експеримент в одній із областей. І дуже успішний! Там навіть за балами шкільного тестування приймають без екзаменів у вузи.

— **Пані Наталю, у мене до Вас ще є запитання, яке мене завжди цікавило. У наших школах та вузах звично вгніздилась лекційна система викладання інформації. Однак лекцію можна просто надрукувати і роздати дітям чи студентам. Навіщо щоразу її читати заново?**

— Насте, ти правильно зрозуміла суть проблеми. Колиш, коли друковане слово було дорогим, тоді і необхідні були довгі лекції. У наш час це просто анахронізм. Матеріал пот-

життєвих, потрібних знань. Зате поглянемо, який набір інформаційних предметів! Я, як людина, яка багато років працює з дітьми, з жом спостерігаю, як цей потік сухих фактів виливається на дитячі голови. А останнім часом ще з подвоєною силою. У нових підручниках кожен автор і кожна авторка намагається у свою "нетленку" запхнути так багато, щоб, напевно, вже ніхто не засумнівався в його чи її компетентності. Підручники переобтяжені інформацією, фактами та деталями. Накопичення фактів — це дуже нудний процес для дітей та молоді. Тому виникає проблема з дисципліною. Починаються конфлікти, від яких страждають як учительство, так і діти. Знову ж таки, в результаті цієї кількості фактів, цифр, готових, розжованих і нудних істин діти не вміють

а, головне, у дітей формувалася правова свідомість. З іншого боку, збільшувалася моральність, з'явилось правильне ставлення до жертв зґвалтування, знялись стереотипи, що "гвалтують тільки тих, хто у коротких спідничках, хто поводить себе певним чином, звабливих, тому вона сама винна..." А наша "жертва" була маленька худенька дівчинка, що ходить у штанах, і вона сердито відстоювала свою честь і людську гідність. Після гри ми обговорювали те, що жертвою зґвалтування може стати будь-яка дівчина, тому потрібно вчитися себе поводити в певних ситуаціях, вміти захищати себе і відстоювати свої права в суді.

Виявляється, з дітьми можна обговорювати будь-які теми. І не нудними малозрозумілими лекціями з охорони здоров'я, які читають нещасні класні керівники, що, частіше за все, абсолютно не компетентні в подібних питаннях.

— **Отже, пані Наталю, наскільки я зрозуміла, необхідно максимально наблизити навчання до реального життя?**

— Так, звичайно. Школа має формувати в дітях позитивні риси характеру і позитивні моделі поведінки. Якщо ми хочемо захистити дітей і молодь від тлінних впливів осіб і поглядів на життя, то передусім потрібно усвідомити, що ми не в силі вберегти їх від цих впливів. Можна, звичайно, сором'язливо промовчати, "заховати голову в пісок", недочути незручного і складного запитання чи пропозиції. Можна просто сказати "ніззя...". І вмити руки — ми все зробили. А можна і потрібно розповідати шкільній молоді про ставеві проблеми; про те, як вберегтися від СНІДу; про те, як розпізнавати прояви самогубства і як допомогти людині в цю хвилину; вчити, як сказати "НІ!" насильству, зґвалтуванню, п'янству і наркотикам. Цей шлях тяжкий, але іншого немає. При цьому дітям потрібно пояснювати не що потрібно робити, а як це зробити. А це можна здійснити тільки за допомогою нових форм навчання.

— **Які саме нові форми навчання мають запроваджуватися у школі?**

— Під час уроку потрібно використовувати різноманітні навчальні методики — тренінги, навчальні ігри, міні-лекції, дебати, обговорення проблеми, викладання нової теми учнями, реферати, інше.

— **Тренінг, я все частіше зустрічаю це слово у нашому сьогоденні. То що таке тренінг?**

— Тренінг — це така форма навчання, яка спирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, крім одержання нової інформації, мають можливість відразу ж використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Тренінгова форма навчання базується на методиці участі, коли вся група є активною учасницею процесу навчання, тому люди можуть поділитися та обмінятися між собою своїми знаннями і проблемами, а також разом шукати оптимальне рішення.

Наша громадська організація — Центр "Сучасна жінка", якраз і проводить навчальні тренінги. Особливо для освітан і шкільної та студентської молоді. Діти і молодь залюбки навчаються на тренінгах, їм до душі така форма подачі матеріалу. Я приведу висловлювання про тренінг підлітка з м. Василькова, яке мене вразило. Хлопець в анкеті нам написав: "Як я ставлюся до тренінгу? Я ставлюся до нього з любов'ю". Цікаво, чи багато уроків отримують таку оцінку?

— **Цікаво, як швидко відкриваються люди на тренінгу, як легко засвоюється інформація?**

• Вільне спілкування виключає насильство над мисленням.

• Головне в ньому — чути і бути почутою, активна участь всіх, атмосфера доброзичливості і відкритості, відвертості.

• Нехай він стане популярною формою навчання!

• Мені подобається, бо можна розповісти про себе, про свої успіхи.

• Відвідуйте тренінг — і все буде гаразд у вашому житті — ось моя пропозиція усім людям, які хочуть пізнати себе й інших.

• Хай тренінги відбуваються частіше, бо вони доступніші, аніж уроки.

• На тренінгу люди відкриваються, і ми їх бачимо зовсім з іншого боку — відкриваються якості, про які ми й гади не мали. Тренінг допоміг нам зрозуміти один одного та суть конфлікту, що назріває.

• Після тренінгу люди стають більш відвертими, добрішими, чуйнішими. Потрібно проводити їх частіше, бо вони виховують у тобі насамперед людину.

• Я зовсім по-іншому почала дивитися на життя.

— **Дякую, пані Наталю, за цікаву розмову. І до зустрічі. Адже Ви нам ще не розповіли більш детально про діяльність вашої громадської організації на тренерській ниві. Отож, до скорого!**

ПОСИДЕНЬКИ У ПАННОЧКИ НАСТІ НЕ ДИТИНА ДЛЯ ШКОЛИ, А ШКОЛА ДЛЯ ДИТИНИ!

Цього разу до мене на посиденьки завітала небайдужа людина — вчителька історії і права Козинської середньої школи на Київщині, Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя ОВСІЄНКО.

— **Пані Наталю, ось і закінчився ще один навчальний рік нового тисячоліття. Ми прийшли у ХХІ століття, а процес навчання залишається незмінним. Хоча нові часи вимагають зовсім іншого навчання. Як на Вашу думку?**

— Я вважаю, що у нашій країні існує освітня криза. Класно-урочна система та бальна система оцінювання — ось те, що заважає виходу з цієї кризи. Не дитина повинна бути для школи, а школа для дитини. А у нас все навпаки. Необхідна реформа навчання, яке буде передусім розвивати здатність людини до пошуку нових знань, до творчості. Тільки по-новому навчаючи дітей та молодь, наша держава зможе зробити інтелектуальний прорив у нове тисячоліття.

— **Отже, проблему розв'яже нова філософія освіти, нова освітянська політика?**

— Негативний наслідок навчального процесу — це те, що бальна система оцінювання збільшує число невротиків. Оцінювання опитування під час уроку, невмотивовані перевантаження, постійна стресова ситуація — все це веде не так до знань, як до звички уникати розв'язання проблем, боятися їх, до психологічного зриву та зневіри в собі і своїх силах. У нормі дитина в змозі справитись з емоційним конфліктом, а якщо ні, то це може спричинитися до неврозу, депресії, суїциду.

Я вважаю, що урок має передбачати вільну діяльність учня чи учениці, враховувати швидкість засвоєння матеріалу різними дітьми. Потрібно зменшити кількість предметів та уроків, ввести серед обов'язкових дисциплін предмети на вибір, серед яких учень чи учениця може вибрати цікаві для них, чи потрібні їм для майбутньої професії. Дитину потрібно поважати, розуміти її унікальність та особливості. Тоді навчання не буде йти конвеєром, де немає місця особистості, її правам. Тоді виникне процес співпраці педагогів із дітьми. Потрібен також новий, неформальний, живий зв'язок між учительством та учнями й ученицями. Сьогодні, на жаль, у навчанні немає позитивного, радісного, наповненого емоціями. Наша школа негуманна у ставленні і до дітей, і до вчителів. Вона часто буває жорстокою до дітей. У свій час, коли став Прем'єр-міністром України Віктор Ющенко, він був єдиним із прем'єрів, який звернувся до проблем школи, намагався щось змінити. Пам'ятаю його прекрасні слова на учительському з'їзді: "Сьогодні ми намагаємось побудувати школу, яку б полюбили і учні, і вчителі. Це велика місія". На жаль, цю місію йому не дали виконати. Будемо

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"...щоб ті, що навчають, поменше б навчали, щоб ті, що навчаються, побільше б учили... щоб можна було довести їх до вершин наук без складнощів, нудьги, покритикувань та побиття, а ніби граючи та жартуючи", щоб школи стали "воістину місцями ігор, будинками насолоди та задоволення".

Я. А. Коменський.
"Велика дидактика" (1,243)

знову чекати свого Вашингтона...

— **Якщо не буде оцінок і екзаменів, то яким же чином Ви пропонуєте оцінювати учнівські знання?**

— Я вважаю, що система опитування на кожному уроці неефективна і завдає тортур дітям. Тому не потрібно виставляти оцінок на уроці. Урок — тільки для збагачення дітей знаннями. А контроль за знаннями після вив-

рібно освітянам готувати і роздавати учнівській та студентській молоді для самостійного опрацювання, а потім по ньому влаштовувати бесіди, обговорення, дебати. Проведення ж довгих лекцій нудне і неефективне (знання в такому випадку засвоюються тільки на 5%). Але головна небезпека їх у тому, що в такій формі знання зразу подаються у готовому вигляді, і у дитини (молодої людини) формується звичка жити чужим, а не власним розумом. Говорять тільки вчителі та вчителі, а учнівство мусить майже цілий урок мовчати, сидіти па-

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"Коли вчитель перетворюється в оповідача, тоді він негайно стає непотрібним, тому що роль оповідача може з величезним задоволенням грати гарна книга... обов'язки учителя не в тому, щоб розповісти учневі ті факти, які учень повинен запам'ятати, а в тому, щоб постійно зміцнювати і розвивати розумові здібності учня такими вправами, котрі всякої даної хвилини відповідали б розмірам його наявних сил і які з часом ставали б постійно більш важкими і більш складними".

Я.-А. Коменський.
"Велика дидактика" (2,256)

Справо на фото Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя Овсієнко

сивно і бездіяльно.

— **Пані Наталю, я пропоную нам порушити ще одну проблему школи, про яку так багато говорять в основному батьки дітей, — стосовно перенасичення інформацією шкільних програм у той час, як діти виходять зі стін школи, не знаючи тих важливих речей, які їм потрібні для дорослого життя. З цього приводу я згадую слова Гая Петронія. Я навіть записала їх: "Думаю, наші юнаки настільки дурні тому, що в школах із ними не говорять про життя, звичайне, а лише розповідають про піратів із ланцюгами, що сидять у засідці на морському березі; про тиранів, які виношують укази, за якими синам належить стати голови власним батькам; про оракулів, до яких звертаються під час епідемії і які радять принести в жертву трьох або більше невинних дітей..."**

— Так, проблеми освіти вічні. Але тій латинській молоді, що вчилася дві тисячі років тому, ще пошастило: пірати, тирані, невинні дітвара... Бо у сучасній українській школі, як у тому, недобрій пам'яті, Советському Союзу — чого не кинешся, всього нема — ні тобі піратів, ні

дискутувати, говорити від власного імені. Я намагалася закласти у дитячі голівки: ти — людина, ти маєш права, і свої права потрібно захищати, бо інакше ці права — лише чорні букви на білому папері.

— **Пані Наталю, а можна на якомусь прикладі розповісти, як проходять ці уроки?**

— Будь ласка. Ось я пропоную класу — давайте спробуємо у вигляді рольової гри зрозуміти те, що таке суд і як проходять судові засідання. Яку ситуацію будемо розігрувати? Єхидний голосок із задніх парт: "Зґвалтування". Всім одразу стає смішно, хоча ситуація зґвалтування не зі смішних, а з трагічних. Я згоджуюсь: "Що ж, нехай буде по-вашому. Розбираймо ролі." Ролі негайно всі розхпали, навіть "жертва" відразу знайшлася. Готувалися дуже серйозно: "судмедексперт" студіював положення про судову експертизу, "суддя" прочитав удома Кримінально-процесуальний кодекс, щоб знати все про форму проведення такого судового засідання, інші діючі особи теж читали закони, розпитували старших, як це буває... А далі грали, і як грали! Все почалося з жарту, а закінчилося дуже серйозно — були серйозні промови, були рішення,

Наталка БОНДАРЧУК

БІЛИЙ КОЛІР КОНВАЛІЙ

Її голос вам давно знайомий: адже впродовж багатьох років Наталя Бондарчук інформує слухачів першого каналу Національного радіо про найяскравіші події в культурному житті України. Голос — то ціла палітра. За тембром і звучанням — вдача, характер, доля. Радіожурналіст — це думка і голос події. Той, хто населяє свою душу подіями і повідомляє їх людям, поволі вивітрює свій голос, доточуючи його власними емоціями, радощами, стражданнями. Найсокровенніше, — те, що для себе, вимовляється по-думки або пошепки. Можливо, тому перше враження від віршів Наталки Бондарчук — що це вірші-замовляння. Їх думають, шепчуть, наспівують вуста авторки для самої себе, наповнюючи власну сутність щирістю, коли душа хоче зароситися добром і любов'ю.

ПРОХАННЯ ДО БОГА

Україні — бути вільній,
Жінці — вдосталь дітей мати,
А чоловіку — сопілку:
Виспівувать, награвати!

Тобі, чоловіче — сопілку,
Справляюся з нею славно,
А ще й — високу гречечку,
щоби в неї стрибав справно!

Ой, маю, маю сопілку,
Виспівую, на ній граю,
Хорошую маю жінку,
Дітей із дванадцять маю!

Дай, Боже, мені, за совість
Корову, а чи корівку,
Нехай її жінка доїть —
Дітей молоком напуває!

Пошли мені нивку чисту,
Без пиріїв і суріпок,
Хай жайвір дзвенить над нею,
Душу чиюсь зігріває!

Лише не давай горілку:
На неї змінюа дуду:
Тікай від мене, хмаринко,
За жінкою плакать буду!
3.– 4.06.1992 р.

* * *
Через натовп іти,
Вибачай, нема сил.
Якщо зможеш — впіймай
Білий колір конвалій,
Вибирай: ти і я —
Геть всі інші світи!

Серед моря квіток
Обирай же Наталю!

* * *
Я не хочу більше
ридати,
Рвати душу і серце
за тебе,
Оббивати пороги й
страждати,
На мотузці тримаючи
лева!

Справа в нас
і в тобі!
Не лякайся,
як побачиш
Мої хризантеми.
Цвіт улюблений —
Колір сонця.
Усе інше —
То колір неба.

* * *
Тікає зірка від мене,
Ховається в синє небо,
Усе, що зі мною, збулося, —
Залишу на темному боці!

Усе, що зі мною буде,
Весна зустріне салютом!
То ж де ця дилема взялася:
Чи плакати, а чи сміятись?!

* * *
Скоро осінь заросить
подвір'я
Приморозком
і довгим дощем,
І дерева позбудуться
зілля,

Що впаде нам під ноги
плащем:

Чорно-жовтим,
червоно-багряним —
Будем слухати вдвох
листопад,
Облікатимуть п'яти
каштани,
Обіцятимуть
щастя і лад.

В довгий вечір
дощів і туманів
Не шукайте мене серед
сліз:
Я чекатиму вірно
тюльпанів
й плащаниці весняної
млість!

Поки ж зимоньку нам
зустрічати:
При свічках, при надії,
в теплі,
Ще півроку й заб'ють,
як на свято,
Повноводні живі
струмені.

Скоро осінь
заросить подвір'я...
14—16.09.1998 р. —
квітень 2000 р.

* * *
А видався цей день
такий сумний:
Сьогодні я побралася
із небом.

Ти більше не чекатимеш
на мене,
Собі сказав:
“Я більше вже не твій!”.

Ніколи, любий, бо
не свій,
не мій!
Правий і мовчазний
в своєму горі,
Із осудом
ти вибухнув
без сліз:
“Кохана,
я для тебе
був лиш морем
Порад корисних і...
навмисних сліз!”

Блакитне небо
хай тобі простить,
І в погляді твоїм
не стане горя —
небесна голуби́нь
і чистота
Роз'яснять з часом
всі кольори моря
І звідки взяли́сь
туга і хула.

* * *
Мені треба кудись
поїхати,
У чужі, у незнані світи,

Де замість кам'яниць —
одні віхоли,
Що гуляють
туди і сюди!

Мені треба туди
добратися,
Де слова лиш
бурульки самі,
Де все біле,
і навіть асфальти
Неможливо зробити з
брехні!

Де приреченість лиць
у трамваях
Витісняє
порожнє таксі,
Де вітають і не
проводжають,
Де сміються,
хоч очі пусті.

Де розкотисте “ар” заглушає
Звуки мови моєї
журні...
Хіба справа лише
у трамваях,
Якщо хочеш все кинуть,
втекти?!

* * *
Не буде більше чекання,
Я остеронь стану нього.

Не буде більше зітхання,
Мене й не було ніколи.

Ніколи очам твоїм віри
Не сколихнути, ніколи.

Ніколи моїх дітей руки
Тебе не обнімуть з любов'ю.

* * *
Біля мене нічий літав
янгол:
Не впізнала його
на обличчя.
Безіменному —
довга дорога,
Відпочинь
біля мого крильця...

Заклади за голову
крила —
Я впізнаю
за стуком серця —
Тріпотіння душі
чужої,
Яка в тіло чиєсь
вселиться!
Але зараз гримить
у долоні
Безтілесно!
Веселиться!
А мені так приємно
тримати
На руках тебе.
Коло серця.
Літо 1998 р. — 10.01.2002 р.

* * *
Нікому чужа кров
не стане за рідну.
Й троянду яскраву
твій кінь переступить,
Твоя кров — чужа,
хоча ти — мій — я вірю,
Ріднею хіба що
сини наші стануть!
Без тебе мені
навіть Біг не народить,
Без мене сирітське
ти плаття одягнеш
І підеш в пустелю
молитись, в безодню...
Іди ж! Навіть там
тебе будуть кохати!
Ти підеш один,
полишивши всі вірші.
Ти — інші, ти там
неодмінно напишеш,
Найкращі, що в тебе були,
серед кращик!
А хтось із молодших аж
губи зашпилить,
І натякатиме на щось
прекрасне,
Що втратили ми,
чи знайдемо деінде,
А ми ж як два леви
змагались за щастя!
8.06.2000 — 11.01.2002 рр.

ВАРЕНИЧНА ВІД КРАВЧУКА, або НА ЩО ЗДАТНІ «ФІЛОЛУХИ»?

Якщо хлібина починається із зернини, а театр — з вішалки, то людина, безперечно, починається з материнської мови, що стає їй рідною на все життя. Словесний автопортрет мовця завжди найяскравіший з-поміж будь-яких інших його портретів. Бо ж слово — не горобець... Чого не скажеш, на превеликий жаль, про тих, хто “цвіринькає”, так і не навчившись (сиріч зневаживши свій родовий та громадянський обов'язок) співати по-солов'їному. Таким горе-мовцям (і конкретним, і анонімним) присвятили свої викривальні етюди письменник Петро Федотюк та журналіст Федір Шевчук.

Книжку П. Федотюка “Добродії та лихочвори” (К., “Задруга”, 2001) склали редакторські записники, які він вів з 1997 по 2001 роки, тобто в ній відбито злободенні реалії нашої мовної політики та повсякденної життєвої практики. У той час як у Шевчуковій книжці “Слово на долоні” (Вінниця, “Велес”, 2001) читач здебільшого знайде спогади-оповідки автора зі студентських літ і з журналістського буття. Як зазначено в анотації до видання, “ідеться тут не стільки про мову, скільки про людей, бо ж саме через слово ми пізнаємо суть людини”. Згадавши, приміром, ушлавлених боксерів Віталія та Володимира Кличків, відомого футболіста Шевченка, відмін-

ного стрибуна Бубку, Ф. Шевчук називає їх “патріотами... без мови”, оскільки скрізь дають інтерв'ю російською, зовсім не дбаючи не лише про власний авторитет, а й про престиж держави, під чийм прапором виходять на змагання. Або ж як “приперчив” автор колишнього однокурсника Вадима словом “філолух” за те, що той, уродженець Шевченкового краю, випускник філфаку університету, вчитель української мови та літератури в одній зі столичних шкіл вийшовши з класу на перерву дозволив собі звернутися до давнього знайомого чужинецькою мовою. Отож, як кажуть, видно пана по халлявах.

Книжка П. Федотюка, що стоїть на сторожі рідного слова, воюючи з його недругами, разом може прислужитися “лікнепом” для всіх бажаючих удосконалити свої знання з української мови, яка, незважаючи на згубний процес масового витіснення її з усіх ділянок життя російською та англійською, все-таки демонструє деякі ознаки одужання. Хоча, зболено зазначає у передмові автор, “слово писане вимирає, як мамонт, дедалі більше люди споживають електронне слово — може, через те воно втрачає свій запах і смак”. Що ж, розумію й поділяю острах Петра Кузьмовича щодо нинішнього стану мовної комп'ютеризації, проте сприймаю отого

“мамонта” швидше як гіперболу в літературному стилі автора. Бо віриться, що жодному техногенному монстрові не вбити живого писемного слова, доки пульсує гаряча кров у серці людини-мовця, доки не перевелися папір, конверт і ручка.

І П. Федотюк, і Ф. Шевчук глибоко переймаються тим, що “все питомо українське доруйнують долар і рубль — у тім числі й мову”, що в багатьох наших співвітчизників бракує не тільки поваги до рідного слова, а й елементарної мовної культури. Ось що буває, демонструє Ф. Шевчук, зокрема звернувши увагу на чудернацьку табличку в одному із сіл Бершадського району, коли де в кого в голові “бардак”. Як виявилось “БарДК” розшифровується як “Бар Дома культури”. Ще б одну літеру, і вийшов би справжній “бардак” з російським відтінком. Автор прореагував на цю недолугість реплікою в районній газеті. І одразу ж ту пришепенкувату вівіску зняли. Але назва до згаданого закладу причепилася. Тож і нинішні у селі незрідка можна почути: “Куди йдеш?” — “У бардак на пиво!”

Такого мовного “бардаку” ще немало в нашому українському інформаційному просторі, що потерпає, як наголошує П. Федотюк, не лише від пошесті калькування з російської, а й від засилля англіцизмів, германізмів,

латинізмів тощо. Ох, оте сумнозвісне мавпування, колінкування перед Заходом, намагання поставити воза попереду коня... Як притуплюють слух оті всі красивості “від Кардена”: “губернатори”, “мери”, “муніципалітети”, “департаменти”, “офіси”, “дилери”, “спікери”, як дратують тих, хто живе українським словом у незалежній Україні, зокрема й автора книжки “Добродії та лихочвори”, котрий послуговується сатиричними барвами: “Генде гох, здоровий глузде, ві єсть окруже-ни!”

П. Федотюк — не лише щирий вболівальник рідного коріння, а й подекуди розкривається як тонкий політик. Приміром, зачіпаючи поглядом мережу конвеєризованих ресторанів Мак-Дональдс, яка владно посіла місце хазайки у нашому домі, він пропонує свою альтернативу: “Варенична від Кравчука”. А чому б і ні? Варто лишень придивитися до лисніючого обличчя экс-президента й послухати його захоплену розповідь — в одному з телеінтерв'ю — про секрети приготування фірмових українських вареників. Тож, нагодувавши своїх земляків, Леонід Макарович міг би вийти й на світовий обшир, разом “прислужитись” розпросторенню позитивного образу України — куди краще, ніж на посаді президента”.

перебуваючи у стадії “дикого капіталізму”, ми марно сподіваємося на те, що капіталізм розв'яже всі наші проблеми, слушно наголошує письменник. Адже, подолавши одні бар'єри, опиняємося перед іншими. Вимирають (ось тут уже справді, як мамонти) романтика, поезія, ніжність. Усе йде на спродаж, усе виправдовує всевладний бізнес. Тому “не прогавимо межі, за якою — задвірки історії і людства”. Ця межа — як лезо, що січе по серцю. Будьмо ж пильними й не ка-лічмо живодайне дерево українського роду!

Обидві рецензовані книжки, де істинно героїнею (хоч і не в святковий день) постає рідна мова, спрямовані на очищення наших душ, на одвертий діалог як із самим собою, так і з прийдешнім, за яке всі ми в одвіті. А найперше мусять прислухатися до праведного голосу письменників ті “достойники”, від кого залежить, аби наша мова закрутилася на всіх теренах України й інші народи сприймали її не повторною квітучою гілкою.

Олена ЛОГВИНЕНКО

СПОГАД

ДУМИ МОЇ...

Ще й тепер, коли бачу залізничні платформи, вантажені будівельним лісом, відчуваю, як нють на моїх долонях криваві мозолі.

У далекому 1947 на Уралі ми заготовляли цей ліс, і довжелезні ешелони розвозили його в усі кінці Союзу. Після роботи падали на свої нари і тихо стогнали, моральний стан був іще гірший: гидка московська лайка, голод, бруд. А ми були молоді, 20–25 років, і перед нами простяглася безнадійна довга дорога, обсотана колючим дротом, яку ми допали під дулами автоматів і гарчанням лютих вовчурів. Тому, коли одного вечора у наш барак зайшов невисокого зросту, літній, сивий чоловік і спитав, чи не згодилися б ми співати в хорі, який табірне начальство доручило йому організувати, ми відразу погодилися. Як пізніше дізналися — він був диригентом-професіоналом високого класу, а тут працював асенізатором: у таборі не було каналізації, і маестро щоденно чистив вигрібні ями, зливаючи все у величезну дерев'яну діжку, і вивозив на охляпії конячці за межі зони. Незважаючи на перевтому від виснажливої праці, на першій репетиції нас зібралось 25 дівчат, майже всі із західних областей України. Моя сусідка по нарах, Ліда з Дрогобича, яка не мала ні музичного слуху, ані голосу, просила: "Дарую, я буду стояти коло тебе — знаєш, я дуже люблю співати, вдома завжди співала голосно і довго, а ти — коли тятину не туди, будеш мене спіати. "Сіпати" доводилося часто, та Ліда не здавалася і таки співала в нашому хорі.

Степан Петрович — так, здається, звався наш маестро, сказав, що ми будемо співати "на празднікі", тому треба вивчити кілька патріотичних совітських пісень, та в основному наш репертуар складатиметься з обробок народних пісень Леонівича і Стеценка. Були щасливі, адже дівчі на тиждень на дві години забували, де ми, і нас на крилах своїх несли в далеку Батьківщину рідна ніся.

Нарешті прийшов "празднік" — не пам'ятаю, чи були це "майські", чи "октябрські". Ми з успіхом виступили в табірному клубі-їдальні і начальство відправило нас під конвоем у районний клуб — співати перед вільнонайнятими жителями містечка. Багато з них відбули своє ув'язнення ще в тридцять років і залишилися тут працювати: між ними були українці, росіяни, німці. Останніх вивозили на Урал цілими селами ще на початку війни.

Невелика зала клубу — переповнена, нас завели зі службового входу просто на сцену, і тут ми всі остовпили: на заднику сцени, на всю її висоту і ширину, був намальований олійними фарбами портрет Шевченка. Хто і коли намальовав його ту, на далекому, холодному Уралі?! Маестро, як і ми, кілька хвилин не міг вимовити й слова.

Потім ми співали: виконували програму, якої не мали права змінювати, та по закінченні, коли зала вітала нас гучними оплесками і просила ще заспівати, ми тихо почали: "Думи мої, думи мої..." Ми співали, і слізи котилися по наших обличчях — зала замерла. Начальство, що сиділо в першому ряду, нарешті зрозуміло, що трапилося, і нас спішно почали виводити зі сцени. Успід нам суворо дивився Тарас, його погляд ніби промовляв: чого розревілися, ану, підніміть голови, борітеся — поборете, вам Бог помагає!

Ми поверталися до табору, не чуючи грубих окриків конвою, гарчання псів — знали: ми виживемо і повернемося-таки на свою Вкраїну.

Після того концерту наш хор розігнали, а маестро кудись перевезли.

Ось і вся історія.

Одарка МАЙДАНСЬКА-ІЛЮК

Віктор Леонтович (1902—1959)

Віктор Леонтович належить до старого козацького роду (прапрадід — бунчуковий товариш українського війська за часів Гетьманщини). "Рід Леонтовичів був з православних

Відзначається столітня річниця від дня народження Віктора Володимировича Леонтовича, автора фундаментального дослідження "Історія лібералізму в Росії". Ця книга, написана німецькою мовою, з'явилася друком у 1957 році, коли В. Леонтович обіймав посаду професора історії Східної Європи в університеті імені Й. В. Гете у Франкфурті-на-Майні. У 1974 році побачило світ друге її видання. Згодом книга вийшла російською (Париж, 1980) та французькою (1986) мовами за редакції О. І. Солженіцина. У 1995 році О. І. Солженіцин перевидав російський переклад із власною передмовою у заснованій ним серії "Исследования новейшей русской истории" (Т. 1). Той факт, що це класичне дослідження В. Леонтовича нині внесено до списку рекомендованої літератури для студентів-істориків, свідчить про міжнародне визнання автора, що передчасно помер у 1959 році в Лондоні після тривалої боротьби із захворюванням на рак.

Віктор Леонтович походив із багатії дворянської родини, що мала свій родовий маєток у Полтавській губернії. Народившись у квітні 1902 року в Санкт-Петербурзі, дитинство та юність провів у Києві, де навчався в гімназії. Університетський курс В. Леонтович розпочав на Російському юридичному факультеті в Празі, де особливий інтерес виявив до

СЯГНИСТИЙ ПАГІН

шляхтичів українського походження і після поділення України залишався деякий час на Правобережжі. Трохи згодом дехто з Леонтовичів переїхали на лівий берег, на Гетьманщину, і тут посідали більші й менші старшинські уряди, дехто навіть і генеральні. "Але через те, що вони здебільшого не мирили з московськими представниками в Україні, а один з них був своєю Мазелою, сливе, ніхто з їх тоді дуже не забагатів". Так писав про свій рід Володимир Леонтович, батько Віктора, в своїй оповіді "З життя моєї баби". Їхня гілка Леонтовичів вкоренилася на Лубенщині, і стали вони полтавськими.

А був Володимир Леонтович (1866—1933) видатним українським письменником, культурно-громадським діячем, просвітянином, меце-

історії права, зокрема канонічного. Одержавши у 1929 році ступінь бакалавра, а в 1932 р. — під керівництвом Петра Струве — магістра юриспруденції, викладає спочатку (з 1934 року) російську мову в Інституті економіки в Берліні, а незабаром йому було запропоновано посаду зі спеціалізації "радянське право" в Інституті міжнародного права Берлінського університету. З 1937 року В. Леонтович працює асистентом міжнародного цивільного права в Інституті імені кайзера Вільгельма. У 1939 році до цього додається ще й викладання історії російського та радянського конституційного права.

Крім цієї багатогранної праці, він виступав також із курсами лекцій у Римі: в Інституті філософії права та в Інституті уніфікації приватного права (1941—1942). Тоді ж підготував серію публікацій філософії права та конституційного права для відомих наукових журналів.

Після війни В. Леонтович усе частіше звертається до історії. У 1945—1946 р. читає лекції з історії Візантії в університетах Мюнхена та Франкфурта-на-Майні, у 1947 році, захистивши на філософському факультеті Франкфуртського університету своє дослідження "Правовий переворот Івана Грозного та ідеологія російського самодержавства", опубліковане в Штудгарті у 1949 р., одержує посаду викладача історії Східної Європи.

натом, який разом з Є. Чикаленком та В. Симиренком став засновником першої всеукраїнської газети "Громадська думка", що вже наступного 1906 року прибрала назву "Рада". Володимир Леонтович підтримував й інші українські видання, дбав про бібліотеки Полтавщини, опікувався підручниками для сільських шкіл. Він був членом Центральної Ради, Міністром земельних справ за гетьмана П. Скоропадського, з його іменем пов'язаний один з найдемократичніших у світі законів про землю.

Володимир Леонтович — автор повістей, збірок оповідань, публіцистичних і літературно-критичних статей та історико-літературних мемуарів. Його ім'я за радянської влади було піддане забуттю, але вже з 1993 р. повертається в Україну.

1919 р. на шляху до вигнання під час вимушеного перебування в Катеринодарі Віктор, учень 8 класу, маючи 17 років, підпав під наказ Денікіна про мобілізацію. "А коли вже доля вимагала і йому йти на війну, — писав у повісті "Спомини утікача" (1922 р.) Володимир Леонтович, — мусів би йти в українському війську. Сама думка про те, що він може загинути, та ще за чуже нам діло денікінської армії, здавалася мені неспівісною".

Куди тільки не потикався Володимир Миколайович, в які двері не стукав у надії чи зустріти, чи взяти щось про сина! Та все було марно. "На превелике горе, я вже майже втратив надію на цей раз знайти Віто", — писав в одному з листів до дружини і дочки В. Леонтович. І тільки 1922 року батьки розшукали сина через Червоний Хрест — у Варшаві. Так він опинився на чужині, де й минуло все його подальше життя...

Олена ЛЕОНОВИЧ

У 1954 р. стає екстраординарним професором, ще через три роки публікує свій магnum opus "Історія лібералізму в Росії".

Ця праця різнобічно характеризує Віктора Леонтовича. У ній відчувається те поле напруги, в якому працювала думка дослідника. З одного боку, йому було важливо визначити місце тих чи інших юридичних інституцій в історичному процесі, а з іншого, "sine ira et studio" дати оцінку історичної ролі особи. Саме тому Леонтович однаковою мірою використовував різні джерела. Вивчення "сухих архівних матеріалів" давало йому так само багато, як і занурення в мемуарну літературу". У своїх викладах Леонтович поєднує проникливий аналіз зі здатністю відчувати зсередини конкретну історичну ситуацію. Він завжди пропонує оригінальне бачення і ставить нові питання. Його міркування зрозумілі, стримані, їм не бракує великодушності та мудрості. Ці якості Віктора Леонтовича, поряд з науковими досягненнями, були прикладом для всіх, кому поталанило зустрітись з ним на життєвому шляху.

Пармен ЛЕОНОВИЧ,

син ученого, Великобританія

ЖИТТЯ НА МЕЖІ БОЖЕВІЛЛЯ

Міський сад — улюблене місце відпочинку жителів Маріуполя. Десь наприкінці 1940 року відвідувачі саду могли бачити тут нічного сторожа, схожого на жebraка похилого віку. Нікому тоді й на думку не спало, що то був Микола Михайлович Стасюк — член з квітня 1917 року не тільки першого складу Центральної, але й Малої Ради, а з червня також і член генерального Секретаріату (уряду), де він, відомий кооператор і літератор, видав продовольчими справами. У тому ж році Стасюк був обраний спочатку головою, а потім заступником голови ЦК Української спілки, яка мала здійснити в Україні аграрну реформу...

Ну а далі був тернистий шлях учасника визвольних змагань 1917–1920 років: відступ на Захід, повернення на початку 20-х років на батьківщину, плідна робота в системі кооперації, арешт у 1930 році, слідство і суд, відбуття десятилітнього строку у таборах Карелії, і так звана "воля" у 1940 році з заборобою жити у великих містах України. Стасюк обрав місто на березі Азовського моря. Тут йому, неблагоннадійному, могли дозволити працювати лише нічним сторожем...

8 жовтня 1941 року Маріуполь був окупований німецькими військами. Під час реєстрації, коли виявилася досить неординарна біографія Стасюка, йому було запропоновано посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

16 серпня 1942 року "Маріупольська газета" вмістила таке оголошен-

ня: "У п'ятницю, 21 серпня о 17 год. 30 хв., у приміщенні "Просвіти", вул. 1 Травня, 66, відбудуться об'єднані збори мовно-літературної та історико-етнографічної секції. Письменник Микола Стасюк прочитає уривки з мемуарів "На межі божевілля", після чого буде обговорення твору. Окремі глави мемуарів друкуються в нашій газеті, починаючи з № 105".

На жаль, мемуари Стасюка під промовистою назвою "На межі божевілля" так і не побачили світ. Причини цього стануть зрозумілими читачеві трохи пізніше. У нашому розпорядженні є лише п'ятнадцять уривків, які були оприлюднені "Маріупольською газетою" з серпня по жовтень 1942 року. Але навіть вони дають право твердити: "На межі божевілля" Стасюка — це своєрідний предтеча "Архіпелагу ГУЛАГ" Солженіцина. Розповідь Стасюка про повення у застінках ЧК і НКВС, у таборах "архіпелагу" своєю конкретністю і художністю мало чим поступається витвору Солженіцина.

* * *

Перше знайомство Стасюка з більшовицьким "правосуддям" відбулося ще у 1919 році. Про це йде мова у першій частині мемуарів. Прочитуємо лише одну їх сторінку, вона досить яскраво ілюструє ставлення посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

розпочати проти них жорстоку революційну боротьбу, для чого організувати надзвичайну комісію по боротьбі з красою". Комісію було організовано, на чолі неї поставлено "твердокам'яного" більшовика, і боротьба закипіла. Було видано наказ: "Негайно здати з метою знищення всі твори мистецтва. За нездачу — розстріл".

Далеко не всі скорилися. Багато було людей, що ховали речі. Ховали картини, ховали статуєти, ховали художні свічки, ховали медальйони і т.ін. Невпинно удень і вночі провадилися труси, знайдені утвори мистецтв нищилися, а переховувачів розстрілювали. Нарешті боротьба увінчалася успіхом. У місті не залишилося жодного витвору мистецтва і роботу надзвичайної комісії по боротьбі з красою можна було вважати закінченою. Було написано відповідну доповідь і принесено до кабінету голови. Був вечір, наступила місячна ніч. Втомлений попередньою роботою і безсонням, голова пихкав люлькою і не одразу зібрався читати доповідь. Нарешті взявся за неї. Дочитав. З почуттям гордості підвівся і підійшов до вікна. У кімнаті було задушно. Прочинив вікно, дихнув свіжим повітрям, глянув, а перед вікном... Київ, Лавра і сам красень Дніпро. Хилилися тополі, шелестіли осокори. Голова задивився, замовк і стиха сказав: — ЯКА КРАСА!

І відразу опам'ятався. Він, голова надзвичайної комісії по боротьбі з красою, підпав контрреволюційному впливові капіталістичного ладу. Замислився, потім твердими кроками підійшов до столу, витяг бланк постанови і написав: "Колишнього голову надзвичайної комісії по боротьбі з красою за контрреволюційний дух піддати заходу найвищої соціальної оборони — РОЗСТРІЛУ". Підписав, приклав печатку, подзвонив і передав постанову для виконання". ("Ма-

ріупольська газета", № 125, 29 вересня 1942 року).

* * *

У грудні 1942 року ім'я Стасюка зникає зі сторінок "Маріупольської газети". Її 156-е число від 12 грудня підписав уже новий відповідальний редактор. Зникло не лише ім'я, але зник і сам Стасюк, припиняється публікація його мемуарів. Куди? Чому?

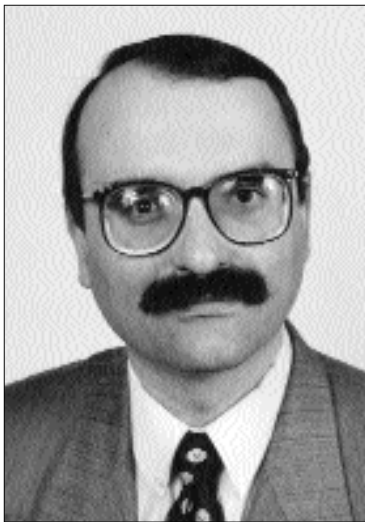
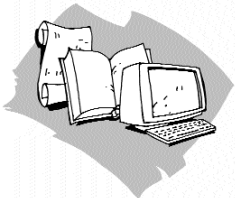
Є кілька версій відповідей на ці запитання. Найбільш вірогідна така: і "Маріупольська газета", і міська "Просвіта" були "дахом" для глибоко законспірованого руху опору, що його організувала похідна група ОУН, керована Євгеном Стаховим. Центр цієї організації, що охоплював усю територію Донеччини, перебував у Горлівці. 1991 року Стахів, що зараз мешкає у США, приїжджав у Горлівку. Журналістам місцевих газет він дав кілька великих інтерв'ю, в яких неодноразово наголошував, що в Маріупольському оунівському підпіллі налічувало близько 300 осіб.

"Маріупольська група", — пригадує Стахів, — була найсильніша. Тут (важко було у це повірити) уцілів після більшовицького терору колишній член Центральної ради, навіть міністр її Микола Стасюк..."

Як розповідають старожили, в окупованому Маріуполі час від часу розповсюджувалися листівки, які закінчувались закликом: "Вступайте в наші загони для боротьби з німцями! Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну!"

Микола Стасюк належав до керівної групи самостійницького підпілля. Але у грудні 1942 року було проведено масові арешти оунівців, усі вони безслідно зникли у катівнях гестапо. Там зник і весь архів Стасюка. Все, що залишилося від нього, — це з десяток публікацій на шпальтах "Маріупольської газети", а також деякі розділи мемуарів "На межі божевілля".

Павло МАЗУР, краєзнавець м. Маріуполь Донецької області

Максим Стріха,
доктор фізико-математичних наук,
письменник, член УРП "Собор"
Вельмишановний Петре Петровичу!

Під час правописної дискусії, що точиться впродовж останніх років на сторінках нашої періодики, Ви виявили себе непримиренним супротивником пропонованих граматичних змін. Зізнаюся: усвідомлюючи необхідність вдосконалення чинного правопису, я так само не належу до беззастережних прихильників "Проекту найновішої редакції правопису української мови", навколо якого потрошено вже стільки списів. Не належу з однієї причини: я справді не вважаю широку правописну реформу нагальною з огляду на теперешній суспільний статус української мови. Тому й пишу свої тексти, не переходячи на "скрипниківку", й не дуже люблю, коли за мене їх правлять редактори окремих видань, які вже прийняли новий правопис де-факто.

Але наше з Вами неприйняття реформи (Ваше — категоричне, моє — з огляду на сьогодишню ситуацію) зовсім не означає, що проблеми не існує, що її не варто обговорювати. І Ваш допис із зумисно-провокаційною назвою "Наразі над теренами нашої землі з летовища піднявся гелікоптер" ("Голос України", 22 травня 2002 року) спонукав долучитися до дискусії й мене.

Ви пишете, що протягом одного з весняних місяців Ви були прикуті до лікарняного ліжка — і тому змушені були слухати радіо. А відтак Ви були обурені тим, наскільки мова окремих каналів не відповідає "ні усталеним нормам літературного стилю, ні діючому нині правопису".

Тому спершу — про "усталені норми".

Мабуть, варто ще раз нагадати — першу повномасштабну кодифікацію української мови було здійснено лише в двадцять років. До того в колоніальних умовах Росії та Австрії діяли різні правописні системи, аж до закріпленої Емським указом сумнозвісної "ярижки" (українські слова просто транслітерувалися російськими літерами). І лишень наприкінці двадцятих нарком освіти

МОВА ПРО МОВУ Й НЕ ТІЛЬКИ

Лист до академіка Петра Толочка

УСРР Микола Скрипник затвердив офіційний український правопис, який став наслідком тривалої праці наших мовознавців — і з "великої" України, і з Галичини. Підкреслю: ніколи, ані до, ані після, українські правописні норми не затверджувалися настільки демократично й науковому, як це відбулося в Харкові за часів "розстріляного відродження"...

Але, за іронією долі, цей правопис, орієнтований на реальну мовну ситуацію всього тодішнього українства і затверджений "старим більшовиком" Скрипником, багато хто, й у тому числі Ви, Петре Петровичу, називає "діаспорним". Річ у тім, що ним справді послідовно користувалася лише українська діаспора, — потому як протягом тридцятих років українська мовознавча наука знала декількох кривавих погромів, а правописні норми було штучно наближено до норм "братньої великої російської мови".

Про атмосферу тих років дає уявлення монографія визначного українського філолога Юрія Шевельова "Українська мова у першій половині XX століття. Стан і статус". У ній безсторонньою мовою фактів і поси-лань оповідається не лише про те, як розстрілювали цілі колективи мовознавців, але й директивно забороняли в українській мові все, що свідчило про її самобутність. Було проскрибовано злополучну літеру "ї", кличний відмінок, давно минулий час, — лишень з тієї причини, що в

Рідна мова, погодьмося, належить до тих найсуттєвіших елементів, через які людина починає усвідомлювати себе Людиною. Тому забезпечимо цій мові гідний суспільний статус.

російській мові своїх відповідників вони не мали. У 1937 році в статті газети "Правда" таврувалося як "націоналістичне" навіть українське слово "подвір'я", — бо ж є "правильне" слово "двір", яке відповідає російському "двор".

Я не застав тих страшних 1930-х, — і слава Богу! Але коли я розпочинав свою письменницьку дорогу на початку вісімдесятих, редактори ще мали списки "небажаних" "націоналістичних" слів (особливо "небезпечних" чомусь вважалося слівце "позаяк"). А в пам'яті старших жили ще надто свіжі спогади про цькування двох найвидатніших українських перекладачів — Лукаша та Кочура — за їхню "націоналістичну" (насправді — просто неймовірно багату й вишукану) мову, що була різкою відмінною від убогого канцеляриту передовиць газети "Радянська Україна".

Тож слід вважати цілком природним, коли багато хто намагається відродити сьогодні те, що було ґвалтовно перерване репресіями й адміністративною сваволею. І не слід ображатися на редакторів, які самостійно заводять у своїх виданнях норми "скрипниківки". І дуже добре, що в нас ніхто не намагається карати прихильників "скрипниківки" адміністративно (як це пробував був робити режим Лукашенка в Білорусі щодо тих, хто намагався вживати їхню історичну "тарашкевицю" всупереч радянській "наркомівці").

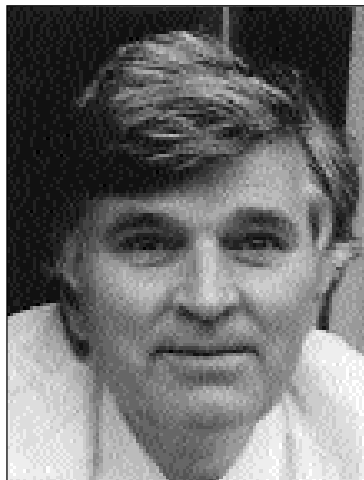
Водночас, чи було б виходом повернутися сьогодні до норм "скрипниківки" (бодай у дещо модифікованому вигляді) на загальнодержавному рівні? Перекоаний, що ні. З однієї простої причини, — мовна ситуація протягом останніх сімдесяти років справді радикально змінилася. Навіть освічені інтелегентні українськомовні українці розмовляють сьогодні вже не так, як розмовляли їхні діди й прадіди. І цього не можна не враховувати.

Хоча, знов-таки, на відміну од Вас, Петре Петровичу, не бачу біди в тому, що нас *"поступово привчають до закінчення "и" у родовому відмінку однини іменників третьої відміни замість традиційно вживаного "і": "любови", "радости", "віс-ти"*. Річ у тім, що оте зліквідване за сталінщини "и" адекватно відбивало народну вимову Наддніпрянщини. Ще й сьогодні в якихось Пекарях під Каневом почуєш від старої людини: *"ох, не було мені радосту"*. І якщо це історичне закінчення знову "приживеться" у живому мовленні, то чому б не відновити його права й офіційно?

Не бачу біди й у спробах унормувати, нарешті, написання багатьох слів іншомовного походження. Адже справді трохи нелогічно, коли ми пишемо "орфографія", але "ортогональний", хоч обидва слова походять від одного й того ж грецького первня. Тому й "катедра" з "Теодосієм" не надто дратують мій слух, — це, знов-таки, спирається на українську народну вимову. Адже кажуть у нас "Марта", а не "Марфа", як у Росії. Та й Теофан Прокопович зробився "Феофаном" уже після еміграції до Петербурга...

Тож погодьмося, Петре Петровичу, — наш правопис вартий нормальної й спокійної дискусії, яка повинна мати не ідеологічне чи смакове, а суто наукове підґрунтя. Єдине, на чому я наполягав би, — з остаточною редакцією правопису, попри все, поспішати не варто. На певному перехідному етапі доцільно було б допустити багатоваріантність написання окремих слів (щоб нікого не карали за помилки). А там життя покаже, чи справді перейде в широкую мовну практику оте "любови" чи "Атена" (замість встановлених декретами 30-х "любови" й "Афіна")...

Втім, змусили мене сісти до комп'ютера не так Ваші, Петре Петровичу, думки щодо української орфографії (чи "ортографії" — як кому до вподоби), скільки Ваші ж таки міркування з приводу української лексики. Вас обурює вживання дикторами радіо "Свобода" (єдиного радіо, де сьогодні дозволяють вільно говорити таким "опозиціонерам", як ми із Вами!), слівцями, *"яких не вживали раніше"*, як-от "амбасада", "кшталт", "слухавка", "візія", "етер", "відсоток", "спільнота", замість *"одвічно нашого"* "посольство", "зразок", "телефонна трубка", "бачення", "ефір", "процент", "спільність"... Завершуєте цю філіппіку Ви гнівним вигуком: *"Де, скажіть, будь ласка, у якого класика української літератури вони все це вчитали?"*

Академік Петро Толочко,
народний депутат

З класиками, Петре Петровичу, з'ясувати все надзвичайно просто. Для цього досить взяти одинадцятитомний академічний (досі нормативний!) Словник української мови, виданий у сімдесяті роки (тоді до "націоналізму" ставилися пильно!) за редакцією академіка І. Білодіда (аж ніяк не дисидента), та й подивитися, з якими прикладами наводяться в ньому "раніше не вживані" слова. Отже — "амбасада". Приклад — з І. Франка. "Кшталт". Приклад — з "Енеїди" І. Котляревського. Та ще й який "запашний": *"Завзятого троянці кшталту і носа хоч кому утнуть"*. Погодьтеся, Петре Петровичу, не звучить тут Ваш "зразок".

"Слухавка". Приклад — знову з Франка (і, мабуть, то найперше взагалі згадування телефона в українській літературі). І другий, сучасний приклад — із П. Загребельного, теж непоганого стиліста й знавця рідної мови. "Візі" пощастило менше, — тут приклади з І. Кулика та І. Вільде, літераторів знаних, але такі "другого плану". Зате "етер" підкріплений цитатами з поезій М. Зерова і П. Тичини ("пливе етер, струмує вітер, дже-

рела б'ють нових поєм"). "Відсоток", виявляється, вживали і Франко, і Леся Українка. "Спільнота" підкріплена ще одним прикладом з П. Загребельного...

Тож, шановний Петре Петровичу, коли я, вважаючи затаврованими Вами слова цілком гідними широкого щоденного вживання, й помиляюся, то мене тішить бодай те, що зі мною разом помилялися ще з десятих "класиків" — від І. Котляревського до П. Загребельного...

На завершення Ви пишете: "Слухавеш радіопередачі (аналогічна картина на телебаченні і в періодичній пресі) — і складається враження, що в нас нікому й діла немає до чистоти української мови". Абсолютно згідний із Вашою оцінкою. Тільки мене насамперед страшенно дратує не так надмір "ґалицизмів" (їх мало де й почуєш), як неймовірний українсько-російський суржик більшості мовців, починаючи з найвищих посадовців держави. Чи відверте "дражніння хакла" в розважальних передачах (чого варті бодай Сердючка чи "кролики"!)). Не додає мені оптимізму й безбарвний "канцелярит" тих, хто так-сяк вивчив мову "для готиться", але не думає нею і не спілкується нею органічно.

Але Бог із ним, канцеляритом. І він здається справжньою музикою проти навали російськомовної "попси" чи неповторно "кієвсько-руського говорка" дикторів переважної більшості FM-каналів, де "калиновосолов'їна" й не ночувала. Як не почувала вона й на шпальтах більшості тиражних наших газет.

І винні в тому, Петре Петровичу, зовсім не "спроби реформування мови", як пише Ви. Винна держава, яка досі здійснює проект "государства Украина", яке має власну символіку й міліцію, але культурно цілком залишається частиною "великої радянської спільноти" (чи "спільності" — якщо Вам більше подобається так). Але ця "радянська", а перед тим російська спільнота, попри гіпертрофоване месіанство, ніколи не була втіленням ідеалів демократії й справедливості. І, зрештою, ніколи не забезпечувала пристойного рівня життя своїм підданцям.

Ми ж із Вами, Петре Петровичу, прагнемо саме цього — демократії, високих стандартів життя, поваги до людської гідності. А рідна мова, погодьмося, належить до тих найсуттєвіших елементів, через які людина починає усвідомлювати себе Людиною. Тому забезпечимо цій мові гідний суспільний статус. І не біймося реформ — кожна жива мова неодноразово проходила періоди реформувань. Важливо лишень, щоб мова була живою, а не розрохованою тільки для написання статей у парламентській газеті (дубльованій, до того ж, російською).

● З повагою, **Максим СТІХА**

Якось прослухав по радіо виступ міністра освіти Василя Кременя на тему: "Національна ідеологія для України". Національна ідея, патріотизм, націоналізм, — усе це знає пан міністр, але ті знання, мабуть, у нього заховані десь далеко, на дні.

Не мені, простому смертному, вчити академіків, а тим паче міністрів. Але, як кажуть, істина понад усе. Чому наша, уже ніби незалежна, держава протягом десятилітнього існування не взяла на озброєння національну ідею пан міністр, вочевидь, знає також, але промовчав. А тут усе ясно всім, як Божий день: у нашій державі відсутні державники від самої гори до низу. Бо ті старі колоніальні кадри, що звикли до лакейських "чого ізволіте", державниками бути не можуть. Тому вони і не могли взяти на озброєння національну ідею. А без національної ідеї не може бути жодного поступу для нації. Зате маємо дикий, тіньовий, олігархічний розвиток грабіж-

ницького капіталізму. Олігархічному оточенню найвищих посадовців уже мало керувати своїми тіньовими бізнесовими структурами. Вони хочуть керувати державою, пресою, телебаченням і радіо.

Якщо розібратися, то однопартійців пана

стільки цікавила національна ідея, як нагода розхвалити свою "рідну" партію СДПУ(о). Шановний міністр зайнявся пропагандою ідей соціал-демократії. І тут виявилось, що з географією і правдою у цієї партії не все гаразд. Бо в державах, де при владі соціал-де-

НЕ ВІРЮ!

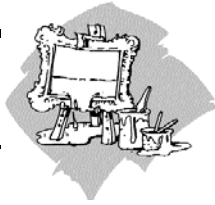
Кременя уже давно не цікавить національна ідея, бо вони стали прихильниками побудови держави не за національними ознаками, а на основі громадянського суспільства. А раз так, то зникає питання державної мови, культури, релігії, традицій і хочеться узаконити російську мову офіційною. Як видно із виступу пана Кременя у цій передачі, його не

мократи, партійність має професійний характер, а наші есдеки — це здебільшого великі бізнесмени, олігархи із сумнівно нажитим капіталом. Там — патріоти своїх держав, які скрупульозно відстоюють національні інтереси, діють відкрито, не закликають запроваджувати чужі мови чи "приватизувати" заводи і фабрики, як це дозволили наші ес-

ДОЗВОЛЬТЕ ЗАПЕРЕЧИТИ

деки, продати Росії кращі заводи і фабрики. Досить нам і голодоморів, влаштованих українцям "союзниками" Ленінін і Сталінін, котрі забрали у нас 7—8 млн. чоловік. Досить нам і другої світової війни, де загинуло або пропало безвісти теж десь близько 10 млн. українців — про яких нам і сьогодні ніхто не може точно сказати, де вони загинули. Так що, шановні есдеки, запам'ятайте хоч насамкінець, що союзний шлях веде до руїни. Будь-яке реформування повинно спиратися, насамперед, на патріотизм і націоналізм.

Павло ЗБРОЖКО,
смет Саврань Одеської обл.

— Кожен твір — це плід глибоких роздумів, безперервних шу-кань, — зізнається Петро Басанець. — Радію, що дожив до тако-го часу, коли любити свою рідну землю, свій народ, його мову стало невід'ємним правом для вільної людини. Але як довго і важко ми йшли до цієї днини! Скільки облуди і невігластва довелося здолати, щоб не допустити остаточного за-непаду української мови. Та й у Спілці художників України завжди вистачало таких, які зневажали рідну мову, хоч деякі й мали, і ма-ють звання народного художника України. Вдумайтесь тільки: народ-ний художник — і не знає мови на-роду, який дав йому це високе звання! Так не повинно бути в циві-лізованому суспільстві. Будь-якій освіченій людині відомо, що мова є основою духовного життя нації, як кожен із нас розмовляє, так він і мислить.

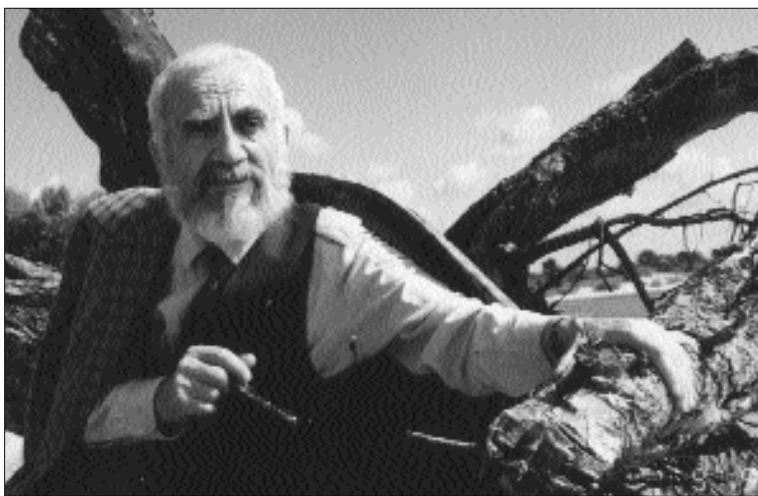
— **Понад 50 років минуло відтоді, як у царину образо-творчого мистецтва України увійшов живописець і рису-вальник Петро Басанець. Увійшов упевнено, із чітко окресленими мистецькими по-глядами, збагачений життє-вим досвідом. Але ж були й проблеми?..**

— Ще зі шкільної парти захо-пився я малярством, уже тоді від-чув у собі покликання стати ху-дожником. Сьогодні в мене по-важний вік, — 77-й рік пішов. Мою юність обпалила війна, то й пер-шим твором про ті грізні дні був портрет мого тезки Петра Тowa-ровського. Зазнайомився з ним у Бурімці, рідному селі, коли воно було звільнене від фашистських окупантів.

— **Знаю, що ваше село, як і моє рідне місто Ічня, були звільнені в один день — 15 ве-ресня 1943 року. Тоді вам, пане Петре, виповнилося...**

— Ішов уже вісімнадцятий. Той вересневий день був тихий і теп-лий. Люди збиралися групами або й поодиноці виходили за село, аби зустріти визволителів. Пішли і ми з матір'ю, але нікого зустріти не вда-лося. Вже повернувшись додому, побачили, що в кінці нашого городу стоять машини, гармати, а біля них метушаться солдати. Один із них, помітивши нас, пішов назустріч. Привітавшись, запитав: "Як же ви тут?" Мати розповіла, як було важ-ко під час окупації. Що з нашої ха-ти батько і два мої старші брати пішли на фронт.

Через годину — сиділи за дов-гим дідівським столом і пригоща-лися гарячою картоплею у "мун-дирах", розповідали всякі історії. Знайомилися ближче. Того, хто зустрів нас першим, звали Пет-

ГЕРОЇ ПЕТРА

Україна духовна. Вона в професора Київської Національної академії образотворчого мис-тецтва і архітектури, народного художника України Петра Басанця трагічна і героїчна, ліри-ко-романтична і критично-аналітична, сонцесійна і зажурлива. Недарма ж ця справді епічна картина "Україна духовна" стала окрасою зали Маріїнського палацу, що в Києві. На полотні — ціле сузір'я видатних українців: Святий Володимир, Ярослав Мудрий, княгиня Ольга, Гри-горій Сковорода, Микола Гоголь, Іван Котляревський, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Укра-їнка, Микола Лисенко, Михайло Грушевський...

Які ж таємниці знає митець, як вдається йому примусити вітер — дзвеніти, квіти — ди-хати, людину — жити? З таким запитанням звертаюся до мого видатного земляка, уро-дженця села Бурімка Ічнянського району на Чернігівщині.

ром. Після сніданку всі пішли до клуні читати поему Олександра Твардовського "Василь Тьоркін". Сміялися з дотепного, хороброго воїна-визволителя, вели цікаву мову про життя-буття. А потім ми з Петею залишилися вдвох. Захо-дився його малювати. Петро час від часу підходив до мене, клав руку на плече і з цікавістю дивив-ся, як воно виходить. Казав, що захоплюється віршуванням і піс-ля закінчення війни збирається вступати до університету на фа-культет журналістики.

— **Звичайно, пане Петре, він тоді й гадки не мав, що той портрет, який намалюва-ли в Бурімці, буде раритетом.**

— Доля художника не завжди передбачувана. Починаючи свій творчий шлях, він ніколи не знає, яким той шлях буде. Але кожен живе і працює зі світлою вірою в те, що його праця, його натхнен-ня, його твори потрібні людям. Ця віра підтримує в тяжкі хвилини. Оцінки мистецтвознавців, преси, окремих глядачів не завжди збіга-ються з його власними, іноді ви-кликають заперечення... І тут по-трібна мужність, щоб не зрадити своїй пісні.

Справді, той портрет, який я на-

малював у рідному селі, став ре-ліквією. Зробив я тоді з мого тезки декілька начерків, потім почав фо-тографувати. Спустився в льох проявляти плівку, а на другий день зробив декілька фотокарток. Зго-дом надіслав їх Петру. На жаль, відповіді від нього я тоді не одержав. А буквально через кілька днів і я пішов на фронт. Довелося сьорбнути і мені солдатської юшки, бачити смерть бойових побратимів. Хоча, правда, і там, на війні, не полишав улюблену справу. У 1947 році демобілізувався і всту-пив до Одеського художнього учи-лища, одразу по його закінченні — до Київського художнього інститу-ту. Відверто скажу, важке було те навчання на куцу студентську сти-пендію. Але я не втрачав, як ка-жуть, здорового оптимізму.

— **Підробляли малярс-твом. Чи не так? Було ж та-ке?**

— Аякеж. Та я продовжу роз-мову на тему "війна і мир". Прига-дую, що якось у райвійськоматі Києва довелося мені проходити комісію. А там дивлюся на стіні — портрет на плакаті "Герої Радян-ського Союзу". Підходжу ближче і бачу знайоме обличчя. "Так це ж Петро Товаровський!" — майже

вигукнув, аж на мене з докором зиркнув чолов'яга у військовій формі. Правда, коли я фотогра-фував Петра, у нього не було на грудях зірки Героя. Я зрозумів, що вона домальована. Тоді я пішов до військкома, аби взнати адресу Петра. Він тільки розвів руками і порадив поїхати в село Нові Пет-рівці, звідки здійснювалося керів-ництво Київською наступальною операцією.

У Нових Петрівцях, я побачив збільшену фотокарточку. Ту, яку зробив на другий день після звіль-нення рідного села від окупантів. Тут же розповідалося про бойові дії Петра Товаровського. Я дізнав-ся про те, що він брав участь в обороні Ленінграда, в Сталінград-ській битві. Підбив чотири ворожі

танки. Три з них — на Курській дузі в липні 1943-го. Тоді, при нашій зустрічі, Петро й словом не обмо-вився про свої героїчні діла. Читаю далі: "При форсуванні Дніпра і в боях за Київ підбив дев'ять танків і десять автомашин, за що одержав високе звання Героя Радянського Союзу посмертно".

Не маючи адреси, не знаючи більше нічого, я поїхав додому, в Київ, і одразу ж почав малювати великий портрет Петра. Його я представив на ветеранську ху-дожню виставку, яка була присвя-чена Дню Перемоги.

— **Виставка, про яку ви щойно згадали, коли відбула-ся, пане Петре? В якому році?**

— В 1963-му. Пам'ятаю, що, як тільки виставку відкрили, до мене підбіг художник Борис Шац: "Звідки ти знаєш Петра? Я з ним навчався, сидів за однією партою. Так, так, в Києві. Петро — мій шкільний товариш і друг". Тоді я розповів йому про історію зустрічі з Петром Товаровським у рідному селі Бурімка Ічнянського району на Чернігівщині 15 вересня 1943 року.

— **Багато дечого дово-диться нині по-новому пере-осмислювати, оцінювати з**

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ

позицій сьогодення — і нашу історію, і події війни.

— Часом кажуть: ну воювали, ну здобули перемогу... То що ж тепер? Молитися на них? А чому б і ні. Як тут не згадати слова ви-датного Максима Рильського: "Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не ві-дає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани". Відне-давня 22 червня — це День скор-боти і вшанування пам'яті жертв в Україні. Як на мене, не набув ще достатнього розкриття образ неньки-України, яка найбільше постраждала в роки минулої вій-ни. Вдумайтесь лишень, — вісім мільйонів! Саме стільки наших співгромадян стали її жертвами. Скільки тем чекають на своїх ав-торів!

І ще про одне хотілося б ска-зати окремо. У мене є картина, на якій зображений Герой Радян-ського Союзу, командуючий Пів-денно-Західним фронтом, гене-рал-полковник Михайло Кирпо-нос у бою під урочищем Шумей-кове Лохвицького району на Пол-тавщині. До речі, він наш земляк — із сусіднього Ніжинського райо-ну, села Вертіївка. Останки Ми-хайла Кирпоноса поховано у Київ-ському парку Вічної слави. Ві-риться, що колись буде створено портретну галерею всіх похова-них тут тридцяти чотирьох учас-ників героїчної оборони Києва і його визволення.

— **І насамкінець, пане Пет-ре, про мнірні клопоти...**

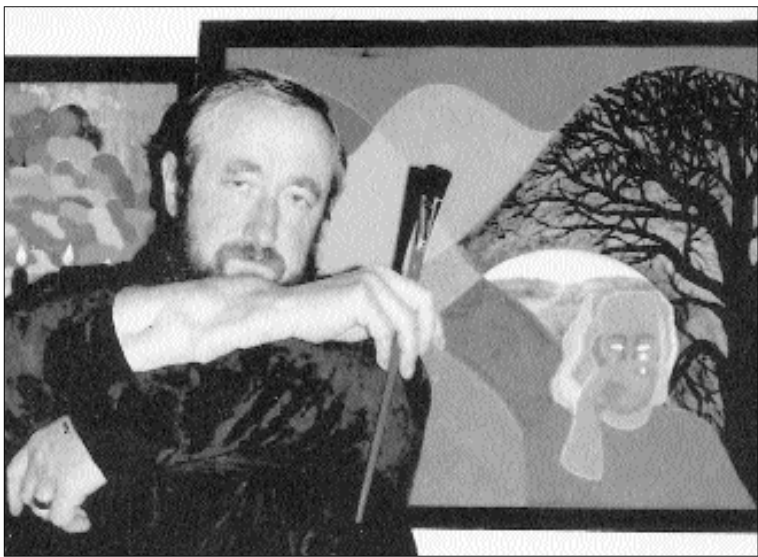
— Ось щойно закінчив малю-вати картину "Весна в Україні". Тут я багато праці доклав, аби відтворити красу рідної природи, Ічнянщину, де бере початок річка Удай, права притока Сули. Як тут не згадати ліричні рядки чернігів-ського поета Станіслава Рен'яха:

Де вербиченька, там води-ченька

В берегах переливається.

*В нашій Ічєнці, рідній річєнці,
Сонце лагідне купається.*

"Весна в Україні" — це розмаї-тість рослин, різнобарвність квітів, багатство пташиного і тваринного світу. Може, когось здивує корова на ній, але не тих, хто знає: в селі корова — годувальниця. Отож я і складаю їй подяку. Люди стали за-розумілі, перестали цінувати щед-рість природи, занедбали її. А тре-ба низько вклонятися матінці-зем-лі за її дари, берегти її, а не нищи-ти. Так само треба берегти нашу мову, культуру — наш нетлінний духовний скарб.

Стефан-Арпад Мадяр за роботою

З нагоди 385-ї річниці друкарні Ки-єво-Печерської лаври, в приміщенні якої нині розташований Музей книги і друкарства України, фонд останнього поповнився торік унікальними експо-натами. Серед них і лаврське видання "Триоді пісної" 1640 р., що побачило світ у той час, коли на чолі книговидав-

ничої справи тут стояв визначний релі-гійний і культурно-освітній діяч, зас-новник Києво-Могилянської академії митрополит Петро Могила. Видання "Триоді" цікаве саме вміщеними у ній "синаксарами" — короткими оповіда-ми про життя святих, переклад яких із грецької на українську мову зробив Та-

БАРВА І ХАРАКТЕР — НЕРОЗРИВНІ

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА

расій Земка. Цінність великоформат-ної книги доповнюється ще й майстер-ним художнім оформленням, багатим на барокові гравюри.

Музейну колекцію поповнили книжки, видані XVIII ст. у Києві та Чернігові, а також мініатюрний "Псалтир" 1-ї половини XIX ст. До зібрання книг XX ст. належить рід-кісне видання "Прикрас рукописів Галицької України", що здійснене 1922 р. у Жовкві (Львівська обл.). Усі ці книги — щедрі дар талано-витого київського художника, відо-мого видавця й мецената Стефана Арпада Мадяра, що багато років підтримує тісні зв'язки з Музеєм книги і друкарства України.

Визначальна риса характеру С.-А. Мадяра — залюбленість у рід-ний край, його своєрідне мистец-тво. Народився Стефан-Арпад на мальовничій землі Закарпаття у не-багатій родині угорця Йосипа та словачки Марії. А здобувши фахову

освіту на графічному факультеті Ук-раїнського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, став неабия-ким живописцем та графіком, що засвідчили його виставки "Варіанти безконечності", "Копір енергії, енер-гія кольору", котрі з великим успі-хом експонувалися в Австрії, Ні-меччині, Угорщині, Швейцарії.

Отож Стефан-Арпад Мадяр по праву вважається одним із провід-них фахівців України в галузі історії мистецтва, іконографії. А ще в його доробку — робота у видавництвах як художника-графіка, ілюстратора книг, причому багато з них на прес-тижних книжкових вернісажах були удостоєні найвищих нагород. Він та-кож один із тих, хто відроджував су-часне книгодрукування релігійної лі-тератури в Україні.

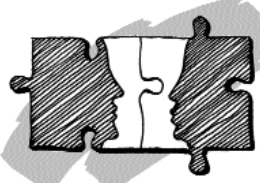
Багато діячів культури, співробіт-ників музеїв, мистецьких установ із вдячністю говорять про спонсорську діяльність митця — активного члена

благодійної міжнародної організації "Тріумф серця".

Плідна діяльність С.-А. Мадяра — художника і вченого у теоретичній та практичній дослідницькій роботі в галузі кольорознавства, впливу ко-льору на сприйняття людини. Він творець унікальної теорії, яка об-ґрунтовує зв'язок внутрішнього ко-льорового біорезонансу людини з навколишнім середовищем. До речі, ця теорія дедалі більше знаходить різнобічне практичне застосування.

Отож ця мудра і щедра на добро людина робить усе, що може, для піднесення духовності і культури в Україні. Мистецтво його по-справ-жньому служить красі — спільному нашому благу.

Микола ГЛАМАЗДА,
мистецтвознавець

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" черговий раз обдурили український народ — "прихватували" його багатства, розграбували вицент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихватузатори" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентралізована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітрої техніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і якісна малопотужна вітрої техніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в електричну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35-0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5-5 разів менший. Найкраще було б мати трилопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи, що найбільш доступним електрогенератором на се-

лі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250-750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити пропелер вологостійким лаком. Гото-

підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400-450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати акумулятор, потрібно, щоб число

разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього нема.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щоглу, на якій він має обертатися для

від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, край крутих обривів, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10—20 разів більшій за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щогли з 1—1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватися ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофард. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватися безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500—800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200—1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10—20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте січкарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

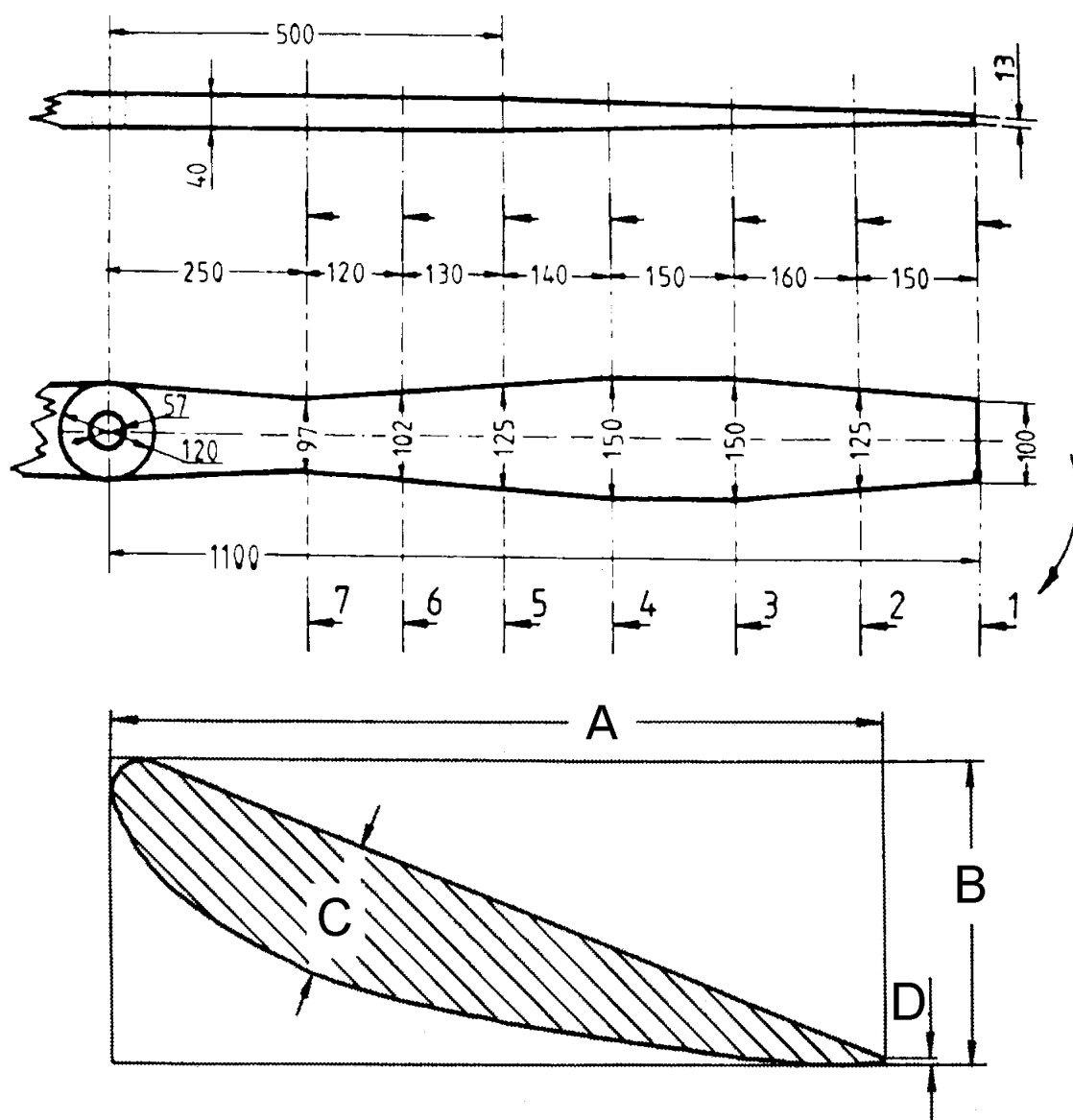

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1—7), у мм

Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

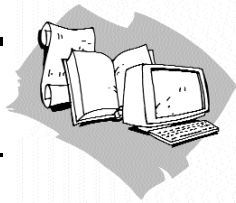
вий пропелер закріплюється на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого пасу із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

Комплект ротора (пропелер,

обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагування на зміни напрямків вітру. В

того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевій плиті розміром не менше 1,21,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3—4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розташований на відстані 4—7 метрів

ЗНАЙОМТЕСЬ: ЖОРЖ НІВА

Видатний європейський славіст, академік Європейської Академії (Лондон), професор Женевського університету, президент Міжнародних Женевських Зустрічей і почесний професор багатьох європейських університетів Жорж Ніва 3 червня цього року отримав ще один високий титул — він став почесним доктором Києво-Могилянської Академії, з якою давно співпрацює як активний член Міжнародної консультативної Ради.

Жорж Ніва — автор багатьох книг з історії слов'янських культур і літератур, очолює авторитетну паризьку книжкову серію "Слов'янські класики", автор та упорядник престижних франкомовних видань про Україну у Франції — L'Ukraine ancienne et nouvelle (Paris, 1995), та у Швейцарії — Ukraine, renaissance d'un mythe national (Geneve, 2000). Жорж Ніва активно привертає увагу західного академічного світу до осмислення культури України в європейському контексті й організував у Женеві низку чудових конференцій на цю тему. На запрошення Жоржа Ніви на авторитетних міжнародних форумах у Женеві виступають з доповідями Іван Дзюба, В'ячеслав Брюховецький, Роман Шпорлюк, Мирослав Попович, Вілен

Горський, Вадим Скуратівський, Костянтин Сігов та інші.

Логічним висновком усього вищеведеного стає присвоєння п. Жоржу Ніві звання почесного доктора НаУКМА — нового ступеня давньої і плідної співпраці Жоржа Ніви з Києво-Могилянською Академією.

З початку 90-х років, із першими спалахами української незалежності, Жорж Ніва надзвичайно зацікавився Україною, її історією, літературою, драматичною специфікою стосунків з Росією та Польщею. З притаманною йому ретельністю він приступає до вивчення української мови, літератури та історії. Об'їхав з культурологічними дослідженнями Україну від Львова до Чернігова, брав участь у наукових конференціях, у тому числі і периферійних (наприклад, конференція Полтавського державного університету).

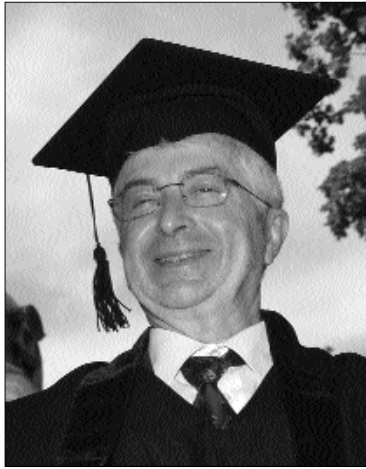
У своїй розлогій публіцистиці та есеїстиці Ж. Ніва постійно звертається серед іншого до української теми, виявляючи як непересічну обізнаність, так і об'єктивність. Ось уже десять років Жорж Ніва дуже активно співпрацює у різних наукових жанрах із київськими дослідниками: філологами, філософами, істориками, політо-

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

логами, активно публікується в часописі "Сучасність", з головою редакційної ради которого, Іваном Дзюбою, його пов'язують давні стосунки; також у часописі "Дух і літера" (головний редактор добродій Костянтин Сігов).

Після вручення вельмишановному професорові Диплому та докторської мантиї відбулася презентація його нової книги "Європа метафізики і картоплі", яка нещодавно вийшла у видавництві "Дух і літера".

Слово до українського читача "Європи метафізики і картоплі" Жорж Ніва відкриває тезою: "...для нас Європа не "узагальнення", не стилізованість, не комп'ютерно-виправлена серія схем від "кургана" до "піраміди" Лувра, від феодальної вежі до буржуазної кам'яниці. Європа — це деталі, це площі та провулки, навіть руїни. Нам не подобається, коли надто добре відбудовують, реставрують. Хоча після таких катастроф, як Друга світова війна, ми вибачили реставраторам надмірну старанність. Нова Стара Варшава, новий старий Сен-Мало корсарів залишаються милими нашою серцю, незважаючи на "надретельність" відбудови. Проте Європа

для нас — це якраз каміння стерте, це якраз провулки криві, якраз руїни недоторкані, бо всі ці примхи, замовлені князями, єпископами, царями чи буржуа, віднайшли місце в нас самих, у нашій свідомості, і звідти керують нашою уявою..."

Всіх запрошуємо заглянути у цю Європу думки, роздумів та культурних подій.

Таїсія ШАПОВАЛЕНКО

НАВІЩО ІТАЛІЙЦЯМ ІВАН МАЗЕПА?

Відомому археологу Володимиру Коваленку — завідувачу кафедри Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Шевченка — до Італії дістатися допоміг... гетьман Іван Мазепа. Наукову конференцію "Іван Мазепа і його доба" провів Міланський університет коштом Канадського інституту українських студій та Наукового Товариства імені Т. Шевченка — на віллі Фонтінеллі в невеличкому місті Гарьяно дель Гарда в передгір'ї Альп. Організатори помітили і запросили чернігівського дослідника завдяки його розкопкам Батурина — гетьманської столиці.

— Слід зазначити, — говорить Володимир Коваленко, — що українська тематика стає все більш цікавою для західного світу. Зокрема, діють потужні відділення українистики в Мілані, Римі, Флоренції, Венеції і вивчають Україну надзвичайно детально. Досить сказати, що четверо аспірантів Міланського університету досить вільно володіють українською мовою — італійці! А їхній керівник розмовляє взагалі без акценту.

— Для чого італійцям Мазепа?

— Їх цікавить про Мазепу все — культура і Мазепа, історіографія, археологія тогочасної Гетьманщини тощо. Конференція проходила там, бо організатори знають, що Мазепу і сьогодні багато людей в Україні вважають зрадником і ставляться до нього вороже. Досить згадати, що досі практично немає йому пам'ятників (перший і майже єдиний пам'ятний знак встановлено в Батурині Товариством "Просвіта" — ред.), на його могилі теж немає пам'ятника, хоча є згода на це уряду Румунії, де він похований. Тому й зустріч науковців проведено на нейтральній території.

— Що, крім побуту, було найбільш приємним на конференції?

— Я вперше був на міжнародній конференції, головною мовою якої була українська: дві третини доповідей, в тому числі італійцями, читалися гарною українською мовою! Росіяни — своєю, поляки — своєю і англійською, один з українців — італійською, і всіх нас просили виступати своєю мовою, хоча ми могли англійською.

— Які позиції відстоювали росіяни?

— Вони й досі не позбулися частини імперських підходів. Для них

Мазепа і досі зрадник. Власне, він присягав на вірність царю Петру I і його зрадив, але питання — чому триматися віри: своєму народу чи чужоземному царю?! Чомусь Дмитро Донський, який зрадив присязі татарському хану, є національним героєм, декабристи є героями, хоча зрадили своєму царю. А Мазепа боровся за свободу свого народу і не може трактуватися зрадником.

— Чи було щось таке, що вразило росіян?

— Ми показували фільм про погром Батурина, в доповідях з протокольною точністю наведені дані про поховання, в тому числі дитячі, з простреленими, прорубаними, проломаними черепами, про поховання літньої жінки з образом Божої Матері, яку було вбито і кинуту в згорілому житлі, про нищення Батурина. Для них досі це були сухі факти історіографії, а коли ми показали слайди, фото, висновки експертів — це було відкриттям. Історія воєн — брудна справа, але факт винищення не військового гарнізону (війна є війна) — був несподіванкою для багатьох науковців.

...Ми з професором Торонтсько-

го університету Мезенцевим робили свої доповіді блоком зі слайдами. Незважаючи на те, що зустріч затяглася до 23 години, ніхто не розходився. Було багато запитань. Зараз чекаємо публікацій в Італії, Скандинавії, Ізраїлі, Канаді, Франції.

— Чим запам'яталась Італія?

— За неофіційними даними, там близько 2-х мільйонів українців-заробітчан. Це пояснюється тим, що італійки зараз живуть до 90 років, і цей вік потребує догляду. Тож і наші українці, всупереч усталеній думці, працюють не в борделях, а по догляду за дітьми і старими. За працовитість і лагідний характер їх поважають: коли уряд хотів заборонити нелегальну міграцію, то італійки взяли у блокаду парламент. Зрештою, українки економлять їм до 2 мільярдів щороку. Під час відвідин Ватикану в соборі святого Петра я бачив 4 групи українців. Причому, це — італійські українці, які там працюють, а у вихідний знайомляться з культурою. Синьожовті прапорці — кожен гід несе прапорці своїх екскурсантів — майоріли в головному католицькому храмі. Та взагалі: пройти по Риму, не зустрівши своїх, неможливо.

НЕ ВЛАДА, А КОНТРОЛЬ ВЛАДИ!

"Чи існує в Україні свобода слова? Існує. Стверджую це однозначно... Причому, у різних проявах. Найстрашніша з них — цензура кулі. Страх дедалі більше стає градієнтом поведінки журналістів у нашій державі. Страх бути вбитим за свою професійну діяльність й усвідомлення того, що вбивцю не буде покарано.

Ситуація зі свободою слова сьогодні значно гірша, ніж у компартійні часи. Мають місце утиски засобів масової інформації з боку структур влади різного рівня: закриваються видання, на вулицю виставляються десятки журналістів. Лейтенант податкової міліції чи протипожежної охорони, лікар санепідстанції, — представники більш як 20 служб можуть припинити діяльність будь-якого засобу масової інформації, невідомого тій чи іншій структурі.

Донедавна щодня у 5—6 судах України журналісти поставали відповідачами перед ображеними "героями" публікацій.

Існує цензура адміністративна й економічна, має місце критична ситуація із забезпеченням папером, підвищилися розцінки на поліграфічні послуги, "Укрупшта" та ДП "Преса" постійно збільшують тарифи на передплату і доставку періодики.

У нас стала поширеною словесна конструкція — "четверта влада", коли говорять про ЗМІ. Проте це поняття не відображає суті справи. Ніяка ми не влада; не тому, що у даному часі не маємо якихось управлінських функцій — ми їх і не повинні мати. Поняття "четверта влада" ставить ЗМІ по один бік з іншими владними гілками — виконавчою, законодавчою, судовою. Це залишки свідомості нашого минулого, коли всі державні чиновники ділили в одному напрямі — владною.

У демократичній країні, як я розумію, інша новела. Інтереси держави і громадянина, держави і суспільства далеко не завжди повністю збігаються, а часто і зовсім різняться. Саме тому ЗМІ, які є гро-

мадським контролером суспільства за діями Президента, парламенту, уряду, судочинців, не можуть бути владою, вони — антипод влади. Без цього антиподу не буде балансу у суспільстві, і вона виробиться у нову, тепер уже некомуністичну форму тоталітаризму.

Отже, на мою думку, найголовніше завдання Спілки у наступному періоді — трансформувати українську журналістику з ефемерної "четвертої влади" у реального громадського контролера з боку суспільства за діями влади."

Секретаріат НСЖУ затвердив рішення Комісії нагород і творчих конкурсів, за яким звання "Журналіст року" присвоєно Володимиру Заманському — автору і ведучому щоденної публіцистичної телепередачі "5 хвилин з В. Заманським" (ТРК "Київ"), звання "Золоте Перо" присуджено Ніні Климковській ("Хрещатик"), Станіславу Лагунцю ("Подільські вісті"), Петру Лічману ("Подільські вісті"), Петрові Тарасюку ("Судакський віс-

Про журналістику і ЗМІ найбільше, мабуть, знають не журналісти. Таке, принаймні, складається враження. Проте звітна доповідь голови Національної Спілки журналістів України Ігоря Лубченка X з'їзду Спілки все-таки варта того, щоб зачитувати з неї бодай кілька фрагментів:

АРМІЯ

«БАГНЕТІ ЗБАНКРУТІЛОЇ ВЛАДИ»

— таку назву має книга Михайла Хабарова, полковника, голови Всеукраїнської громадської організації "Товариство українських офіцерів".

Книга унікальна своєю відвертістю і документальністю. В ній зібрані свідчення однієї простої і сумної правди: українське військо не є босоздатним, матеріальне і морально-політичне забезпечення перебувають на неприпустимо низькому рівні, армія, по суті, неспроможна захистити суверенітет і незалежність України, а керівництво держави і командування Збройних Сил просякнуто корупцією.

Ось деякі заголовки розділів книги: "Чортополохи в погонах", "Каламутне джерело", "З грізні та в князі", "Рука руку мие", "Повітрянофлотські асенізатори", "Привілейовані тіла", "Банщики московських босів", "Бої за місце на базарі"...

У книзі автор розкриває механізми і подає десятки конкретних прикладів тривалого, впродовж десяти років незалежності, шахраювання і кримінальної діяльності в системі Мініборони України, за участю високих посадових осіб і спеціальних створених організацій: "Укрспецекспорт", "Укрінмаш", "Прогрес", "Оборонсервіс" тощо.

Міністерство оборони і його керівні структури представлено в книзі як потужну фінансово-кримінальну піраміду, в якій економічні злочини стали нормою діяльності, а порядність — небажаним недоліком.

Автор документально розповідає про те, як було знищено потужну військово-транспортну авіацію України, як возили за кордон на продаж зброю і боеприпаси в районі бойових дій, про те, що в Україні так і не ухвалено Державної програми будівництва Збройних Сил, натомість відбувається їх послідовне руйнування.

Майже на кожній сторінці — цифри, факти, дати, цитати з документів, таблиці, суми грошей... Книга — це крик душі громадянина-патріота, який не може змиритися з перетворенням Мініборони в мафію.

Відповідним структурам залишається тільки цей крик почути.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

МИ І ЗМІ

ник"), Ларисі Чухан ("Червоний гірник", Кривий Ріг), відзначено велику групу журналістів і окремих видань в інших восьми номінаціях, в тому числі: за краще журналістське розслідування (Володимира Костенка, ЧАЕС); кращою обласною газетою визнано "Зорю" (м. Дніпропетровськ, гол. ред. — Леонід Гамопольський).

З цього радісного приводу нагадуємо читачам і колегам з регіональних ЗМІ, що претенденти на відповідне відзначення визначаються в місцевих організаціях НСЖУ і подають свої пропозиції на конкурс на підставі власного творчого добробу.

Як повідомив нашій редакції голова НСЖУ І. Лубченко, цьогоорічні переможці конкурсу, в залежності від номінації, отримають не грошові премії, а цінні подарунки, серед яких і такі як можливість виїзду за кордон на стажування, туристські путівки і навіть такі "премії", як обід у ресторані (можливо, на довільну кількість страв і напоїв).

Наша газета, наразі, на цей конкурс не подавала. Перебиваємося, поки що, кавою і канапками. Але вже мріємо про вустрици у меді під лан-

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, виповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

Дослідження Роменської структури розпочалося в 1927 році. Місцеві власті на виконання гасла індустріалізації запропонували будівництво алебастрового заводу, сировиною для якого мали стати гіпси гори Золотухи, розташованої на околицях міста. Роменський райвиконком попросив Академію наук УРСР надати їм допомогу у вивченні Роменського родовища гіпсів. Цю роботу доручили проф. Ф. О. Лисенку, який протягом 1928–30 рр. проводив польові дослідження роменської структури. Він дійшов висновку, що для оцінки запасів гіпсів потрібно буріння свердловин. На той час свердловання в Україні практично не велось. Тільки через рік отримали свердловальний верстат і 27 грудня 1931 р. була забурена свердловина № 1. Не маючи досвіду і умінь, бурильники з великими труднощами за 4 роки спромоглися просвердлити до глибини 563 м. Буріння супроводжувалося постійними аваріями, а на глибині 563 м аварія виявилася непереборною і свердловину довелося ліквідувати. (Свердловину глибиною 563 м в наш час можуть пробурити за 1–2 дні).

Оскільки в свердловині № 1 на глибині 60 м зустрілася кам'яна сіль з ознаками калієності і газопроявами, проф. Лисенко заклав свердловину № 2, яка під час буріння виявила багаті нафтопрояви, починаючи з глибини 240 м і до вибою, тобто до глибини 301 м. Виявлення нафти на Лівобережжі України викликало широкий резонанс в Україні і за її межами і стало поштовхом інтенсивних досліджень Дніпровсько-Донецької западини. На той час проф. Лисенко захворів і роботи по розвідці нафти на Роменській структурі очолив І. Т. Шапека. Буріння свердловини 2-біс було розпочато 17 жовтня 1937 р. Свердловина зустріла багаті нафтопрояви, в результаті випробування цих інтервалів було отримано 1946 кг нафти протягом 14 діб. Так була відкрита нафтогазоносна провінція України, яка в даний момент забезпечує основний видобуток нафти і газу в нашій державі.

УСІ ВЧЕНІ — ВОРОГИ

У 1937 р. розпочалася хвиля репресій в СРСР. 22 травня 1937 р. Ф. О. Лисенка арештували і звинуватили його в участі в націоналістичній організації, в шкідництві при проведенні розвідувальних робіт на Роменській структурі, в передачі секретних матеріалів через акад. М. Г. Світальського німецькій розвідці, а також у підготовці терористичних методів боротьби проти керівників ВКП(б) і Радянського уряду. Судила професора Лисенка "Трійка", — з Москви прибула виїзна сесія Військової Колегії Верховного Суду СРСР у складі головуючого диввійськюриса А. М. Орлова, членів: бригадійськюриса А. Ф. Козловського і військового юриста 1 рангу Ф. А. Кліміна при секретарі військового юриста 1 рангу А. А. Батнер. Трійка засудила проф. Лисенка до розстрілу з конфіскацією майна. Вирок остаточний, оскарженню не підлягає і мав бути виконаний негайно.

12 грудня 1937 р. була заарештована

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Комі АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шапеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шапекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шапеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських виродків, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї гаслої фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), академік С. В. Оплоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гілці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І ойшло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилася Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявились справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислово нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і затаврували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських виродків, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук

• провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної

З творами дитячого письменника Ігоря Січовика юні читачі знайомі не одне десятиріччя. Він створює веселі вірші, дотепні усмішки, загадки, скоромовки, цікаві літературні та математичні ігри, абетки, а упорядкований ним довідник-порадник **“Виручалочка”** відомий учням молодших класів

у найвіддаленіших куточках України — Видавничим центром “Просвіта” його перевидано вчетверте. Минулого року побачила світ укладена Ігорем Січовиком читанка для учнів початкових класів **“Кобзарик”**.

Пропонуємо літературні та ігрові твори Ігоря

ГАМАК У ПОЛІ

Знайшов метелик
в полі мак,
Сів на червону
квітку.
— Тепер у мене
є гамак —
Гой-датимуся
влітку!

НЕСЛУХНЯНЕ ВУХО

— Вмив ти щоби,
вухо, шию...
Тільки я
не розумію,
Чом не вмив
ти друге вухо?
— Бо воно мене
не слуха...

КУДИ ПОДІВСЯ АПЕТИТ?

— Чому, Богдан-
чику, ти зранку
Не їв ні супчик,
ані манку?
— Допоки я, ма-
тусю, спав,
То апетит кудись
пропав...
— А я знайшла
його уранці,
Коли шукала
мед у банці.

СКОРОМОВКА

Шпак шпачисі
шапку шив,
Швидко шилом
ворушив.

ЙОГ І ЙОРЖ

Йогу цвях
не заважа —
Може сісти
й на йоржа.

ЧИ БУВАЄ ТАКЕ?

У песика робота не проста:
Охороняє від мишей кота.

Як завжди, зранку на сосні
Кує ворона нам пісні.

На Півночі настала рання осінь.
Зривають негри на сосні кокоси.

Від зайчика життя не буде вовку:
На нього він поставив мишоловку.

У річці пірнає, плаває кіт,
Ловить він жабку собі на обід.

ВОСЬМЕ ІМ'Я

Я вирішив привітати своїх двоюрід-
них братиків та сестричок з черговим
святом. Сів за стіл і підписав листівки
Яні, Романкові, Оксанці, Сергійкові, Ле-
сі, Андрійкові, Віталію.

І тут виявилось, що одна з восьми
листівок лишилася незаповненою. Як не
прикро, але я забув ім'я одного з моїх
братиків. Уважно перечитав імена роди-
чів — і з подивом помітив, що його ім'я
приховане саме поміж них.

Спробуй і ти відгадати ім'я мого
брата.

(валсорЯ)

ЗАГАДКИ

Невеличка, скромна пташка,
З нею стрітись дуже важко.
Та чарує всіх людей
Гарним співом...

(йеволоС)

Не змій, а сичить,
Не човен, а плаває.
Кого побачить — кричить.
Ходить лівою, правою.

(касуГ)

У вирій відлітають,
Кричать: курли-курли,
А навесні вертають
До рідної землі.

(ілваруЖ)

КРОСВОРДИК “ГРА”

- Нагорода за відмінне навчання.
- Предмет дитячої розваги.
- Відблиски вогню або сонця.
- Поразка у спортивних змаганнях або іграх.

Г	Р	А				
	Г	Р	А			
		Г	Р	А		
			Г	Р	А	

(атомарг, акшаргі, аваргаз, шаргорП)

ДЕ ЖИВЕ ВІТЕР?

Ви мені казали, діти,
Що живе у горах вітер...
Я не згоден, дітки, з вами.
Живе вітер... за губами.

РЕП'ЯШОК

Учепився реп'яшок
За ведмежий кожушок
І кричить, щоб чули всі:
— Я катаюсь на таксі!

ДВАДЦЯТЬ ТРИ СЛОВА

Склади 23 слова, рухаючись за
стрілкою годинника.

(амок, рамок, рамо, акрам,
ра, акра, набак, тнаб, ткартна,
ткарт, кар, роткарт, ротка, тка,
аброт, каб, рка, корк, кор,
ококор, око, оок, кок, око)

РЕБУСИ

(аванаК, квов, їіВ)

БЕЗСОННЯ

Юрко поскаржився шкільній медсес-
трі:

— Щось я погано сплю
у вихідні...
— Може, занадто швидко бігаєш? —
запитала медсестра.
— Я взагалі не бігаю.
— Значить, багато читаєш!
— Я рідко читаю.
— Тоді довго дивишся телевізор?
— Майже не дивлюся...
— Чим же тоді ти займаєшся
цілий день?
— Сплю...

СЛАВКОВІ УСМІШКИ

ХОЧУ ДО ШКОЛИ!

Славко вимагає у батьків:
— Хочу до школи!
— Зараз канікули.
— Хочу на канікули!

ЛИПУЧКА

— Славчику, чому ти весь час чіпля-
єшся до хлопчиків?
— Тому, що я народився у рік липучки!

ПРИЧИНА

Мама намагається нагодувати Слав-
ка з ложечки, але він весь час крутить
головою.

— Що з тобою скоїлося? Ти чому не
їси?
— У мене поламаний рот! — виправ-
довується Славко.

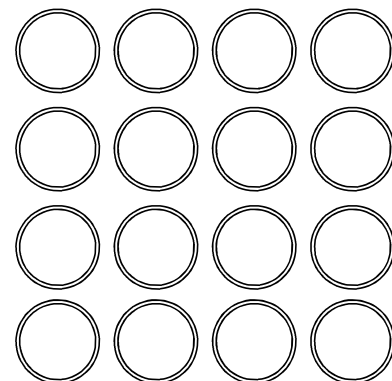
ЗАЙКО-ХВАЛЬКО

В лісі зайчик хвалькуватий
Вранці видряпався на дуб
І гукнув: — У мене свято —
В роті виріс перший зуб! —
Підійшла до нього білка:
— Чимось іншим похвались! —
Обламалась раптом гілка —
Зайчик долі опинивсь.
Обійшлося благополучно,
Зайчик землю витер з губ
І почав кричати гучно:
— В мене випав перший зуб!

СЛОВА У КВАДРАТІ

Перестав ці букви так, аби утво-
рилися окремі слова. Запиши їх по
черзі в порожні клітини квадрата. Чи-
таються вони однаково як по верти-
калі, так і по горизонталі.

- Р О Г Б
- А Р М О
- М А А Р
- Т А Б Р

(броГ, рамО, амаР, тарБ)

ДЕ ВЕЛИКА? ДЕ МАЛА?

В одній групі клітинок містяться слова, що починаються з великої літери, а
в другій — з маленької. Впиши їх у відповідні клітинки.

1. Де поділась наша Л ю б а ?
— Повертайсь додому, л ю б а !

2. Я зіптив хлоп'ятко з вати.
Як його я буду звати?
Він призначений для і г о р,
Значить, зватиметься — І г о р.

3. Переміг в змаганнях С л а в а.
Жде тепер на нього с л а в а.

1	Л			
2	І			
3	С			

1	л			
2	і			
3	с			

«ПЛАЧІ» ГАННИ СОЛОНИЧНОЇ

Неповторний голос солістки-вокалістки Ганни Солоничної став окрасою найпрестижніших концертних програм і таких фільмів як «Голод-33» режисера О. Янчука, «Нехай святиться ім'я твоє» (про творчий шлях О. Довженка, С. Параджанова та Д. Демуцького) — режисера Н. Акаймова, «Трилогія про Василя Стуса» — режисера С. Чернілевського, «Вбивство на стигійським болоті» режисера Н. Мотузко, «Вічне колесо» В. Домбровського та інших.

Співпраця з Київською кіностудією ім. Довженка та Одеською кіностудією, без перебільшення, увіковічнила голос вокалістки, основу репертуару якої складають старовинні українські народні пісні з Полісся, Буковини; власні солоспіви на слова Т. Г. Шевченка та Лесі Українки; українські романси, сучасні аранжування народних пісень, твори сучасних українських композиторів а також українських та зарубіжних класиків.

Закінчивши диригентсько-хорове відділення Київського інституту культури співачка стала однією з перлини, яку не могли не помітити у столиці. Відразу ж після здобуття вищої освіти вона була запрошена до співпраці з театром-студією «Оберіг» при Спілці композиторів України; Державним ансамблем солістів «Київська камерата», а також солісткою «Київконцерту».

Сьогодні Ганна Солонична — член Всеукраїнської музичної спілки, провідний спеціаліст Київської міської організації Національної Всеукраїнської музичної спілки. Співачка веде активну концертну діяльність, має фондові записи на українському радіо та на українському телебаченні, вийшов її перший аудіоальбом (аудіокасета), куди входять українські народні пісні, власні солоспіви, духовні пісні та українські романси.

Добре, що так сталося і так склалося у Ганнусі. Але в офіційних характеристиках не пишеться і не згадується про те, що є головною складовою неповторності людини і таланту. Навколо неї створюється якийсь особливий клімат, нібито німб чи якась енергетична оболонка відділяє цю жінку від реального, грубого артистичного півсвіту. І завжди при зустрічі чи розмовах з нею якось мимоволі стихається голос. Це є реакцією на її усмішку, якою вона супроводжує спілкування. Усмішка ця подібна до Джоконди, як і сама пані Ганна, — глибока, задумлива, джерельночиста у всіх проявах свого буття. Розповідає про себе завжди широко і, водночас, впевнено і твердо. Про те, хто вона і як відбулася і збулася у непростий час комерціалізації та раціоналізації мистецтва.

Цього разу вона була гостею редакції «Слово просвіти», бо знає дорогу до Товариства просвітан, а свою діяльність по праву вважає просвітницькою.

— Пані Ганно, хто Ви і звідки? Як сталося, що сьогодні Ви є статтю, яка може вважатися однією з найпомітніших у культурологічному середовищі України?

— Багато взяла від землі і від свого діда, який грав на всіх музичних інструментах і був відомим сільським скрипалем і дударем. Мама часто мені розповідала про нього, бо я заспівала ще зовсім маленькою і сусіди ще тоді казали: «Маріє, там твоя Ганнуса так співає, що чути на все село!» А народилася я на Івано-Франківщині в родині простої селянки Марії-Катерини, яка сама з матір'ю, моєю бабцею, виховувала мене і мого брата. Пісню я всотувала у свою свідомість як гумка. Завжди мала спрагу до пізнання нових і багато часу

присвятила пошукам нових, маловідомих автентичних пісень. Це було моїм хоббі, яке створило базу для подальшої професійної діяльності. Бо ще з дитинства я співала в хорі і була солісткою, перед вступом до Київського інституту культури (він тоді мав ще

такий статус) була солісткою Івано-Франківської філармонії, але зрозуміла, що отримати вищу освіту треба, бо вчитися завжди любила. Я так старанно вчилася в інституті, мене помітили і ще навчаючись, співаючи в хорі як солістка, я мала запрошення на дуже високі концерти і в столичному Палаці «Україна» і в Національній опері. Саме хор, на моє глибоке переконання, дає той практичний вокальний досвід і розвиває професійні хормейстерські здібності. Чуєш всі партії, їх живе звучання у всіх стадіях і вчишся мислити як хормейстер. Перший рік мого навчання і перебування в Києві мені було якось трохи незатишно і тяжко, але тільки перший рік, бо далі я дуже швидко адаптувалася у певному столичному середовищі завдяки своїй активній роботі та творчим успіхам. Можу навіть похвалитися тим, що мене помітили і я ще під час навчання працювала, тобто були часи, коли мала по сорок концертів на місяць. Зараз — усе інакше. Як то кажуть: «Зрідка, але влучно». Нарікати гріх, бо мене запрошують до участі у кращих концертних програмах. Ось нещодавно співала на гала-концерті в Національній опері. Виконувала один з найвизначніших творів українського класичного солоспіву «Плавай, плавай, лебедонько» (сп. Т. Г. Шевченка) в оригінальному експериментальному варіанті, тобто у супроводі квінтету музикантів К. Стеценка, Б. Галасюка, Г. Нужа, С. Цюпка, Т. Столяра. А до того брала участь майже у всіх програмах, що були складовою концертів до 120-річчя від дня народження Кирила Стеценка.

— Як співачка Ви є чи не єдиною професійною «голосильницею», тобто саме цей жанр народного солоспіву вирізняє Вас з-поміж «вокалісток-народниць». Але у вашому репертуарі є твори різножанрові, хоча ваш стиль — неповторний. Цікаво, що з естради є Вам близьким і чому?

— Дійсно, мене часто ідентифікують з репертуаром, що має термін «голосіння», але такий репертуар не може бути основним. Хоча от що цікаво, його слухають з інтересом не лише старі чи професіонали. Часто після

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ

концертів, коли я виконую автентично, до мене підходять зовсім молоді люди і захоплено розпитують про пісні, які я виконую, і розповідають, що отримали насолоду. Дехто стає моїм прихильником назавжди і приходять на концерти, де я співаю, щоб послухати саме мене. Приємно похвали чути, але я ніколи не мала роздумів стосовно репертуару. Я мала успіх на фестивалі «Червона рута», на «Пісенному вернісажі» стала лауреатом, а по-

кійний Борис Георгійович Шарварко запрошував мене до участі у найкращих і найпрестижніших концертах.

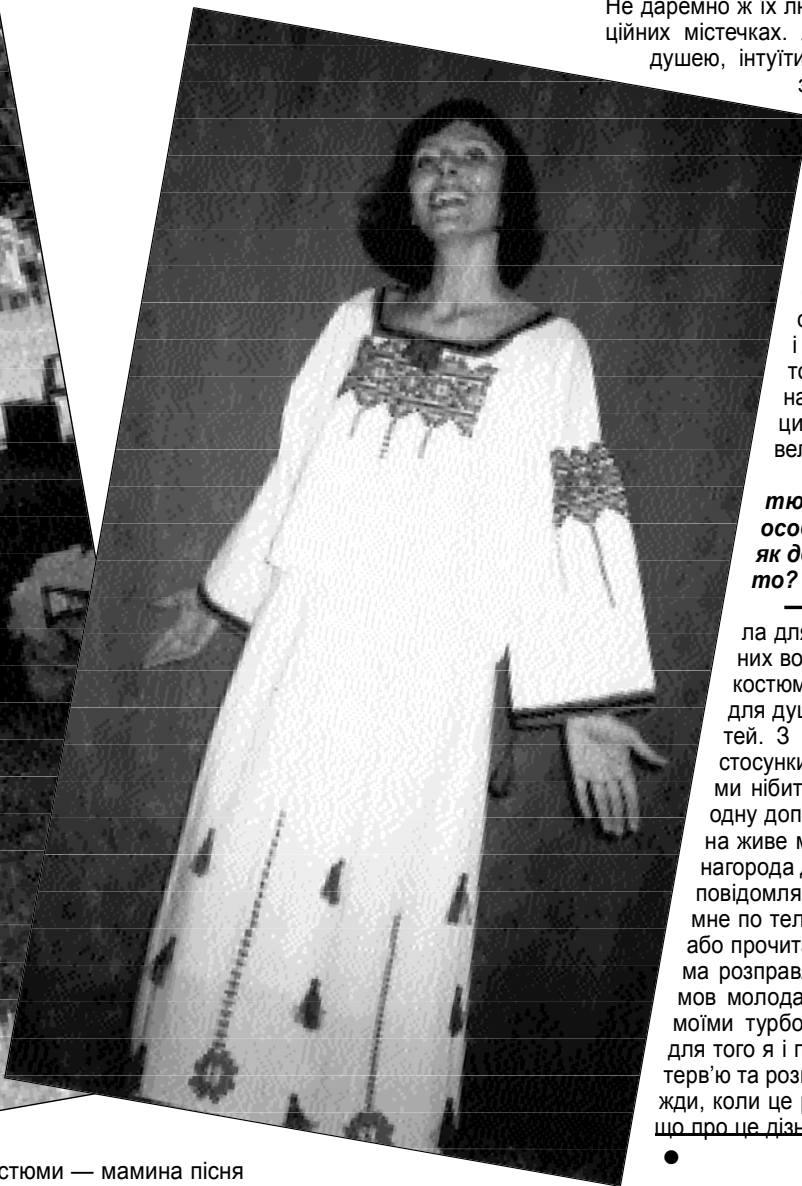
Нашу українську естраду я люблю. Хіба можна не визнати, що таких співачок як Ані Лорак у світі одиниці. Людям для відпочинку потрібні Білоножки і Лілія Сандулеса, Іво Бобул, Раїса Кириченко чи ансамбль «Кобза». Не даремно ж їх люблять у селах та провінційних містечках. Люди сприймають пісню душою, інтуїтивно фільтруючи добре і зле. Я по своїй мамі суджу. Вона проста жінка, що все життя тяжко працювала фізично, без чоловіка виховуючи двох дітей. Вона і город сапала, і суто чоловічу роботу змушена була робити, і для неї оперний спів не є чимось близьким і зрозумілим, хоча я її часто забираю до себе у Київ і навіть водила до опери. А цих співаків вона слухає з великим задоволенням.

— Ваші сценічні костюми різні, але є якісь особливі, які ви одягаєте як добра господиня на свято?

— Є такі. Це ті, що вишивала для мене моя мама. Один з них вона творила рік. Саме цей костюм є таким, як Ви кажете, для душі і особливих урочистостей. З мамою у мене особливі стосунки. Ми з нею, за характерами нібито і протилежні, але одна одну доповнюємо і розуміємо. Вона живе моїми успіхами і найвища нагорода для неї, це коли всі сусіди повідомляють їй про те, що бачили мене по телевізору чи чули по радіо, або прочитали в газеті. Тоді моя мама розправляє плечі і плыве селом, мов молода лебедонька. Вона живе моїми турботами і радощами. Може для того я і приходжу в редакцію на інтерв'ю та розповідаю про себе. Бо завжди, коли це роблю, то чомусь думаю, що про це дізнається моя матуся.

Ці костюми — мамина пісня

Розмову вела